

VIGILIA

2018 / 12

TÖRÖK CSABA: Suffragium carnis

A Vigilia körkérdése: A gyermekkor ígérete

Báthori Csaba, Beer Miklós, Berg Judit, Bíró László,
Böjte Csaba, Csókay László, Fabiny Tamás, Fekete Ágnes,
Gyórfy Ákos, Hargittay Emil, Horváth Olga, Iancu Laura,
Kodácsy-Simon Eszter, Pécsi Rita, Pléh Csaba, Skrabski Fruzsina,
Steinbach József, Szemelyácz János, Thomka Beáta, Tóth Sára,
Tringer László, Varga László és Zamfir Korinna válaszai

BALOGH MARGIT: Az egyházi iskolák államosítása 1948-ban
KOVÁCS PÉTER: Ferenczy Béni (1890–1967). Kiállítás Tihanyban

83. évfolyam	VIGILIA	December
LUKÁCS LÁSZLÓ:	A Rejtőző	881
TÖRÖK CSABA:	Suffragium carnis	882
A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE		
<i>A gyermekkor ígérete</i> Báthori Csaba (költő, író, műfordító), Beer Miklós (váci megyéspüspök), Berg Judit (író), Bíró László (tábori püspök), Böjte Csaba (ferences szerzetes), Csókay László (gyermekvédelmi szakember), Fabiny Tamás (evangélikus püspök), Fekete Ágnes (református lelkész), Györffy Ákos (költő), Hargittay Emil (irodalomtörténész), Horváth Olga (ciszterci apátnő), Iancu Laura (költő), Kodácsy-Simon Eszter (evangélikus teológus), Pécsi Rita (pedagógus, neveléskutató), Pléh Csaba (pszichológus, nyelvész), Skrabski Fruzsina (Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom elnöke), Steinbach József (református püspök), Szemelyácz János (addiktológus-pszichoterapeuta), Thomka Beáta (irodalomtudós), Tóth Sára (irodalomtörténész), Tringer László (professor emeritus), Varga László (kaposvári megyéspüspök) és Zamfir Korinna (katolikus teológus) válasza		
		890
SZÉP/ÍRÁS		
JOSZIF BRODSZKIJ:	Nem számított az se...; Presepio; Bölcsődal (versek) (Soproni András fordításai)	936
CZESLAW MIŁOSZ:	Meditáció (vers) (Gömöri György fordítása)	939
IMRE FLÓRA:	Je t'attends; Cinkék (versek)	940
CSENDES SIRÁLY TOLL:	Gyerekdal felnőtteknek (vers) (Jász Attila fordítása)	941
SOPSITS ÁRPÁD:	Emlékfoszlányok kommentárokkal (próza)	941
FERDINANDY GYÖRGY:	Möszjő Ürben (novella)	946
EMLÉKEZET ÉS KIENGESZTELŐDÉS		
BALOGH MARGIT:	Az iskolaháború – avagy az egyházi iskolák államosítása 1948-ban	949
SZÉP/MŰVÉSZET		
KOVÁCS PÉTER:	Ferenczy Béni (1890–1967). Kiállítás Tihanyban, 2018. szeptember 23. – november 18.	957
KRITIKA		
VÖRÖS ISTVÁN:	Takács Zsuzsa: A Vak Remény. Összegyűjtött és új versek	959

LUKÁCS LÁSZLÓ

A Rejtőző

Ausztria egyik legismertebb bencés kolostorában, a melki apátságban egymást követik a látogatók. Az idegenvezetők fáradhatatlanul magyarázzák a látnivalókat a különböző kontinensekről érkezett csoportoknak. A termék labirintusát végigjárva jutnak el az aranytól csillogó pompás barokk bazilikáig. A kifelé vezető úton egy kis oldalajtó vezet be a templom egy aprócska kápolnájába. A csoportok föl se figyelnek rá, az egyedül bóklászók közül is csak a kíváncsiskodók, vagy azok, akik tudják, hová jutnak itt. Felirat jelzi: csendet kérünk, ez az imádság helye. A kápolna mélyén hatalmas, megrázóan szép feszület vonzza magára a tekintetet. Akik közelebb lépnek, elhaladnak egy üvegoszlop előtt, amelyben egyszerű lepellel borítva az Oltáriszentséget őrzik. A többség észrevétlenül megy el mellette, aki viszont felfigyel rá, azt rabul ejti a szakrális csend sugallta titok varázsa.

A keresztre feszítés látványos esemény — ahogy kétezer éve, úgy ma is: a nyilvános kivégzések rettegést vagy éppen részvétet keltenek. Így volt a Názáreti kereszthalálakor is — a keresztleje és a Megfeszítettéről szóló íghirdetés mindmáig folytatódik nemcsak a hívők közösségében, de az egész világon. Jézus születése viszont a földi nyomorúság rejtekében történt. Az evangéliumi történetekből azonban bukolikus idillek születtek, a hajléktalanság nyers valóságát meglágyítja a képekben, imákban, énekekben megnyilvánuló áhítat, hogy aztán napjainkra befödje a karácsony vásári nyüzsgése.

Az Istenfia nemcsak a názáreti otthonban élt rejtetten, az maradt nyilvános működése idején is. Szavai és cselekedetei kiváltották ugyan sokak álmélkodását: csodái és meghökkentő kijelentései nyomán találgatták, ki lehet ez a furcsa jövevény, akihez hasonlóval még nem találkoztak. Az Emberfia három évig járt-kelt az emberek között, tanításában és tetteiben fel-felvillantak az Isten Országának jelei, de még a hozzá csatlakozók sem igazán értették jelenlétének csodáját. Egyedül kivégzése vált igazi látványossággá. Feltámadása a halálból ismét rejtett — de az már a Megfeszítettben megnyilvánult végtelen szeretet öröklétű csöndje.

A művészetek minden lehetséges eszközzel próbálják érzékeltetni a felfoghatatlan, transzcendens Isten jelenlétét — de a legnagyoszerűbb alkotások is csupán töredékes közelítések a Titokhoz. Az emborsorsunkba belérejtőzött Istenfia az Utolsó Vacsorán önfeláldozó életét és halálát is ilyen elrejtve adta oda övéinek: testét a kenyér, véré a bor leple alatt. Az Istengyermek rejtőzködő születése így folytatódik mindmáig: az Eucharishtiában, a szentségtartók mélyén, sőt minden embertársunkban. Sokan közömbösen haladnak el mellette — de akik észreveszik, azoknak feltárul az életünkben rejtetten jelenlévő Titok, amely csak Odaát lesz nyilvánvalóvá, a mindent átfogó világosságban.

TÖRÖK CSABA

Suffragium carnis

1979-ben született. Katolikus pap, az Esztergomi Hittudományi Főiskola oktatója. Legutóbbi írását 2018. 9. számunkban közzöltük.

Az újszülött ott fekszik a földön, meztelenül. Mellette térdel az anya, aki nemrég a világra hozta, s a férfi, aki elvállalta felnevelésének a feladatát. A test rásimul a földre, s ahol csecsemő és talaj érintkezik, ott fény támad. Klasszikus, jól ismert karácsonyi ábrázolás, amely elképesztő szimbolikus mélységekkel bír. Kép, amelyet ismerünk, ám talán soha nem gondolunk végig.

*

A középkori spiritualitás és misztika számára igen kedves téma a karácsony ünnepe, azon belül is ez az ábrázolás, amely eltér a bibliai narratívától. Ha az ikonográfiai típus gyökereit keressük, minden bizonnyal két név kell, hogy eszünkbe jusson: Assisi Szent Ferenc és svédországi Szent Brigitta.

Umbria szentje kapcsán nem pusztán a grecciói jászolállításra gondolhatunk, hanem halálának az órájára is, amikor kérte, hogy vetköztessék le, s így fektessék a földre. A gesztus nem pusztán anynyit fejezett ki — amit mindannyian könnyen megérthetünk —, hogy Isten elé lépve a szegénység köntösét szerette volna viselni. A *Naphimnusz* költője saját versének a sorait teljesítette be:

*Áldjon, Uram, téged Földanya nénénk,
Ki minket hord és enni ad...
(...)*

*Áldjon, Uram, testvérünk, a testi halál,
Akitől élő ember el nem futhat.
(Sík Sándor fordítása)*

A minket hordozó föld az anyánk, a testünket utoléró halál pedig a testvérünk — a test és a talaj találkozásakor e kettő egybeöleli az embert, s így adja át a Teremtőnek. A születéskor csupaszon a földön fekvő csecsemő képe már magában hordozza a halál próféciját — sőt mi több, az életét!

*

Brigitta a nagy misztikus, aki maga is szülőanya volt. Elképesztően sokrétű, sokszorosán vizsgált és értelmezett örökséget hagyott hátra a *Revelationes* könyveiben. Különösen személyes és érzékeny módon szól Máriáról, az anyáról, akit kivételesen közel érez magához. Saját életének érzéseiből és átélt tapasztalataiból kiindulva képes megírni a születés misztériumát annak a szemszögéből, aki szó szerint magában hordozta a Titkot. [Mária,] „Hozzád küldte el az Atyaisten a vele együtt örök és egyenlő Fiát, aki beléd költözött akkor, és a te húsdoból és véredből vett magára emberi testet. Azon

az áldott órán Isten Fia benned a te fiaddá is lett, minden tagjában elevenné vált anélkül, hogy elvesztette volna isteni fölségét” (XII. könyv, 1. imádság).

Brigitta érzékeny lelke megsejti, hogy a születésekor a földre fektetett Megváltóban a szentírási képek sokasága kapcsolódik egybe.

„Az Úristen megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet leheletét” (Ter 2,7). A föld valóban anyja az embernek: a Mindenható fazekashoz hasonlóan formálja meg belőle önnön képmását, akiben szó szerint találkozik ég és föld. Az allegorikus értelmezés innen vezeti le mikrokozmosz-voltunk elgondolását: mi vagyunk azok, akikben a négy őselem Isten rendeléséből tökéletes egységre jut. A föld, az annak alakítását lehetővé tevő nedvesség, a víz, az Úr kezének tüze és az orrunkba lehelt lélegzet-lélekzet egygyé tesz bennünket a világgal, amelyben élünk — és egygyé Istennel, aki így teremtett meg minket.

Van olyan rabbinikus magyarázat, amely szerint a Magasságbeli a négy égtáj felől gyűjtötte egybe azt a földet, amelyből megformált bennünket. Azért tette ezt, hogy a világban bárhol otthon lehessünk. Milyen szépen rimel ez Tamási Áron ábeli gondolatára, miszerint: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”. De ez az otthon-lét magában foglalja végül nővérünket, a halált is: bárhol találjon bennünket, földanyánk minden helyen szelíden magába tud fogadni bennünket. Születés és halál mezsgyéje tulajdonképpen az anyaméh és a kozmosz határvonala, az életünk pedig bejárja ennek mindkét oldalát.

A lángoló, de el nem égő csipkebokor Máriának, a szűzi anyának a jelképévé vált. Ő az, akiben Isten jelenlétének a tüze, az eleven Szeretet a legmagasabb hőfokon lángolt, kárt mégsem tett benne. Brigitta látomásában ezért mondja Jézus: „Ebből a bokorból jöttem elő, Mária szűzi testéből véve magamra az emberi természetet” (II. könyv, 10. fejezet).

Eszünkbe kell, hogy jusson, miért is szólalt meg Isten a csipkebokorban. „Láttam Egyiptomban élő népem nyomorúságát és halottam a munkafelügyelőkre vonatkozó panaszát; igen, ismerem szenvedését. Azért szálltam le, hogy kiszabadítsam az egyiptomiak hatalmából, és hogy kivezesse arról a földről egy szép, tágas országba...” (Kiv 3,7–8). A lángoló, de el nem égő bokor Isten csodálatos irgalmasságának, emberhez hajoló jóságának a helye.

A betlehemi istállóban az érzékszerveinkkel el nem érhető, de szüntelenül jelenvaló és minket látó, halló, ismerő, kiszabadító, értünk alászálló Isten mutatkozott meg előttünk emberi testben. Egykor a juhokat őrző Mózes (lásd Kiv 3,1) találkozott vele, karácsony éjjelén pedig a pásztorok járulnak elé (Lk 2,8–20). A Jó Pásztor így

tárja fel önazonosságát a világ előtt: ő a Megváltó, a Szabadító, aki nekünk, értünk született Betlehemben (lásd Lk 2,11). Mária égő csipkebokrának földmélybe fúródó gyökerein keresztül hatol le létezésünk alapjaiig. A hitvallásban megörökített alászállás a poklokra, s az arra következő feltámadás tulajdonképpen mag-szerűen ott van a karácsonyi történetben. A *tertia die* döbbenetes erejű változása már ekkor megkezdődik. „És megérzik a fényt a gyökerek / És szél támad. És fölzeng a világ” (Pilinszky János: *Harmadnapon*). „Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakaratú embereknek!” (Lk 2,14).

✱

*Szegény Jézus megpihen
Szűz Mária öliben
Szűz Mária ringatja
Ölelgeti, siratja
Édes lelkem, kis Jézuskám,
Hát így jöttél vissza hozzám!*

Sík Sándor keresztútjának XIII. állomása összekapcsolja az örvendező és a fájdalmas anyát, Betlehemet és a Golgota hegyét. Ugyanez az első hallásra felfoghatatlan, az üdvösség rendjében azonban mégis őseredeti kötődés ott él már Brigitta írásaiban is. Mária kétszer tartotta ölben gyermekét, kétszer takarta vászonbalapelbe, kétszer fektette le testét megpihenni: Dávid városában és a jeruzsálemi sírkertben.

Az ikonográfia tudatában van ennek az egységnek. A Kisded pólyája nemegyszer az egyiptomi halotti gyolcshoz hasonlatos, annak megkötő szalagja pedig piros, utalva a kereszt szenvedésére, a kiöntött vérré. A jászolt pedig sokszor szarkofágként festik le, sőt nem egy ábrázoláson azt látjuk, hogy az tulajdonképpen nem más, mint a Szent Sír építményének a kicsinyített mása.

Krisztus születése drámai, s nem mesés-idilli, ahogyan azt nemegyszer a pasztorálok zenéje, a családi ünnepek meghittsége sugallja. Soha nem volt és lesz ennyire igaz a mondás: „Minden kezdetben ott rejlik a vég, és minden végben ott rejlik a kezdet”. Isten születése és halála — az ember születése és halála. A végső titok, amelyben feltárul előttünk az Irgalmasság arca, az emberré lett Fiú. „Én vagyok az alfa és az ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég” (Jel 22,13). Az éj közepén meggyúló apró karácsonyi fények hűsvét örök fényárját hirdetik.

✱

Ennek az egész történetnek szívében ott áll, sőt előttünk fekszik a földön a test. Érdemes felidézni a Tertullianusnak tulajdonított írás, a *De resurrectione carnis* magával ragadó gondolatát: „Az emberi természet általános alakjából kívánok kiindulni a test védel-

mében. Nézzük meg közelebbről a keresztény név tulajdonképpeni formáját: minő kiváltság jut osztályrészül ennek az alacsony rendű és alantas szubsztanciának. Elég lenne csak annyit mondanunk, hogy egyetlen lélek sem nyerhetné el semmiféleképpen az üdvösséget, hogyha nem hinne, midőn a testben van. Ezért hát a test az üdvösség tengelye, mivelhogy amikor a lélek Istenhez kötődik, a test az, amit lehetővé teszi, hogy Isten kiválassza” (VIII, 1–2).

Az ókeresztény szerző ezután a szentségek dinamikájára utal: a testet öntik le vízzel, s a lélek tisztul meg; a testet kenik meg, s a lélek nyer erőt; a testet táplálja a kenyér és a bor, hogy a lélek erősödjék Krisztus testétől és véréből. A feltámadás pedig ennek az egyesítő köteléknek a másik oldalát tárja elénk: a lélek sem dicsőülhet meg a test nélkül. A test szent és dicsőségre rendeltetett. Krisztus testében telik be üdvösségünk — a testben, amelynek a mi testünk is tagja.

✱

Apránként megértjük, hogy karácsony megünneplése nem egyszerű emlékezés vagy jámbor vallásgyakorlat, még kevésbé valamiféle érzelmi megérintődés felszínes pillanata. Szó szerint *radikális*, a gyökereket érintő, a gyökerekig hatoló ennek a napnak a Misztériuma. Ha van a kereszténységnek egyedestítő jele az egyistenhívő vallások körében, akkor éppen itt leljük azt fel: a megtestesülésben. Bizonyos értelemben a Szentháromság és az üdvösség kinyilatkoztatása is ebben a Titokban lesz teljessé: „az embereknek Jézus Krisztus, a megtestesült Ige által a Szentlélekben útjuk nyílik az Atyához, és az isteni természet részesei lesznek (vö. Ef 2,18; 2Pt 1,4)” (*Dei Verbum*, nr. 2). Azért van ez így, mert „Jézus Krisztus, a megtestesült Ige, az »emberekhez küldött ember« (...) véghez viszi az üdvözítő művet, melyet az Atya bízott rá. (...) Ezért Ő — akit, ha valaki lát, az Atyát is látja (vö. Jn 14,9) — egész jelenlétével és minden megnyilvánulásával, szavaival és tetteivel, jeleivel és csodáival, főként pedig halálával és a halálból való dicsőséges föltámadásával, végül az igazság Lelkének elküldésével beteljesítvén tökéletessé teszi a kinyilatkoztatást, és isteni tanúsággal erősíti meg azt, hogy velünk az Isten, hogy kiszabadítson minket a halál és a bűn sötétségéből s föltámasszon az örök életre” (*Dei Verbum*, nr. 4).

Simeon próféciájának ekként bomlik ki az igazi mélysége: „Íme, ő sokak romlására és sokak feltámadására lesz Izraelben, jel lesz, amelynek ellene mondanak, (...) hogy kiderüljenek sok szív titkos gondolatai” (Lk 2,34–35). A megtestesülés botránykő és nagy jel. Nem véletlen, hogy János apostol első levelében a lelkek megkülönböztetésének aranszabályaként a következőt fogalmazza meg: „Az Istentől származó lelket erről ismeritek fel: minden lélek, amely vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, Istentől van” (1Jn 4,2). A hit próbája, az üdvösség tengelye és sarokvasa a test.

✱

Napjainkban újra hangsúlyossá kezd válni a test kérdése. Ez legutóbb akkor vált nyilvánvalóvá, amikor idén napvilágot látott a Hit-tani Kongregáció *Placuit Deo* kezdetű, a krisztusi üdvösség néhány szempontját megvilágító, elmélyítő dokumentuma, amelyet maga a pápa is kézjeggyével látott el. A 2. pontban, a kulturális átalakulásokat vizsgálva így fogalmaz a szöveg: „Ebben a távlatban nehezzé válik az, hogy megragadjuk az Ige megtestesülésének az értelmét, melynek révén — értünk, emberekért és a mi üdvösségünkért — a Fiú az emberi család tagjává vált, magára öltve testünket és történelmünket”. A háttérben két kortárs szellemi áramlat áll, amely a hívők gondolkodásmódját is jelentősen befolyásolja. Ferenc pápa ígehirdetésének a szófordulatait alkalmazva egyfajta újpelagianizmussal és újgnoszticizmussal állunk szemben. Az elsőnek a keretében „a teljesen autonóm egyén önmaga üdvöztetésére törekszik, és nem ismeri el, hogy létének legmélyén Istentől és a többiektől függ. Így az üdvösséget az egyén erejére vagy a pusztán emberi struktúrákra bízva, amelyek viszont képtelenek befogadni Isten Lelkének újdonságát.” Az újgnoszticizmus pedig „egy merőben belső, szubjektívizmusba zárt üdvösséget képvisel. Ez abban áll, hogy valaki »az elméjével Jézus testén túlhaladva, az ismeretlen istenség titkai felé« emelkedik. Ily módon arra törekszik, hogy megszabadítsa a személyt a testtől és az anyagi világtól, melyekben már nem fedezi fel a Teremtő gondviselő kezének nyomait, hanem csak egy értelmetlen, a személy végső önazonosságától idegen és az ember érdekei szerint megváltoztatható valóságot lát” (nr. 3).

Mennyire könnyen megtanuljuk az egyház- és teológiatörténet fejezeteit — és mennyire képtelenek vagyunk felismerni azokat a jelenségeket, melyek arra mutatnak, hogy itt és most, mi magunk is beleesünk a már ismert, és gyakorlati, kortárs megvalósulásaikban mégsem felismert látásmódok csapdájába.

✱

Újból ideje van a „suffragium carnis”-nak (*De resurr.* VIII, 1), a test melletti állásfoglalásnak, kiállásnak, igen, a test apologetikájának. Erre a célra sajnos alkalmatlan az, amit sokan (tévesen) a „test teológiájának” neveznek, mert az valójában megengedhetetlen módon egyenlőségjelet tesz a testiség és a nemiség közé, elfeledkezve arról, hogy a *caro* nem *sexus*, és bár a nemiség a testiség lényegi dimenziója, de messze nem azonos azzal. Annak vagyunk szemtanúi, hogy egy szélsőségesen „átszexualizált” kultúra belevájj a hívő gondolkodásba — miközben látszólag a hit erejével és védelmében szólalunk fel, valójában megadjuk magunkat a torzult közgondolkodásnak, amely a testre nézve állandóan szexualitást lát. Pedig a test maga az élet: születés és halál, föld és ég, szenvedés és gyógyulás, erőtlenség és erő, határ és találkozás. Krisztus meztelen teste ott hever a földön. Isten alászáll, s testből való létünk végső fundamentumaiig ereszkedik: megismeri az éhséget és szomjúsá-

got, a vágyat és az önmegtagadást, a szeretetet és az áldozatot úgy, ahogyan az csak a testben lehetséges. A test az, ami lehetővé teszi, hogy Isten kiválassza és az üdvösség felé vezesse a lelket, a teljes embert — ahogyan a 3. század eleji szövegünk ezt megfogalmazta. A test az érintés és a megérintődés. A keresztség vize, a kenet olaja, az oltár kenyere és bora a test ünnepi, hatalmas, allelujás hitvallása, messze túl mindazon, amit egy kiüresedett és elferdült vízió a „testiség” fogalmához köt.

✱

Kortárs kultúránk és adott esetben lelkiségeink, mozgalmaink nem tudnak mit kezdeni a testtel. Vagy kiiktatják (újgnoszticizmus), vagy kizárólagossá teszik (újpelagianizmus), vagy egyszerűen csak nem értik meg, mit is jelent a testiség, a „földből való” első ember, akiből és akiben meg kell születnie a második, a „mennyből való” embernek (vö. 1Kor 15,47). Márpedig ha elveszítjük a testet, annak helyes, valódi és átfogó, „katolikus” (vagyis: egész szerinti) értelmét, akkor elveszítünk mindent. A sarokvas kifordul az ajtófélfából, a tengely kilendül, s miközben látszólag egyre többet és szebbet és mélyebbet mondunk a testről és a testiségről, míg egyre jobban elmélyedünk elemzéseinkben, valójában csak póreségünk válik mindinkább nyilvánvalóvá. Nincsen az a fügefalevél, ami szégyenünket eltakarja.

✱

*Úgy élj, hogy a lelked is test legyen
melyen színeket ver vissza a nap.
Foglalj magadnak tért a levegőből,
határozott helyet az ég alatt.*

*Mert semmi vagy, ha nem vagy ellenállás.
Vigyázz, ne fújjon rajtad át a szél!
Őrizzed árnyékodban szent, komoly
s nyugodt dolgok biztos lélekzetét.*

Babits Mihály *Ha nem vagy ellenállás...* című verse megrendítő egyszerűséggel mutatja fel nekünk a test titkát. Testiségünk hordozza azt, amitől „ellenállássá” leszünk. A gravitáció hatalma alatt álló test — egészen a héber *bászár* szó értelmében — magában rejt egy mulandóságot, a halandóságot, ugyanakkor azt a fajta személyességet és egyediséget, ami nélkül nem lennénk azok, akik vagyunk. Testtel bírni teher. Testtel bírni ajándék! Létbe gyökereztettség, az ellenállás harca és a megőrzés szépsége. Határozott hely számunkra a levegőből, kiszakítottság a semmiből, felület, amelyen tükröződhet a másik és a Másik.

Krisztus földön fekvő, meztelen teste Betlehemben és a Golgotán — a nagy Ígéret beteljesülésének a jele, az út a feltámadott,

Szentlélek által áthatott testiség felé. Az ösvény elején ott áll Isten — a zarándoklás végén pedig a testében feltámadott ember. Dinamika ez, amelyben ott zeng az igazság: „a látható a láthatatlanból lett” (Zsid 11,3). A látható pedig nem foszlik szét újra és megint a láthatatlanságban. A lett *perfectuma* a lehető legnyomatékosabban tárja elénk teremtés, megváltás és üdvözítés sorát. Ennek elfogadása a hit mércéje. A karácsonyi jászolban tényleg az Igazság fekszik!

✱

Ideje van a *laus carnis humanae*-nak, az emberi test hívó dicséretének. „Igaz, hogy ezt a testet megannyi vétek megkísérti, és meggyötörve alávetetik megannyi sebesülésnek, ám mégis ez a test az, amely énekli a mennyei zsoltárokat, amelyből a dicsőséges vértanúk lesznek, amelyet előresegít Teremtőjének látogatása, s amely még a Szent Megváltó keresztjét is fogadta: méltó, hogy lelki jövőt higgyünk a számára, hiszen már halandóként is oly sok adománnyal ellátva dicsekedhetik. (...) Úgy hiszem, az isteni irgalmasság rendelte úgy, hogy a test a léleknek legyen alávetve, a lélek pedig a testnek, és ezek együttesen szemléljék teremtő Istenüket.” Cassiodorus a *De anima* című művének a 16. fejezetében fogalmaz így, s kitapintja a dolog szívét: az ember mint test és lélek Istennek a képmása, s a megtestesülésben Azzal találkozik, aki Isten „dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása” (Zsid 1,3).

A test teológiája ekként bontakozik ki előttünk: a test és a lélek a kegyelem helye, az Istennel való találkozás szentélye, az emberlét középpontja. Ezért nincsen semmi, ami lelki lehetne anélkül, hogy egyszersmind testi ne lenne — és viszont. A hellenista gondolkodás kényszeres dichotómiája, amely szó szerint kettéfűrészezi az egzisztenciát, megengedhetetlen és ellenkezik a megtestesülés logikájával. Hisz lélek és test kettőssége nem ideológiai dualizmus, hanem teremtményi adottság. Isten pedig a teljes embert akarja megszólítani, és a teljes ember válaszára vár. Ezért tanítja Benedek és Ferenc pápa: „a hit világossága, mivel egyesül a szeretet igazságával, nem idegen az anyagi világtól, mert a szeretet mindig testben és lélekben él; a hit világossága megtestesült világosság, amely Jézus fényességes életéből árad. Megvilágosítja az anyagot is, bízik az anyag rendjében; tudja, hogy út vezet benne az egyre nagyobb harmónia és megértés felé” (*Lumen fidei*, nr. 34).

✱

Ha a meztelenül a földön fekvő Kisdedre nézek, béke köszönt rám. Az a harmónia, amelyre emberségem legmélyén szünet nélkül vágyakozom, de amely testi-lelki valóm viharában és hullámverésében olykor annyira messze kerül tőlem. Bár tudnám mindig úgy szeretni emberségemet, ahogyan a betlehemi Gyermeke tanítja! De jó lenne, ha megtalálnám a létem középpontját, ahol az értem testet öltött Isten tekint vissza rám!

*

Nehéz dolog felvállalni a testet, a saját testemet. Krisztus meztelensége tanítás, a földanyán fekvése a Mester szavak nélküli útmutatása. Mennyi minden források innen: az egyszerre látható és láthatatlan egyház, a szentségek és a liturgia, az anyagvilág és az emberlét, az evilág és az eljövendők lángoló szeretete — szemben minden beteges és elszegényítő spiritualizálással. Amióta eszemet tudom, katolicizmusom tengelye a test, bár ezt lassan és nehezen tudtam csak megfogalmazni. Számomra ez magyaráz mindent. „Az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán” (*Gaudium et spes*, nr. 22). Egy egyház, amelyben a test tudata és a testiség értelme homályba borul, alkalmatlan arra, hogy felmutassa nekünk Istent — és megvilágosítsa az embert.

Karácsony ünnepe kínáljon nekünk alkalmat arra, hogy szemlélhessük a megtestesülés és a születés Misztériumát. A megszokott és ősi képekben — mintegy tükörben — szemléljük az üdvösséget, az emberi beteljesülést. A jól megünnepeelt karácsony iskola és önvizsgálat, megállás és elmerülés. *Stille Nacht, heilige Nacht* — ahol a csöndben a Legszentebb szól hozzánk.

*

„Ugyanaz az alázat lakozik most, istensége teljében a Fiamban, mint akkor, amikor jászolba volt fektetve. (...) Amikor két állat között feküdt, emberi mivoltának megfelelően egyáltalán nem szólt semmit. Így van most is, amikor az Atya jobbán ül. Meghallgat mindenkit, aki szeretettel szól hozzá; ő pedig a Szentlélek kiárasztásával válaszol” (*Revelationes*, VII. könyv, 25. fejezet).

A földön fekvő, beszélni sem tudó Kisded, aki most az Atya jobbán ülsz! Taníts meg minket, hogy meztelen embertested nyelvén, hittel és szeretettel szóljunk hozzád! Szükségünk van rád, Aki alászálltál emberanyád és földanyánk ölére, mert benned megtaláljuk testünk-lelkünk igazi békéjét! Küldd el nekünk Szentlelkedet, hogy megértsük, mit mond el nekünk újszülött, csupasz tested szótlan-sága — Rólad és rólunk.

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A gyermekkor ígérete

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk tudósokat és művészeket, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal.
(A szerk.)

A gyermekkor nem egyszerűen csak az egyik időszaka az emberi életnek, hanem maradandóan befolyásolja az egész élet kibontakozását. Ki ne gondolna vissza szívesen a gyerekkorára, ki ne idézné fel készségesen a kezdetek frissességének és az erőfeszítés nélkül átélhető teljességnek az emlékét? Ha pedig kevésbé szerencsés, ki ne igyekezne elfelejteni az első évek komorságát, szürkeségét és nélkülözéseit, ki ne próbálná lázasan kitölteni az űrt, amelyet gyermekkorában tapasztalt? Így vagy úgy, gyermekkorunk mintha nem engedne el minket, és mintha még akkor is kísérne minket, amikor már kiléptünk belőle. Véleménye szerint milyen jelentősége van a gyermekornak az emberi életben? Az Ön számára mit jelent gyerekkorának élményvilága? Beváltotta-e felnőtt élete gyerekkorának ígéreteit?

Természetesen minden nemzedék hajlamos a hanyatlás jeleit felfedezni a következő generáció tagjaiban. Az életformában és az életvitelben bekövetkező változások, az új kulturális és technikai jelenségek iránti érdeklődés, a hétköznapi nyelv és a kapcsolattartási formák átalakulása könnyen kaphat negatív előjelet azok részéről, akik saját fiatalságuk idején még máshoz szoktak hozzá. Ön milyennek látja a mai gyermekeket és fiatalokat? Valóban gyökeresen mások, mint azok, akik néhány nemzedékkel korábban voltak gyermekek? Miként kellene viszonyulnunk hozzájuk? Mit igényelnek, mire van szükségük, és mitől kellene megóvnunk őket?

Meglepő módon az Újszövetségben maga Jézus is követendő példaként állítja elénk a gyermekeket. Ön szerint mivel magyarázható, hogy Jézus ilyen értékesnek tartja a gyermekkort? És mit tehetünk azért, hogy olyanok legyünk, mint a gyermekek?

BÁTHORI CSABA

Költő, író, műfordító

Van elég lélek

Az Ön számára mit jelent gyerekkorának élményvilága?

Csak néha gondolok arra, hogy gyerekkorom volt. De valószínű, hogy egész meg nem gondolt életem mögött a gyerekkor élményvilága rejlik. Töredék családban nőttem fel, apa nélkül. (Később magam sem tudtam apa lenni.) De a nagy árvák sorába nem tartozom, hiszen anyámat minden nap láttam, minden nap beszéltem vele, nem kellett hiányolnom őt. Szegénységben nőttem fel, és a szegénység a sötétség egyik változata. A szegénység akkor — a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben — számomra ma már alig hitelesíthető, apokrif formákban jelent meg: nem volt hol laknunk, másoktól levett göncöket viseltünk, nem

volt hol tisztálkodnunk, nem tudtunk művelődni. Azaz, dehogy: művelődni szegényen is lehetséges volt. Rájöttem, fedél az egész világ, s a terek és utcák és közfelületek pótolhatják nélkülözött magánotthonaimat. Hamar kitűnt: nekem a könyvek az otthonaim, a Kosztolányi Dezső téri távolsági buszváró az olvasótermem, az autóbuszok-villamosok sok-sok végállomástól végállomásig fűtött, zötyögő kalodája meghitt kuckóm, a sétatéri padok tavasztól ősziig pihenőhelyeim, a közfürdők tisztaságom palotái. A szegénységet feledtette, nevétől fosztotta meg Shakespeare, Victor Hugo, Arany János vagy Babits költészete. Az a szerencse ért, hogy korán ébredő tudásszomjam elfedte szemem elől a viszontagságos körülményeket, és belső ellensúlyokat teremtett, hogy könnyebben viseljem a szabálytalan hétköznapiakat.

És a külső ellensúlyok? Aki szegény, azt rendszerint a csupán kisétehetősebbek tartják a fulladás vízszintje fölött. A Kosztolányi Dezső téren, a 86-os végállomásánál, néhai Horváth János professzor háza tövében, az alagsorban lakott egy öreg szabómester, aki nyolcvan fölött függetlenségi dühében feleségestül-mindenestül odahagyta svábhelyi villáját, újra szabni-varrni kezdett a talajmenti dohos odúban: ő fogadott be minket hosszú évekre anyámmal a föld alá. Kuncsaftok padlóra terített szőrmedarabjain, széthajtogatott zakók bélésén, kabátok puplinhullámain, bő nadrágok gyűrött szövetségén aludtunk. A szegénység közelében — egy életre szóló áldás volt ezt megtapasztalni — megszületik a tevékeny, kicsiny adagokban segítő, világon tartó rokon-szegénység, felszítódik a részvét. Nem tudom, mi tett már gyerekkoromban olyan gyógyíthatatlanul bízékonyra, veszélyesen ártatlanná, sőt, igen, sérthetetlenre. Isten őrizze, hogy eszményítsem itt, vagy meghamisítsam a szegénységet. A szegénység túlélővé gyalázza az élő, félholtá gyötri az eleven embert, börtön nélkül is életfogytiglan fogollyá teszi a jobb sorsra érdemes halandót. De én ma úgy érzem: engem ez a gyerekkor is át tudott terelni a felnőttkorba. Minden gyerekkornak van értelme, ha az ember képes mögé kerülni.

Beváltotta-e felnőtt élete gyerekkorának ígéreteit?

Nem emlékszem, hogy haladásomat valaha is a vágyak beteljesülésének arányain mértem volna. Nincs emlékem arról, hogy valami vagy valaki szerettem volna lenni. Persze, olvasási hajlamom, önmagamban való szertelen üldögélésem, a mozdulatlanság sóvárgása nyilván az elmélyedés felé kalauzolt, és alig-alig kívántam életemnek külső eredményeket. (Persze, mi tűrés-tagadás, a túl hosszán tartó méltánytalanság időszakai végül szárnyamat szegték.) De valahogy én évről évre, évtizedről évtizedre mind nyomatékosabban érzékeltem, hogy nem jobbra vagy balra kell törekednem, hanem fölfelé. Ebben a néma ámokfutásban azonban néha még magam sem tudtam követni szívbeli terveimet. Ma már, a lehajló ágba, úgy érzem: érdemes volt meghalni azokat a tűnékeny kis halálokat, amelyek sokszor egy jeltelen másikká, majd nem észrevétlenül életre váltódtak. A Cordobában született író és madárjós, Lucanus mondja: *Longius evum destruit animos (A túl hosszú élet megsemmisíti a lelkeinket.)*

Sok minden megsemmisült, vagy legalábbis megöregedett az életben, előző korszakok elveszítették nevüket, barátok arcot váltottak, ellenségek megszelídültek, rögeszmék emlékké szilárdultak, a kudarcok tényeit belátások állják körül, a szenvedélyek egyik napról a másikra váltogatják irhájukat, s valahogy az egész élet már néhány megszólító szóval is kimerítően megnyugtatta az embert, előkészíti minden elkövetkezőre. A vágyak nem teltek be, hanem újabb sóvárgássá lazultak. Ami betelt, az nem sóvárgás volt, hanem a kudarc energiáinak játéka. Meggyőződéseim zöme nem gyerekkorom idején fakadt, és ma már számtalan álnevet tudok adni minden reményre szító indulatnak. Van lelkem, amelyik még érintkezik haloványan gyerekkorom tényeivel, de van elég lelkem, és azok már csak azzal érintkeznek, ami jó maradt itt a földön és a reménységben.

Ön milyennek látja a mai gyermekeket és fiatalokat? Miként kellene viszonyulnunk hozzájuk?

A mai fiatalok eszméletét naponta az információk özönvize mossa, tisztítja, szaporítja. Engem jó lélekkel tölt el, ha látok közöttük olyat, aki a mélység felé tájékozódik, és az adatokban képes megpillantani a tudás valódi tengermélyének csillanását. Úgy tűnik, a mai fiatalok sokfélét tudnak, de szórványosabban, gyéresebb összefüggésben, ugyanakkor az *elérés* könnyedsége közben készségesebben, rugalmasabb ésszel kezelik a világot, mint mi annak idején. Lehet, indokolatlan félelem, hogy a felületesebb tudás jobban kedvez a hibás döntéseknek — de az is igaz, hogy évezredek mélyebb tudásra alapozott eseménytörténete vagy szokásrendje ugyancsak nem óvta meg az embert a képtelen katasztrófáktól. Kitágult a szemhatár, semmi kétség. De erősödött-e a nagyobb tudás megkövetelte felelősségtudat? Adataink szaporodása javított-e az Emberen? Csak pár fülnek elsuttogott óhajom: mindig gondoljátok meg, merre tértek tudásotok birtokában. Mert semmi kétség, a mai fiatalok körében is vannak olyanok, akik sokat tehetnek azért, hogy világunk forgása folytatódjék.

Mindent megkaptam gyerekkoromban, ami...

BEER MIKLÓS

Váci megyéspüspök

...életutamat és mai gondolkodásomat megmagyarázza. Úgy értem ezt a megállapítást, hogy ami elméletileg hiányzott az „eszményi” gyerekkorból, valamiképpen hozzájárult ahhoz, hogy emberi kapcsolataimban érzékenyebb, megértőbb, együtt érzőbb tudjak lenni

bármilyen hátrányos helyzetű gyerekekhez, felnőtthöz. Másfelől próbálom számba venni mindazt a különleges élményt, körülményt, ami hozzásegített ahhoz, és ma is hozzásegít, hogy másoknak „ablakokat nyitogassak” a végtelenül gazdag világ felé.

Mire gondolok? Apám meghalt a háború végén. Anyámmal egyedül maradtunk. Lakásunk tönkrement Budapest ostroma alatt. Költözködés falura, majd néhány év után költözködés vissza Pestre egy kedves rokonhoz. Két év múlva vele együtt kitelepítettek egy szabolcsi faluba. Újra a nehéz-küzdelmes falusi élet következett. Nyolcadikos voltam, amikor anyám tudott venni egy új hosszúnadrágot a ballagásra. Ez volt az első új ruhám.

Ugyanakkor egymás után villannak fel pozitív élmények a gyerekeimből. Hat éves voltam, amikor anyám eladta a fülbevalóját, és az árából vett két jegyet az Operába. Az első sorban ültem, a zenekar közvetlen közelében. Ezzel az élménnyel alapozta meg a zene iránti szeretetemet. Ez még a kitelepítés előtt volt. A Bakáts téri templomban voltam elsőáldozó. Egy drága hitoktatónő, Éva néni készített fel. Ma is meg tudom mutatni, hogy hol térdeltem. Nagymamával felmentünk a Gellért-hegyre, a Szikla-templomba. Vele voltam Makkos-Márián, Máriabesnyőn. Szabolcsban „szőren ültem” meg a lovat (amikor a gazda itatni vitte az igáslovait). Megtanultam dohányt fűzni, aratáskor markot szedni, kaszálni. Már Zebegényben anyámmal rendszeresen erdőre jártunk rőzsét gyűjteni, gombát, somot szedni. Nyári estéken megtanultam a csillagos eget bámulni. Megismertem a Duna, a Börzsöny csodáit. A zebegényi Kós Károly templom, Szőnyi István műterme voltak az esztétikai vonatkoztatási pontok. Naplementék, téli szánkózások anyámmal, nagymama baromfiudvara, a veteményeskert, gyümölcsfák... Közben anyám mindig adott a kezembe csodálatos könyveket. Hihetetlen, hogy mennyit olvastam. Az iskola. A Bakáts téri, majd a zebegényi iskola drága tanárai. Elkényeztetett voltam a papjaimmal. Vajda József plébános úr (a későbbi váci segédpüspök), titkos cserkész táborok piarista atyákkal! Miközben árva, „egyszem” gyerek voltam, körülvelt a „nagy család”. Nyolcan vagyunk unokatestvérek. Minden nyarat együtt töltöttünk Zebegényben. Rengeteg játék, kirándulás, „házi színjátszó-kör”, bábozás, agyagozás, dunai fürdőzések. Együtt nőttünk fel. Persze augusztus végén mindig fájó élmény volt, amikor elmentek, és anyámmal integettünk a vonat után. Mind a mai napig éltet ez a (most már 50–60 fős!) nagy családi háttér. Természetesen évtizedek óta én vagyok a „család papja”.

A gyerekkori élmények adnak magyarázatot papi életutamra. Úgy fogom fel, hogy az Úristen minden megadott, amire szükségem volt ahhoz, hogy pap lehessenek. Így értelmezem a meghívását, hivatásomat. Megóvott az elkényeztetéstől, de adott szeretettel átitatott családi környezetet. Anyám, nagymama, keresztapám, nagybátyámék vallásos légkört biztosítottak. Természetes adottság volt számomra a templom, az ünnepek, az imádság. Már említettem a könyveket. Egyik első olvasmányom volt az *Utazás a mesefelhőn*. Kedves történet két testvér-

ról, akik misszionáriusok lettek. Miközben elolvastam minden indiános regényt, az összes Verne-regényt, persze később az összes Mórát, Jókait, Passuthot... egymás után „került a kezembe” Don Bosco élete vagy Assisi Szent Ferenc *Virágoskertje* a kedves *Missziós füzetekkel* együtt. Mai eszemmel csak bámulom anyám bölcsességét, hogy azok között a körülmények között ezt hogyan tudta megadni nekem.

Visszagondolva a gyerek-évekre, úgy gondolom, hogy állandó törvényszerűség az, hogy vannak kikerülhetetlen körülmények, helyzeti adottságok, de mindig nagyon sokat számít az, hogy mit adnak a szülők, a család, az iskola. Mindezek ötvözete határozza meg a lelki-szellemi fejlődésünket és közvetve egész későbbi felnőtt életünket. Természetes, hogy változnak a körülmények (háború vagy béke) és nagyot változnak a civilizációs adottságok (közlekedés, lakás, hírközlő eszközök), de mindig meghatározó a gyermek életében a személyes gondoskodás, a hitelesen képviselt értékrend. Csofálom azokat a szülőket, akik tudatosan készítik elő a gyermekük számára a meghatározó élményeket: kirándulás szép természeti környezetbe, múzeum-látogatás, történelmi helyszínek felkeresése, családi ünnepek és természetesen vallási életünk átélte, hitelesen megünnepele eseményei, alkalmi és sok-sok játék. Meggyőződésem, hogy minden civilizációs korszaknak voltak „meglepetései” a felnőtt nemzedék számára. Az új nemzedék már moziba járt, gramofont hallgatott, vonattal, autóval közlekedett, majd televíziót nézett, most pedig „okostelefont” használ, és interneten tartja a kapcsolatot a világgal. Nekünk felnőtteknek kell ehhez a körülményhez alkalmazkodnunk. A mai gyerekek nem rosszabbak, de jobbak sem. Gyerekek. Biztos vagyok abban, hogy ma is az a legnagyobb örökség a számukra, ha velük vagyunk a megismételhetetlen, fontos életkorukban. Ebben benne van az is, hogy nem adunk meg „mindent”, amit a társadalmi környezet reklámoz, de megadjuk azt, amire szükségük van. A lelküknek. Csak sejtem, hogy ezt akkor tudjuk megvalósítani, ha valóban szeretjük őket és értük élünk. Hát én hálát adok a gyerekkoromért valahogy Sík Sándor *Te Deum*ának értelmében.

BERG JUDIT

A jövő gyermekei

Író

A gyermekkort úgy képzelem el, mint egy tavaszi virág hagymáját. Bele van kódolva minden, ami a későbbi virágra jellemző lesz, de ha nem bánunk vele gondosan, ha nem kap elég tápanyagot és fényt, akkor nem tud kellőképpen fejlődni, és nem válik belőle olyan csodaszép virág, amilyen lehetne. Gyerekkorunkban tanuljuk meg jövőendő kapcsolataink és érzelmeink alapjait, kötődéseink, vonzalmaink, preferenciáink mind ilyenkor alakulnak ki, de ekkor kapunk mintákat a szülői magatartásról, viselkedésformákról, gondoskodás-

ról, a gyerekkori játékaink és tanulmányaink pedig egész életünkre rányomják a bélyeget. A gyerekkorban szerzett sérüléseket egy életen át nyögjük, kiskori traumáinktól szinte képtelenség szabadulni.

Számomra a gyerekkor a felfedezés és szabad kalandozás ideje volt, boldog, vagány, csibész gyerkőc voltam. Persze nálunk sem volt minden fenékig tejfel, meglehetősen szegények voltunk, apukám néha túlságosan szigorúan nevelt minket, és alsósként sokat szorongtam az iskolában. De én a szárnyaló képzeletet, az emberekbe vetett hitet kaptam útravalóul, és egy erős, gondoskodó-oltalmazó szülői mintát, amit — kisebb változtatásokkal — a saját gyerekeim nevelésében is követek. A gyerekkori félelmek is hasznosak voltak, mert egyrészt megtanultam bátran szembenézni velük, másrészt tudom, hogy kell kitartóan, szívósan, megingás nélkül küzdenem a számomra fontos dolgokért.

Én már gyerekkoromban tudtam, hogy nekem feladatom lesz az életben. Egy magamfajta kalandornak valamiképp meg kell hódítania a világot, és Robin Hood igaz követőjeként jót kell cselekednie mindenütt! Akkor még nem tudtam, milyen formában valósul ez meg felnőtt koromban, de valahányszor gyerekekkel beszélgetek, játszom, vagy sikerül olyan könyvet írnom, ami sok családnak szerez boldog órákat, úgy érzem, megfelelő hivatást választottam. És ha már sikerült némi hírnévre szert tennem, egyértelmű kötelességemnek érzem, hogy szót emeljek a fontos dolgokért, és síkra szálljak jó ügyekért. Az egyik ilyen ügy például a gyerekeink nevelése, felkészítése az életre. Egy olyan jövőre kell felkészítenünk őket, ami jelentősen fog különbözni a miénktől, és amit sok szempontból most még elképzelni sem tudunk.

Sokan mondogatják, hogy a gyerekek megváltoztak. Kiveszett belőlük az érdeklődés, a kitartás, a közösségi szellem, és már nem fogékonyság a régi erkölcsökre, számukra a mi normáink idejétmúltak. Azt hiszem, hogy a mai gyerekek leginkább azért tűnnek másnak, mert más a világ, amiben nevelkednek. Kevesebb figyelem, kevesebb törődés, kevesebb valódi élmény jut nekik, miközben hihetetlenül ott-honosan mozognak a virtuális térben, és olyan kapcsolatokat ápolnak, amelyek a korábbi generációk számára érthetetlenek. Azonban minden gyerek vágyik figyelemre és szeretetre, boldog, ha elismerik, foglalkoznak vele. Minden gyereknek szüksége van útmutatásra, támogatásra, segítségre élete fordulópontjain. A mai gyerekeknek ugyanúgy vannak vágyaik, terveik, ötleteik, félelmeik és szorongásaik, mint bármelyik generációnak. Az ő gyerekkoruk ugyanolyan fontos és meghatározó a felnőttkoruk szempontjából, mint a miénk volt.

Azt hiszem, a legjobb, amit tehetünk, ha nyitottan, érdeklődéssel, kíváncsisággal és elfogadó szeretettel fordulunk a mai fiatalok felé. Ha nem utasítjuk el vagy nézzük le az ő világukat, hanem megpróbáljuk megérteni, hátha ezáltal őket is jobban megérthetjük. Beszélgessünk, és ha kell, hallgassunk! Adjunk lehetőséget, hogy ők mesélhessenek arról, ami foglalkoztatja őket! Az időnk és figyelmünk a legfontosabb, amit adhatunk.

Mindenki tudja, hogy az információs társadalomban hányféle veszély leselkedik a gyerekekre. A szüretlenül rájuk zúduló információk, a mocskok, a valós és álhírek, a gyakran zaklatásig fajuló piszkálódás a kortársaktól mind-mind az interneten és a médián keresztül érkezik. Övnünk kellene a gyerekeket, ám pont az informatika terén ők sokkal ügyesebbek nálunk. A legtöbb kamasz, de akár már a kicsik is sokkal jobban értenek a gépekhez, az applikációkhoz és a közösségi médiához a szüleiknél. Én szinte biztos vagyok abban, hogy több ponton ki tudják játszani az általunk biztonságosnak hitt védelmi rendszereket. Persze fontos, hogy megpróbáljuk távol tartani tőlük a világ szennyét, de itt is hatékonyabbnak érzem a jó beszélgetéseket a szűrőprogramoknál és tiltásoknál.

Elvégre a cél világos, akkor is, ha a jövő nem rajzolódik ki tisztán. Önálló, testileg-lelkileg egészséges, gondolkodó lényeket kell nevelnünk, akik képesek szeretni, alkotni, felelősséget vállalni, és megteremteni a boldogságot nemcsak saját maguknak, de a környezetük és szeretteik számára is.

A gyermek szegénysége és gazdagsága

BÍRÓ LÁSZLÓ

Tábori püspök

Milyenek a mai gyermekek? A felszínen szemlélve mintha különböznenek a mi nemzedékünkötől. Egy nagymama mesélte: Unokájának egy fényképalbumot adott, hogy lapozgassa. Az nézegette. Aztán ahelyett, hogy lapozott volna, apró ujjával afféle laptop módjában próbálta fel-fele tolni a fényképet. Miután kísérletével fiaskót vallott, méltatlankodva mondta nagyanyjának: „Nagymama, elromlott a laptop”. Egy anyuka mesélte: hívtam kamasz fiaimat vacsorára. Mindegyik a számítógéppel vagy a telefonjával volt elfoglalva. Majd az anyuka, türelmét veszítve, így fenyegette gyermekeit: „Holnap már virtuális vacsora lesz!” Rengeteg hasonló történetet hallhatunk, de számomra ezek az elbeszélések nem jelzik azt, hogy a mai fiatalok gyökeresen „mások lennének, mint azok, akik néhány nemzedékkel korábban voltak gyermekek”. Jézus nemhiába állítja példaképnek elénk a gyermeket. Pilinszky János *Szög és olaj* című esszégyűjteményét olvastam. Meglepődtem, milyen csodálattal és tisztelettel szemléli a gyermeket. „A gyermek örök”, és valóban példakép lehet nekünk, felnőtteknek is. Tőle ihletetten ízelgetem, mivel magyarázható, hogy Jézus ilyen értékesnek tartja a gyereket, és mit tehetünk azért, hogy olyanok legyünk, mint a gyermekek.

A gyermekek szegények. De valóban azok? A gyermekek gazdagok, mert ők olyanok, mint a mezők liliomai, magukban hordozzák nemcsak a pillanatot, hanem az egész életet, nem úgy, mint a naplopók, a semmirekellők. A gyermekek, bár a pillanatnak élnek, létük mégsem üres. Ők azok, akik alázattal kiszolgáltatják magukat a pillanatnak. Személyiségüket nem parcellázta fel a pillanat, az érdek, ők a teljesség birtokosai. Övék minden: a teljes égbolt, a csillagok ragyogása. Hozzájuk viszonyítva milyen szánalomra méltóak vagyunk mi, felnőttek. Miközben gyarapodunk a tárgyakkal, egyre nincstelenebbé válunk. Lemondunk a teljességről, a részért. A gyermekek itt élnek közöttünk. Tájékozatlanul, súlytalanul. Mernek kevesebbek lenni, mint mi, és mégis többek. Inkább tartoznak a mindenséghez, mint a földhöz. Aztán később, sokszor a felnőttek mintájára, belesimulnak a felnőtt tömegek szövetébe. „Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek...” Nekünk, felnőtteknek ragyogó hivatásunk: a földről ismét visszatalálni a teljességhez. Döntenünk kell, hogy a hontalanságból akarunk-e visszatalálni a teljességhez.

Pilinszky egy régen látott kép felett elmélkedik: árnyas liget, fűben heverő család, távolabb egy magányos babakocsi. Csodálatos idill. Látszólag semmi sem történik. A gyermekkocsi apró lakója, a néma csecsemő szemléli az őt beárnyékoló fa leveleit. Olyan ez a fa, mint egy néma takaró. Minden levele egyforma, és oktatja az apró gyermeket a létezés beszédére. A csecsemő figyeli a lombkoronát, olyan erővel, hogy meg is érti. Később, amikor felnőtt, figyelme ellanyhul, a fa szavait elfelejti, ahogyan a többi felnőtt is.

Mit is mondhat egy fa a csecsemőnek? A kimondhatatlanról beszél. Arról, hogy a világ van. Ne engedd, hogy a felnőttek tengernyi beszéde lassan-lassan feledésbe küldje a fa leveleinek néma szavát. Ha mi, felnőttek olykor csendet tartanánk, ha csak egy pillanatra is, hogy ismét halljuk a néma fa üzenetét, s megértenénk: a világ Isten teremtményén nyugszik, mennyivel több lehetne világunk! Néha tekintsünk fel gyermekkori fáinkra, vagy a csillagos égre. Kifogyhatatlan olvasmány, könyv, amelyben egyedül az idő lapozgat, szöveg, amit a gyermekek is értenek.¹

Az idealizált gyermekkép után ne feledjük: gyermeknek lenni éppúgy nehéz, mint öregnek lenni. A gyermek boldogsága sem más, mint az öregkoré. A gyermek küzdelme félelem és bizalom.

Kereszteltem. A szentélyben egy két éves kislány kóborolt. Újra meg újra hanyatt vágódott. Kezét-lábát szétvetette. Tág tekintetét végighordozta a felnőtteken. Riadtan, tanácstalanul, segítséget kérve, nehéz volt eldöntenie: sírjon vagy nevéssen? Arcán bizalom sugárzott. A pici teste keresztet formázott. Mintha azt sugallaná felénk, nemcsak nektek, felnőtteknek van keresztetek, hanem nekem is.

Egy gyermek lehet környezete miatt űzött, gyötrelmekkel teli. Találkozhat érthetetlen kinnal, reménytelenséggel, őt elhagyó szülőkkel, üres lakással. Körülötte összekeveredhetnek a szálak, ő is szenvedheti a szülők csődjét. A gyermek ebben a homályban egész életére is eltévedhet. Vajon lesz-e valaki, aki odafigyel rá? Eljuthat-e az élet semmijéből valahova? Az önző felnőttek világá ellenére

¹Vö. Pilinszky János:
A Szentírás margójára;
A gyerekkor fái;
A Könyvek Könyve.
In uő: *Szög és olaj.*
Vigilia, Budapest, 1982,
55–56, 363, 365.

képes lesz-e megtapasztalni a befogadó szeretetet? Az ilyen esetek újra meg újra önvizsgálatra készítetnek bennünket, felnőtteket: a házasokat arra készíti, hogy keressék egymásban a kiengesztelődést, ne engedjék el az újrakezdés reményét.

A gyermek vágyakozik arra, ami biztosan megjön, télen az első hópehelyre, tavasszal a virágba boruló fákra. Jól teszi! Mi, felnőttek lehetünk-e olyanok, mint egy gyermek, hisz Jézus ezt kéri tőlünk? Mi sokszor ellenségnek érezzük a világot, riasztó víziók jelennek meg előttünk a jövőre gondolva. A gyermek bátran tekint a világba. Bíz benne. Nem ismeri meg, mégis elfogadja. Gyermeknek lenni nem más, mint bízni az életben.

A gyermek nyitott, a felnőtt elzárkózik a másik ember, a világ, talán még Isten elől is. Amikor a felnőtt beszűkült látása helyett kitárulkozunk a világ felé, embertársunk felé, megnyílunk Istennek, olyanok vagyunk, mit a gyermek.

A gyermek, mint mondtuk, örök jelenben él, ami előképe az örökkévalóságnak. A felnőtt a múlt és jövő feszültségében él, és elfelejt a jelenben élni. Nem így a gyermek. Ők egyetlen délutánban, egyetlen pillanatban is a teljességben élnek.

A gyermek tiszta, és tisztaságot követel. Ő hírből sem ismeri a szennyet, a bűnt. Nekünk, felnőtteknek Isten megbocsátó szeretete képes visszaadni tisztaságunkat, képessé tesz bennünket arra, hogy a tisztaság hatalmába kerítsen bennünket, mint a gyermeket.

„Legyetek olyanok, mint a gyermek!” Nem természetellenes jézusi értelemben ismét gyermekké lenni. Nem fordíthatjuk vissza az idő kerekét. Nekünk, felnőtteknek a gyermekség természetes állapot, de lehet természetfeletti. A lelki gyermekség örök lehetőségünk.

BÖJTE CSABA

Szeretetközösség

*„Jönnek majd keletről és nyugatról, északról és délről,
és helyet foglalnak az Isten országában.”*
(Lk 13,29)

Ferencs szerzetes

A keresztény Európa egyik legégetőbb feladata megtalálni a párbeszédre való készséget egyrészt a felnövekvő generációkkal, másrészt a föld-résziünkön megjelenő más vallású emberekkel, és közülük is elsősorban az iszlám vallás követőivel! A párbeszéd egyik legnagyobb akadály a Végtelenre nyitott keresztény egyház tanítása, és pedig a felvállalt és megvallott Szentháromság hite. A más kultúrkörben felnövekvő fiatalok számára a krisztusi kinyilatkoztatás botrány, elfogadhatatlan — talán ez a legfőbb oka annak, hogy nem ülnek velünk egy asztalhoz.

A Szentháromság tana, a legértékesebb hittitkunk, Jézus Krisztus kinyilatkoztatásában jelent meg; rajta kívül soha senki más ilyen

mélységben Isten titkát, legbensőbb életét nem tárta fel előttünk. Kétezer évvel ezelőtt Jézus nem Isten hatalmát, nagyságát, megközelíthetetlenségét hangsúlyozta, hanem a názáreti csendes életével, a Szentcsalád békés örömteli közösségében arra tanít, hogy Isten szeretetközösségben akar élni velünk, botladozó emberekkel. Jézus nemcsak az emberekkel él szeretetközösségben, hanem az isteni személyekkel is. Atya, Fiú, Szentlélek — egy élő, szétválaszthatatlan Szeretetközösség, melyet mi egy szóval Szentháromságnak nevezünk.

Döbbenetes látni azt a végtelen ragaszkodást, bizalmat, amivel Jézus fordul az isteni személyek felé, „az én eledelem az, hogy annak az akaratát teljesítsem, aki küldött engem (Jn 4,34). Ugyanakkor jó látni azt is, ahogyan a mennyei Atya szeretettel tanúságot tesz az ő Szent Fiáról: „Íme az én szeretett fiam, őt hallgassátok!” (Mt 17,5). A világunkat létrehozó Szeretetközösség, a Szentháromság nem zárt, Jézus Krisztus megtestesülésével szélesre tárult előttünk az ajtó! Mennyei Atyánk azt akarja, hogy a semmiből született ember feljön oda, hogy vele, a Teremtővel egy asztalhoz ülhessen! Igen, anyánk testében találkozott két kis sejt, megszülettünk, megtanultunk beszélni, járni, egymást elfogadni, szeretni. Megváltó Krisztusunk ezen az úton el akar vezetni az élő Isten életadó közösségébe, mindent meg akar osztani velünk, ezért feltárja titkait, be akar vonni a világ továbbteremtésébe, Isten országának építésébe.

A Szentháromság szeretetközösségébe belenőni csodálatos, hihetetlen távlatot jelent; szép, gyönyörűsége hivatás ez, és lehetséges is, hiszen Jézus Krisztus életével megmutatta, tanításával, kereszthalálával kinyilatkoztatta az oda vezető utat. Az apostolokat, az egyházatyákat, kétezer év keresztény szentjeit ez a hit mozgatta. Egyházunkat a Szentlélek ezen az úton vezette, és mi ehhez a gyönyörűsége tanításhoz mindennél jobban ragaszkodunk! A 21. század párbeszédének legfőbb célja, hogy ezt a végtelen távlatba nyíló ajtót életünkkel, bölcs tanúságtételeinkkel megmutassuk kortársainknak. Ezt a párbeszédet el kell kezdeni, és egészen biztos, hogy eredményes is lesz, mert azt látjuk, hogy lelkünk mélyén mindannyian ugyanerre a szeretetközösségre vágyunk; akkor vagyunk boldogok, ha szeretnek, ha szerethetünk, és ebből a szeretetből bármennyit is kapunk, annál éhesebbek leszünk.

1993-ban nagyon szegények voltunk, semmink nem volt, csak egy templomunk, ahol Istent és egymást nagyon szerettük. A gyermekvédelmi hálózatunkat a kezdet kezdetétől próbáltuk szeretetközösséggé formálni, és meg vagyok győződve arról, hogy minden sikerünk pontosan ebből fakad. Az egyetlen pedagógiai eszközünk, mai napig, a Krisztus által felmutatott önzetlen szeretet. Minden mosolygós, tiszta tekintetű gyermekünk, iskolánkból kikerült, az életben becsületes munkával boldoguló fiatal, szép családokat létrehozó hajdani diákunk Krisztus tanításának élő, mosolygó aranyfedezete. Az a hatezer gyermek, akiket befogadtunk, neveltünk otthonainkban, élő bizonyítékok arra, hogy Krisztus tanítása igaz, megélhető,

egy olyan járható út, mely nemcsak a gyermekeket, hanem bennünket, velük dolgozó felnőtteket is felemel, megszentel, boldoggá tesz. A kudarcainkért nem az anyagi hiányosságok, nem a hatóság zaklatása, hanem e szeretet megfoghatósága volt és lesz a felelős. Őszintén mondhatom, hogy az elmúlt 25 évben boldogak voltunk és ma is boldogak vagyunk, mert egy szeretetközösségben élünk, mert számíthatunk egymásra, mert itt vagyunk egymásnak! A legszegényebb ember sem szegény, ha szeretik, ha ő is szerethet, ha szeretetben élhet.

A kereszténység a Krisztus által földre hozott szeretetközösség, mely az örök életben fog kiteljesedni. Az egész földi életünk értelme, célja, létünk beteljesülése a Szentháromsággal egy asztalhoz ülni.

Én hiszek Istenben, a Jézus Krisztus által kinyilatkoztatott Szentháromságban, az élő Szeretetközösségben, melynek szeretnék mindennél jobban a részese lenni!

Kisebb testvéri alázattal, Csaba t.

CSÓKAY LÁSZLÓ

Gyermekvédelmi
szakember

A család peremén

Petra három éves és közel fél éve egy befogadó gyermekotthonban él. Fél év nagy idő, egy hároméves gyerek életének egyhatoda. Petra a maga hároméves fejcskájával próbálja megérteni a körülötte zajló eseményeket: azt a pillanatot, amikor egyenruhás emberek elhozták a lakásuk udvaráról — pedig nem is volt egyedül, az unokatestvérével játszott. Aztán a gyermekotthon, ahonnan mostanában hétvégeente hazaviheti anyu meg apu, de vasárnap vissza kell jönnie. És amit egyáltalán nem ért: hogy a nővére miért lehet mindig otthon, és hogy ez meddig lesz így...

✱

Több mint húszezer olyan gyerek, fiatal él ma közöttünk, akik valamiért nem nevelkedhetnek vér szerinti családjukban, hanem nevelőszülők, gyermekotthonok próbálják meg számukra pótolni, helyettesíteni a szülőket. Ha gyerekekre gondolunk, általában nem ők jutnak eszünkbe, vagy ha mégis, akkor is inkább csak negatív asszociációk kapcsolódnak a sokszor még mindig állami gondozottként emlegetett lányokhoz, fiúkhoz. A bulvársajtó hírei, egy-egy ismerős pedagógus panaszkodása az osztályában kezelhetetlen gyermekotthonos gyerekekről vagy éppen a tévében látott körözési fénykép az otthonból elszökött három gyerekről — ennyit mutat a felszín. A mélyben pedig ott rejtőznek azok a traumák, melyeket ezek a gyerekek kivétel nélkül átéltek. Veszélyeztetett magzati élet, a harmónia és a nyugalom hiánya a családban, elhanyagolás, fizikai és érzelmi bántalmazás — ne feledjük, a szeretet megvonásával, szavakkal sokszor mélyebben

és maradandóbban lehet bántani, mint egy ütéssel! — csak néhány azok közül a hatások közül, amelyeket elszenvedtek, és amelyek maradandó nyomot hagytak személyiségükben.

Vajon eszünkbe jut-e néha, hogy mi milyen gyerekké, felnőtté váltunk volna, ha ennyi hányattatás, csalódás, lelki és testi bántás ér? Ismerjük-e azoknak a fiataloknak a szorongásait, akik végül egy, a fejük felett hozott gyámhatósági döntés eredményeként bekerülnek a gyermekvédelem valamelyik intézményébe? Belegondoltunk-e egyszer is abba, hogy mennyi sérelem, keserűség lehet abban a lányban, aki kistestvérét kézen fogva bement a gyámhivatalba és kérte, hogy vigyék el őket otthonról, mert szülei életmódját már nem bírta elviselni? Értjük-e azon gyerekek nyomorát, akik a család lakásának elvesztése miatt kényszerülnek elválni szüleiktől?

✱

A súlyos, a közösség számára gyakran már elviselhetetlennek érzett magatartási problémák, tanulási zavarok vagy éppen a társas együttélés normáinak felrúgása sokszor elfedik a háttérben rejlő, de azokat egyben meg is magyarázó okokat. A tüneteket látjuk, azokon háborodunk fel, és általában nem gondolkodunk el azon, hogy az azokat mutató gyerek milyen valódi esélyt kapott az élettől, az őt körülvevő világtól arra, hogy másmilyenné váljék. Egyáltalán képessé vált-e arra, hogy felismerje az esélyeket, és élni tudjon azokkal.

Keményen próbára teszi az ember hitét néhány gyereksors — igazságosak, méltányosak vagyunk-e akkor, amikor a gyerek szenved meg az őt védeni, segíteni hivatott környezet, a szülők, a család súlyos mulasztásait, bűneit. Kényszerhelyzetben van sokszor a gyermekvédelmi szakember is, amikor döntenie kell arról, hogy megérett-e a helyzet a családból való kiemelésre, hiszen a megszakított környezetből való kiszakítás már önmagában is újabb traumát jelent a gyerek számára. Így van ez még akkor is, ha befogadó családba, biztonságos környezetbe kerül — hiszen korábbi kötődései, melyek az egészséges személyiségfejlődés alapját jelentenék, megszakadnak, és nem biztos, hogy mindig újraépíthetőek lesznek.

✱

Súlyos dilemma, hogy mikor teszünk jót, vagy éppen rosszat egy gyereknek: ha hagyjuk az őt veszélyeztető családban, amelynek tagjaihoz ugyanakkor kötődik, fontosak számára, vagy kiemeljük onnan, de megszakítjuk ezeket a legalapvetőbb kapcsolatokat, kötődéseket. Nyilvánvaló, hogy a jó megoldást az jelentené, ha a család megkapná és használná is azt a segítséget, amit a gyermekjóléti rendszer a kellő időben adhat, és így a gyerek maradhatna a családban, és a kedvezőtlen körülmények is megszűnnének. Ehhez persze két dolog szükséges: a család szándéka és képessége az együttműködésre és egy működőképes családsegítő rendszer. Fo-

lyamatosan változó munkatársakkal, elégtelen feltételekkel, feladatokkal túlterhelten dolgozó gyermekjóléti szolgálatokkal ez nehezen teljesíthető, és ezt megint a gyerekek sínylik meg, akik időben kapott segítség híján, megkésve, sokkal rosszabb állapotban jutnak oda, hogy ki kell őket emelni a családból. A befogadó pedig — legyen az nevelőszülő vagy gyermekotthon — rendre megtapasztalja, hogy mennyire gyorsabb, eredményesebb lehetne a segítség, ha időben érkezett volna.

✱

Gyakran hallani a jó szándékú érdeklődőktől, hogy „ugye csak szeretni kell ezeket a gyerekeket, és rendbe jönnek...” Szépen hangzik, jó is lenne, ha igaz lenne, de valójában nagyon nagy tévedés. A szeretet szükséges, de nem elégséges ahhoz, hogy a sérült, éveken keresztül elhanyagolt vagy bántalmazott gyerekekhez közel kerüljünk és segíteni tudjunk neki. A gyerekeknek és múltjának ismeretén, elfogadásán túl a nevelőszülőknek szakmai tudásra is szükségük van, vagy legalábbis szükségük lenne. Illúzió azt hinni, hogy két-három saját gyerek felnevelése elégséges tapasztalat olyan gyerekek neveléséhez, akik számos sérülést hordoznak, súlyos beilleszkedési, magatartási, tanulási problémákkal küzdenek, gyakran motiválatlanok az együttműködésre. Ha a nevelőszülő nincs erre felkészülve, akkor törvényszerűen következnek a kudarcok és végül az újabb csalódás a gyerek számára: immár a nevelőszülői családból is el kell jönnie. Újabb kísérlet, újabb nevelőszülő, újabb veszteség. Pedig mindenki jót akart, mindenki segíteni szeretett volna... az árat pedig ismét a gyerek fizeti meg.

✱

A KSH adatai szerint 2016-ban Magyarországon a 18 évesnél fiatalabbak közül 20.551 gyerek — egy közepes magyar város lakossága — élt a gyermekvédelmi szakellátás intézményrendszerében, vér szerinti családjukon kívül. Ezer hasonló korú gyerek közül ez 12 gyereket jelent. Ez a szám 10 évvel azelőtt még csak 9 volt...

Gyermekké lettél – gyermekké tettél

FABINY TAMÁS

Evangélikus püspök

„Gyermekké tettél” — írja gyönyörűen József Attila. „Gyermekké lettél” — valljuk Istenről, az evangéliumokat olvasva. Augustinus így ír: „Ember gyermeke akart lenni az Isten, hogy Isten gyermeke legyen az ember”. Naiv hitet sugárzó versében Bódás János református lel-

kész-költő pedig ezeket a kérdéseket teszi fel a karácsonyi Jézusnak: „Jézus, te is születél, / milyen fiú lehettél? / Verekedni szerettél? / Hát mosdani? ... / Vagy jobb voltál / minden földi gyereknél? / Hát zöld egrest ettél-e / egészséged vesztére? / Fáról sokszor estél-e? / Kék foltokkal rakva hányszor / értél haza estére? / Panasz is volt néha rád? / Ne szomorítson a vád: / ha elszakadt a ruhád, / vagy valamit összetörtél, / kiporolt-e jó anyád?”

A modern, gyermekközpontú pedagógia művelői bizonyára felhorgadnak a vélekedésem: előfordulhatott, hogy Szűz Mária, a kor szokásainak megfelelően, bizony kiporolta gyermekét. Szentséges ölébe fektette és elnászpángolta őt. Aki bizony, amennyiben azon a vidéken megtermett, evett zöld egrest is. És leesett a fáról, következőképpen bőven éktelenkedtek kék foltok a lábán. Amikor egy fügefára mászott, még nem tudta, hogy majdan egy Zakeus nevű vámszedőt kell onnan leíhívnia. Ha pedig olajfán csimpaszkodott, még mit sem tudott a Gecsemáné kertről. Számomra az inkarnáció a maga „valóságos ember” kategóriájával azt is jelenti: Jézusnak korántsem kellett jobbnak lennie minden földi gyereknél. Mivel pedig ő ugyanolyan gyerek volt, mint bárki más, meg tudta érteni a földi gyerekeket. Ezért mondta: „Engedjétek hozzám a kisgyermeket” (Lk 18,16). Ezt nem akarták elfogadni a fontoskodó tanítványok, akik szerepüket túljátszva maguk akarták eldönteni, ki méltó Jézus érintésére és áldására.

Az Újszövetség görög szövege Jézus szájába a *paidia* szót adja, ami valóban kisgyermeket jelent. Ám a szakasz bevezető mondatában, ahol arról van szó, hogy kisgyermeket próbáltak Jézushoz vinni, a *brefé* szó szerepel, ami magzatot is jelent (Lk 18,15). Lukács evangélista a *vizitáció* leírásánál is ezt a szót használja, amikor is Erzsébet méhében megmozdul a magzat, vagyis a még meg sem született Keresztelő János már mintegy köszönti a még ugyancsak anyja méhében időző Jézust (Lk 1,41).

Lukács, a nagyszerű stilszta nem véletlenül fogalmaz így. Amikor az ő Jézusa azt mondja, hogy „ilyeneké az Isten országa” (Lk 18,16), akkor ő azt egészen tág értelemben, igazán inkluzív módon veszi. Még a meg nem született gyermeké is Isten országa. Az elpusztított magzaté is. És persze kisfiúk és kislányoké. Egészségeseké és fogyatékosoké. A pubertáskori zavarokkal együtt élőké. Cigánypurdéké és menekülteké. A kajláké és a nagyszájúaké. A szeplősöké és a vörös hajúaké.

Itt ér össze a „gyermekké lettél” és „gyermekké tettél” valósága.

Jézusban az Isten gyermekké lett. Beszélni még nem tud, de sírni igen. Ha a pásztorok és a bölcsek nem is értették, szerencsére ott voltak az angyalok. Ők pedig abszolút hallásúak. Az angyalok megértették: a sírás Isten igenje erre a világra. Hogy ő még nem esett kétségbe a világ felett.

Minden csecsemű felsírása jó jel, életjel. Isten is életjelet akart adni Jézusban. Jézus ezt mondta a gyermekekről: „Ilyeneké az Isten or-

szága". A gyermek Jézus pedig már maga volt az Isten országa. Ezért ha a betlehemi bölcsőbe tekintünk, akkor ott nemcsak egy kisdedet látunk, hanem magát az Isten országát. Amely annyira radikálisan eltér minden földi országtól, hogy nem hadserege, határai és bonyolult törvényei vannak, hanem megfér egy csöpp gyermekben. Nem mond semmit, de jó hallgatni a szuszogását. Nem tesz semmit, mégis biztonságot és nyugalmat áraszt.

Még egy szót sem szólt, hanem egyszerűen csak létezik. Ahogyan a Teremtő önmagát nevezi: „Vagyok, aki vagyok” (Kiv 3,14). Ő ugyan is nemcsak valóságos ember — aki majd kék foltokat szerez, ha leesik a fáról, és aki majd elcsapja hasát a zöld egrestől —, hanem bizony valóságos Isten is. Így kezdődik a végtelen Isten története ebben a véges világban. Így érkezett el hozzánk az Isten országa.

A lukácsi tanítás szerint Jézus példának állítja a gyermekeket: „Aki nem úgy fogadja Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be abba” (Lk 18,17). Ki azok a gyermekek, akire Jézus utal? A rászorulókat, akiket etetni kell. Akik törődést igényelnek. A már idézett *Gyermekké tettél* című versében így ír József Attila: „Étesz, nézd — éhezem. Takarj be — fázom. / Ostoba vagyok — foglalkozz velem. / Hiányod átjár, mint huzat a házon. / Mondd, — távozzon tőlem a félelem.” Gyermekként nincs semmi, amit magunk tehetnénk, ki vagyunk szolgáltatva. Jézus a gyermekekben a rászorulókat állítja példaként.

Luther Márton egy 1543 karácsonyi igehirdetésében arra utal, hogy a szállást kereső szent család előtt bezáródtak a betlehemi fogadók ajtói. Első gondolata ez: „Sokan mondják: Szégyelled magad, Betlehem! Ha én lettem volna az ő helyükben, bizony ajtót nyitottam volna. Nem kellett volna kint az istállóban szülnie!” A reformátor itt ugyanazt a gondolatot szövegezte meg, ami a bicskei betlehemesben is hangot kap: „Ő ha Magyarországon, Bicske mezővárosban, jöttél volna világra, akadnál jobb országra. Mert adnánk jó mézecskeket, vajas édes tejecskéket.” Igehirdetésének folytatásában aztán Luther így forrázza le hallgatóit: „Gyerekes és ostoba gondolatok ezek! Miért nem teszed ezt ma?! A szomszédodban ott van Krisztus! Neki kellene szolgálnod. Mert amit szükséget szenvedő felebarátoddal teszel, azt Jézussal teszed.”

Kikre utal Jézus, amikor ezt mondja: „ilyeneké az Isten országa”? A gyengékre és a hatalom nélküliekre. A kisemmizettek és a társadalom margójára szorítottakra. Ő a Hegyi beszédben is a szegényeket, a sírókat, a szelídeket, az éhezőket és szomjazókat, az üldözötteket és a hasonlókat mondja boldognak. Talán ma is a gyengék és hatalom nélküliek értik meg leginkább Isten országát.

Jézus egy alkalommal így imádkozott: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, mert elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek elől, és felfedted a gyermekeknek” (Lk 10,21). Akkor kerülünk közel Jézushoz és az általa meghirdetett Isten országához, ha szívből és igazán ki tudunk mondani két mondatot. Előbb az inkarnáció titkára utaló felismerést: Gyermekké lettél. Majd a mi személyes újjaszületésünkre utaló vallomást: Gyermekké tettél.

Rejteket csak gyermekként találunk

FEKETE ÁGNES

Református lelkész

Érdemes tanulnunk a gyerekektől. A gyerek mindent átél, ami felnőtt, tudatos életünkben is megtörténik. Bújócskázásaik azt az ősbiztonságot hozzák elő, amit mindannyian keresünk, amikor összekulcsoljuk a kezünket, amikor eléneklünk egy zsoltárt. A dolgok egy gyereknek soha sem véletlenszerűek. Igen, így is van: Nem vagyunk prédaként odadobva ebbe a világba, hanem az életünk rejtve van. Erre az őstudásra emlékszem pici koromból én is. De arra is, mekkora teher a felnőtt világgal való találkozás, az első pofonok, ezeket azóta is magammal cipelem. Ma nagy divat a gyerekkori sérülésekről beszélni, és azzal magyarázni bajainkat. Ez igaz is, meg nem is. Bennünk él a gyerek, és minden „meccs”, amit gyerekként nem „meccseltünk le”, valahol máshol előjön. A kapott pofonokat továbbadjuk, a nem begyűjtött kis tárgyakat felnőttként például óragyűjteményünkbe rakosgatjuk. Most vetítik éppen a moziban Ruben Brandt *A gyűjtő* című animációs filmjét. Témája az, hogy a gyerekkorunk tudatalatti világában megélt erőszakos élmények gyógyíthatóak-e egyáltalán. A közösség erejét jeleníti meg a film.

Minden nő azt gondolja magáról, hogy ő majd mintanya lesz, és saját családjának a hibáit, tanulva a rossz példából, messze elkerüli. Amikor egyszer rákiabáltam kislányomra, hogy „ezt hogy képzeled?”, és meghallottam saját hangomban az anyukámat, nagyon megdöbbentem. Mintha egy soha le nem állítható láncreakció része lennék. Ezért a gyerekemre is azt mondom, amit rám mondtak, és majd ő is ugyanezt teszi tovább. De ez mégsem ekkora sorstragédia. Ha teljesen más nem is lehetek, mint amit hoztam, de egy kicsit igen. Nagyon hiszek abban, hogy az Istennel való kapcsolat, valamint a belső érés, reflexió képes arra, hogy egy sorsirányt is módosítson. A szeretet melletti döntés gyógyító út. Ha tehát azt mondom a gyerekemnek, hogy „nem viselkedhetsz így”, akkor látnom kell, hogy a saját múltam mondatja ezt velem, de Isten ezzel a csomaggal együtt rejt el gyermekként magában.

A gyerek nem pienesztálon áll Jézusnál. Nem a mai baba-, gyerekkultusz szemével kellene szavát meghallanunk. Jézus csak ott tudott csodát tenni, ahol az emberek mozdulatkészek voltak. A zárt, beskatulyázott világ soha nem fogadhatja be Őt. Viszont az a gyermeki nyitottság, amely egy kavicsból is tud repülőt alakítani, nagyon közel kerülhet Jézushoz. Kicsit féltő, hogy az európai kereszténységben az „öregség”, a „mozdulatlanság” kultúrája erősödött meg. Nagyon fontos lenne az újra gyermekké váló emberek életjeleit megtalálni!

GYÖRFFY ÁKOS

Válasz a körkérdésre

Költő

A gyermekkor elmúlt — ismétli mániákusan Sutting ezredes Mészöly Miklós egyik elbeszélésében. Elmúlt, persze, miközben nem. Néhány napja meghalt apám. Ha azt mondanám, folyamatosan rá gondolok, nem lenne igaz. Inkább úgy lenne pontos, hogy a tudatom egy része folyamatosan vele foglalkozik. Akkor is, amikor nem gondolok rá. Az apámmal, az emlékével való foglalkozás elválaszthatatlan a gyerekkoromtól. Egyszerűen azért, mert azon három ember egyike volt, akiket születésem óta ismertem. Ez persze szintén nem igaz, vagyis csúsztatás, mint szinte minden, amit leírok. Ha nem csúsztatok, kénytelen vagyok azt írni, hogy nem ismertem apámat. Negyvenkét év alatt nem tudtam rájönni arra, hogy mit jelent ismerni valakit. Talán az is csúsztatás, hogy nem ismertem. *Valamennyire* ismertem. Mióta meghalt, én is közelebb kerültem a halálhoz, ezt viszont biztosan tudom. Apám kevésbé foglalkozott a gyerekeimmel, így ők is tisztos távolságból méregették. Egy mogorva, zárkózott öregember, ugyan mit kezdenének vele. A fiaim sokat foglalkoznak a halállal. Olykor beszélnek is róla, de többnyire inkább azzal jelzik a félelmüket, hogy hallgatnak róla. A fák, a bogarak, az állatok halála iránt élénken érdeklődnek, valami titkot sejtjenek minden jelenség mögött, ami sehogy sem akarja megmutatni magát. A környezet, amelyben élnek, az úgynevezett természet, súlyos titkokkal terhes. Néha bizony erős lelkiismeret-furdalásom támad amiatt, hogy életre hívásukkal kiszolgáltattam őket a halálnak. Amire csak egyetlen érvényes válaszom lehet, az, hogy végső soron nem én hívtam életre őket, hanem az a minden jelenség mögött megbújó titok, amiről ők is tudnak már. Mindig is foglalkoztatott a gyerekkorom, valójában más se foglalkoztat. Amit gyerekkornak nevezek, nem ért véget, most is van, ahogy mindig is lesz. Amit gyerekkornak nevezek, nem egy emberi lény biológiai életének első néhány éve, hanem egy ismeretlen lélek jelenlétének örökkévalósága. Hogyan is beszélhetnék róla múlt időben. Jézus, amikor a gyerekekre mint példára utalt, azt hiszem, ennek a léleknek az örökkévalóságáról beszélt. A gyerekkor mindenekelőtt érzékenység. A létezés egészének való kiszolgáltatottság. Alig elviselhető állapot, amit csak az tesz elviselhetővé, sőt, olykor önfeledtté, hogy a tudat sötét árnyéka még csak részlegesen van jelen benne. Majdnem csak lélek van, és alig van tudat, mi más ez, ha nem az angyalok kiváltsága. Ami egy emberi lényben valódi, az csak a gyermekivel azonosítható. Nincs mit szépíteni, az ember elromlik, megromlik, nehéz lesz, sötét és durva. A szíve kihűl. Talán ez a lényeg, a kihűlt szív. Szinte alig látni valakit, aki nem ezt az utat járja be. Számukra nincs mentség, nincs bocsánat, nem hivatkozhatnak senkire és semmire, nincsenek kibúvók, nem lehet megúszásra játszani. Mindezt nyugodtan leírhattam volna egyes szám első személyben is. A világot a millió és millió kihűlt szívű, romlott, sötét,

nehéz és durva emberi lény tette olyanná, amilyennek ismerjük. A lassan agonizáló Föld az ő művük. A mi művünk, mondhatnám. És mindaz, amivel ez az agónia ideig-óráig még ellensúlyozható, a gyermekek műve. Az irodalom, a zene, a képzőművészet nagy alkotásai mind olyan emberi lényeknek köszönhető, akik gyermekként születtek, gyermekként éltek és gyermekként is haltak meg. A természetben nincs felnőttkor, csak gyerekkor van, egy öreg fa lényegileg nem különbözik a tövében kihajtott magonctól. A gyerekkor elmúlt — mantrázza Sutting ezredes, miközben titkon mindennél jobban reménykedik abban, hogy sosem lesz vége.

HARGITTAY EMIL

Irodalomtörténész

„Gyermekké tettél...”

„Die Kinder sind komische Tiere” — hangzott el egy távoli, idegenbe szakadt ismerősöm sommás véleménye egy alkalommal, amikor váratlanul betoppant többgenerációs, népes családi összejövetelünk idején, és a gyerekzsivaj közepette tényleg nehéz volt szót váltani. Egy másik ismerősöm pedig egy alkalommal azt fogalmazta meg, hogy ő nem szereti saját gyerekkorát, mivel akkor nem lehetett önálló, mindig mások elvárásai szerint kellett élnie. Több évtized után is jól emlékszem e sarkos véleményekre, s noha nem értettem egyet velük, azóta is többször eszembe jutnak. Lényegesnek tartom, hogy e véleményalkotó akkori fiatal emberek egyikének sem volt gyermeke, nem élhették át azt az egyszerre bonyolult, nehéz, izgalmas, a gyermek növekedésével folyamatosan változó feladatot, ami egy gyermek születése és felnevelése során egy ember talán legfontosabb életfeladata. Ezért mindjárt fel is mentem őket, hiszen helyzeti előnyben vagyok.

A gyermek egy csoda, már fogantatásától kezdve. A szeretet legmagasabb formája az égi és földi szerelem, a szeretethez képest más, racionalitással nehezen korlátozható minőség, s mint ilyen, egyfajta transzcendenciát ad a gyermek megszületésének. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a gyermek Isten ajándéka, s a megszületett gyermek felnevelése, esetleg felnevelődése számos olyan kérdést vet fel, melyek a Biblia világától máig az úgynevezett örök emberi kérdések közé tartoznak. A gyermek születésekor tökéletlen (1Kor 13,11; Gal 4,1–3; Ef 4,14), fizikai, szellemi és lelki értelemben egyaránt, viszont „szivacs agyával” hihetetlen nagy képessége van a külvilág ingereinek, hatásainak befogadására, s már akkor is meglepően sok dolgot megért, tetteivel kifejezésre juttat, amikor beszélni még nem tud. Ezért a gyermek fejlődése kulcsfontosságú és felelősségteljes dolog a vele kapcsolatban lévők számára, s nemcsak az egyén fejlődése, az egyéniség kialakulása szempontjából, de az egész társadalom felől nézve is. Pázmány is ennek tudatában fogalmazta meg, hogy „Az országoknak és városoknak

sincs semmire nagyobb szükségek, mint az apródesztendősök jó nevelésére. Mert sem az eláradott gonoszságnak kiirtására, sem a jó erkölcsök béoltására, sem a bölcsességek és tudományok gyökerezésére, sem a több belső csendes állapotok virágzására fogatosb eszköz nem találhatik a gyermekek oktatásánál, miképpen ártalmasabb és veszedelmesb dolog sincsen az ifjúságnak vagy tudatlanságban, vagy vásott, feslett erkölcsökben nevelésénél.” A Példabeszédek könyvében olvassuk: „Ha dőreség tapad a fiú szívéhez, a fenyítő pálca leszedi róla” (Péld 22–15). Lukács evangéliuma végigköveti Jézus felnövését a jászoltól a templomban való bemutatáson keresztül a szülőknek való alávetettségig, de az önálló hit méltóságának kialakulásáig is. Hogy egy megszületett gyermek mennyire tabula rasa, mennyiben határozzák meg személyiségét a magával hozott gének, s mennyiben döntő a nevelés, fejlődéslélektani szakkérdés, amellyel itt nem érdemes foglalkozni. Kétségtelen, hogy már legkisebb korában a gyermek mintát keres és talál mindenre a környezetéből, és ez a szülői és társadalmi felelősséget hatványozottan megnöveli. A gyermek gondolkodása erőteljesen konzervatív abban az értelemben, hogy a rá ható történéseknek és jelenségeknek, kiemelten a felé irányuló szeretetnek is befogadója, megőrzője, és elvárásai ennek alapján fogalmazódnak meg. Ha egy séta alkalmával jól érezte magát, követelni fogja, hogy más alkalommal is arra menjünk. Ha közben kapott egy almát, amit jóízűen elfogyasztott, a következő alkalommal is kérni fogja. Ha hozzászokott a fogmosáshoz, követelni fogja. Ezért a neki átadott személyes példa ereje valószínűleg a legfontosabb a neveltetés során, s ez a tágabb környezetre (iskola, társadalom) is vonatkozik.

A gyermekkor naivitásokból, rácsodálkozásokból, élményekből fakadó érzései, világlátása a felnőtté válás után sem szűnik meg, csak eltérő módon nyilvánul meg a felnőtt emberben. Ha nincs elfojtva a régmúlt, a gyermekkor többnyire egyfajta idillként, a naivitás és őszinteség kötöttségektől mentes aranykoraként rögzül. Nem véletlen, hogy Jézus is példaként állítja eléink a gyermekeket. A gyermekkor lényegének átélése kegyelmi időszak, ajándék lehet a felnőtt ember életében, „olyanná kell lenni, mint a gyermek” (Mt 18,3–4), „újjá kell születnetek” (Jn 3,7). A Biblia szerint mindez az Isten országának elfogadását, az arra való felkészülést teszi lehetővé (Mt 19,14), a gyermekek a nyílt-szívű, igaz tanítványokat jelképezik. Az evilági élet valóságos bemutatása a magyar és világirodalom számos nagyhatású alkotásában a gyermekként látott világ ábrázolásán keresztül válik lehetségessé, és itt már elmosódik a határ gyermek- és felnőttirodalom között. A gyengédséget, odaadást, szerelmet váró József Attila még ordító, toporzékoló, „még őszi ember” korát éli újra, amikor így ír: „Gyermekeké tettél. Hiába növesztett / harminc csikorgó télen át a kín.”

Nem csodálkozhatunk azon, hogy a Biblia különleges helyet, különleges fontosságot biztosít a gyermekkornak, így van ez az egész emberi életút vonatkozásában: az unokák az öregek koronája (Péld 17,6). Ha szerencsések vagyunk — mint magam is — a harmadik

generációval való napi kapcsolatban újraélhetjük saját gyermekeink felnevelésének éveit, akkori hibáinkat, esetleg mulasztásainkat lehetőségünk van korrigálni, további példákat kínálva immár felnőtt gyermekeinknek a gyermekneveléshez, s számot vehetünk saját gyermekkorunkkal, az akkori eszmények megvalósulásával is — de ez már egy másik történet.

HORVÁTH OLGA

Lángolj és világíts!

Ciszterci apátnő

A feltett átfogó, bonyolult kérdésekre-témákra egyszerű monasztikus szerzetes szemével tekintek, aki nem szociológus, nem antropológus, nem a legújabb kori történelem szakértője, és nem is a legifjabb generáció tagja, hanem aki már „régebb óta fiatal”.

Különös ajándék számomra, hogy családunk élete Isten megelőző szeretetének a jele. Mély hittel és dolgos kézzel, nyílt, őszinte légkörben, derűs kedvvel, szegényen, de igaz emberi kapcsolatokban bővelkedve éltük mindennapjainkat. Szent Benedek Regulája szerint élve, visszatekintve látom, hogy szüleim és testvéreim (két-két nővérem, bátyám) példáján keresztül mintegy természetes módon hangolta rá szívemet Isten a monasztikus élet ritmusára, hiszen az *ora et labora* évszázados bölcsessége családunk életében is meghatározó volt. Gyermekkoromban sokszor megtapasztaltam, mit jelent állhatatosnak lenni; szenvedések árán is kitartani Isten mellett; nyíltan elvállalni a hit szerinti életet ellenséges környezetben. Szüleim meg nem alkuvó hűsége olyan természetessé tette ezt számunkra, mint amilyen természetes egy hajó számára a biztonságot adó tőkesúly. Hálásan gondolok erre, hiszen monasztikus fogadalmunk egyike éppen a stabilitás, *hűség a hivatásban, a közösségben*.

Különbözőségeinkből adódóan más-más módon adták át szüleink azt, amire úgy gondolták, hogy szükségünk van. Szeretetük tanított, helyreigazított, határt állított. Azért volt bőven, amikor nem értettem, vagy nem értettem egyet szüleim döntésével, tilalmával. Ahogy a felnőtté válás, az útkeresés folyamatának természetes eleme, jellemzője az értékek ütköztetése — amely konfliktussal is jár/hat —, úgy a generációs konfliktus is érthető. Hiszen a különböző korosztályok mást élnek át. A konfliktus antropológiai sajátossága az embernek, nem tudunk el/megmenekülni tőle. El kell vállalnunk az értékek szembeállításának a kockázatát a pozitív irányú fejlődés és növekedés érdekében. Számomra úgy tűnik, hogy az ember alapvetően *önmagához hasonló* marad: törekénysége, váramozásai, vágyai, féltelmei lényegében mindig hasonlóak. A *legmélyében* rejlő dolgokat felszínre hozó körülmények azonban változnak.

Amit gyermekkorunkban rutinszerűen begyakoroltunk, az fontos, de az életúton átél és feldolgozott tapasztalatoknak is nagy jelen-

tósége van. A szüleim által kapott hitem személyessé lehetett az által, amikor először gimnáziumi éveim alatt igazán rákérdezett az Úr: „Szeretsz-e engem?” Hosszú hónapok igen sötét alagútjának végén újra megkaptam az életem jövő, engem megelőző Szeretetét, amely — Aki értelmet ad ma is az életemnek. A családi körben mintegy természetesen megélt hittapasztalat természetfelettivé, személyessé mélyült. A megelőző Szeretet bizonyossága, aki „már akkor meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk” (Róm 5,8), aki irgalmával elibénk siet (Zsolt 59,11), egyértelművé tette számomra, hogy melyik szentírási verset szeretném választani apátnői jelmondatként: „Isten előbb szeretett” (1Jn 4, 19). Ahogyan Clairvaux-i Szent Bernát is saját tapasztalatát így fogalmazza meg: „Nem keresnél, ha Isten korábban már nem keresett volna; és nem szeretnél, ha már előbb nem szeretett volna”.

A mai felgyorsult, kitágult élettér valóban más, a digitalizált világ olyan, mint egy hatalmas könyvtár — könyvtáros nélkül. A virtuális kor támadásai elbizonytalanítják a fiatalokat a helyes valóságglátásban, emiatt szoronganak, kiszolgáltatottnak érzik magukat, állandóan versenyben vannak azért, hogy elfogadhatóvá tegyék magukat; és még hosszan sorolhatnánk a súlyos kórtörténetek-körleírást. Ezt a világot azonban nem az új generáció hozta létre, hanem ebbe született bele. Ennek kapcsán számomra — személyes felelősséggel — igazán két fontos kérdés fogalmazódik meg: az újonnan érkezetteknek mit adnak át a nemzedékek, mint életük lényegét, örökségük legjavát? Valamint, nemcsak az számít, hogy kicsoda, milyen a mai fiatal, hanem az is, hogy *mit jelent számunkra, mit jelent Krisztus számára?* A változó körülmények között a jövő nemzedéket nagymértékben továbbra is az határozza meg, hogy mit adunk a kezükbe, és megtanítjuk-e helyesen bánni azzal, amit a kezükbe adtunk.

Monasztikus szerzetesként a megélt hittapasztalatot vágyom átadni, elfogadva Szent Ágoston bölcsességét: „Benned égnie kell annak, amit lángra akarsz lobbantani másokban”. Amit korábban az átadó személyébe vetett feltétel nélküli bizalom alapján elfogadtak, azt — a társadalmi közeg változása miatt is — most bizonyítékokkal kell alátámasztani. Úgy is mondhatom, hogy néhány évtizeddel ezelőtt az örökség „ajánlólevele” az átadó személy mint tekintély volt. Ma már ez nem elegendő, nem fogad el semmit a fiatal, amit kizárólag az életkor adta tekintély hitelesít. Ennek következtében a hittapasztalatot is „érvekké” és hiteles étellel kell alátámasztani. Halljuk az állandóan visszatérő kérdéseket: *miért? minek?* „Átadóként” nem elegendő egyszerűen csak vinni a kapott „hit-csomagot”, és érintetlenül kézbesíteni az utánunk jövőknek. Bátran és komolyan szembe kell nézni a szinte provokatív „miért” kérdésekkel, és megpróbálni — a magunk számára is — választ adni. Szent Péter apostol így biztat bennünket: „Ne féljete, és ne rettegjete tőlük, és meg ne zavarodjate, hanem őrizzéte szentül szívetekben az Úr Krisztust. Mindenkor legyetek készen arra, hogy válaszolni

tudjatok mindenkinek, aki a bennetek lévő reménység okát kérdezi tőletek. De ezt szelídséggel és tisztelettel tudóan, jó lelkiismerettel tegyétek” (1Pt 3,14).

Az átadás ma egészen újfajta horizont előtt történik, olyan társadalmi környezetben, amelynek kialakulásához magam is hozzájárultam, hozzájárulok. Mónika *Naplójának* szavai szerint azonban a lényeg nem változik: „Nagyon kell szeretni az embert; szeretni és megérteni és megkeresni a jót benne; kikaparni a parazsat a hamuból és lánggra lobbantani bennük. Ó, hisz ha te égsz, körülötted is világos lesz, meleg lesz, szépség, lendület lesz! Ha nincs, benned sincs elég! Imádkozni, szeretni, engesztelni!”¹

¹*Mónika naplója. Vigilia, Budapest, 1990, 39.*

IANCU LAURA

A gödör visszhangja

Költő

Amikor 1985-ben, az első műszív viselője, William Schroeder elhagyta a kórházat, én, a legkisebbik öcsém keresztlőjét követő családi estebéd terített asztaláról, látatlanban, nagy gyorsasággal, kihordtam a karácsonyfának tetsző fánkkupacot a házunkat körülölelő gödörben játszó pajtásoknak. Este volt, napszállta, anyám cipőt hozott és kardigánt, s míg rám adta, mintha makacs kinnal vívna a tüdeje: nagyokat szagolt a levegőbe. Az ünnepi asztalról úgy hiányzott a fánk, mint kopasz király fejéről a korona. Titokban tolvajkodtam, titokban kaptam meg jutalmam. A pajtásoknak akkorát hazudtam, amekkora nagyotmondás lila számon kifért, a fánkot pedig, amekkorára az életemet szabták, éppen annyi időre: megutáltam.

Ferde dolgaim sokaságával hamar magamra haragítottam a felnőtteket. S bár Kálváriám napsugaras is volt olykor, vártam, hogy nagy legyek. Savanyú volt az a málé is, amivel tizenévesen etettek. Kapunkhoz járt a baj, de az „Istenőrizzen! esetek” el-elkerültek. Kínrímekkel dobálóztunk a mezőn, de ha megszólalt a harang, a háziáldást zabáló kísértetek seregestül durrantak széjjel. „Ha! Ha mekkorát lőtt a veszedelem, s milyen hamisan szól!” — mondták, amikor Bartók felénk járt, és egy kézmozdulattal elnémította a pokolzajt.

A Tiszán, a Dunán túl felnőtt leszek! — biztattam magam. És a kezemet is másra használom majd. Aztán, amikor fehérruhás papot láttam, a hitem is áttörte a rácsos eget. Éljen! Mától fogva: anya a nevem. Mondtam 2013-ban. És a keresetemmel boltba mentem. Türelmet, békét, megbocsátást vásárolni. De az üzlet katonavigyázzban sorakozó fánkalakú, háromszámú E masszák tömkelegével, energijaitalokkal, biztonsági kamerákkal volt teli. Őr lopódzott a nyomomban akkor is, amikor rúzsos számmal anyám nevét imádkoztam, rágtam ajkam, nyeltem könnyem... Édesanyám... Édesanyám... És ti! Pajtásaim...! Halhatatlan, bekötött szemű vándormadarak! Veszettül sietünk ugye, mintha égne farkunkon a toll! Ez a világ bezárta előt-

tünk kapuit... Annyira sem értjük gyermekeink kolostorhideg, ujjak tördeléséből recsegő szavait, amennyire hallgatásunkat egykoron ki-hallgatták szüleink. Egy marék föld, 300 gramm por maradt az ibo-lyamező gyermekkorból, amit a mai gyermekbirodalomban látni vélek: a szív, a szeretet keringő rendszere. Egyéb semmi. Semmi egyéb. Lőn, hogy aki valaha gyermek volt, annak majdan több meg-beszélnivalója akad a diófával, halottjaival, mint saját fiaival.

Felteszem, Isten azért adott szárnyat a gyermeknek, hogy ezt a marék port olyan helyre szórja széjjel, ahová emberi kéz, fegyver, idő és halál el nem érhet s így semmi által meg nem semmisülhet. És talán Jézus is ezért állította példaképül a szív(e) által vezérelt gyermeket, hogy az ember ne csak akkor emlékezzen a szívére, amikor fáj. Hogy végül ekként, világunk szájáról szájra csókolttörténelemként végezze.

KODÁCSY-SIMON
ESZTER

Evangelikus teológus

Gyermeki ráhagyatkozás

Gyermekeim csecsemő- és kisgyermekkorából egyik legkedvesebb emlékem az az érzés, amikor teljes testsúlyukkal a vállamra nehe-zedve, fejüket a fejem mellé hajtva szemlélték a világot. Sokféle hely-zetben megvalósult ez, például evés után jóllakottan, sírás után ki-merülve, ijedtség után megnyugodva, betegségben elbágyadva, egy hosszú nap után elfáradva, vagy éppen alvás után ébredve — de akárhogy alakult is, mindig erőteljes volt ebben a mozdulatban az a feltétlen ráhagyatkozás, ami a lábujjuktól a fülükig minden test-részükből sugárzott. Szinte kézzelfogható volt az a pillanat, amikor a saját, még ösztönös vagy már tudatos kapaszkodásukat feladva egész testükkel átadták magukat a szülői karok biztonságának. Ez a ráhagyatkozás nem egyszerűen egy bensőséges kapcsolatot érzé-keltetett velem, hanem egy fontos evangéliumi tanítást tett fizikai-lag is érezhetővé.

Jézus olyan lényegi üzenetet mutat meg a kisgyermeken ke-resztül, amely az élet teljességéhez vezetheti el a ráhagyatkozást már csak kereső felnőtt embert. Ahol az evangéliumok Jézusnak a kis-gyermekekkel való találkozásáról, vagy őket alapul vett tanításáról írnak, ott sem szentimentális érzelműséggel, sem a gyermeki ártat-lanság ideologizálásával nem találkozunk, jelen van viszont az élet valóságához történő ragaszkodás, és a legfontosabb életkérdéssel való szembenézés: Rá merek-e hagyatkozni?

Az evangéliumok legnépszerűbb „kisgyermekes történetében”, melyben gyermekeket visznek Jézushoz, hogy áldja meg őket (Mt 19,13–15; Mk 10,13–16; Lk 18,15–17), Lukács szerint olyan kicsikről

(*brephé*, vagyis újszülöttek) van szó, akik még a saját lábukon sem tudnak járni, Máté és Márk pedig hét év alatti kisgyermekről (*paidia*) ír. Bármelyikre gondolunk is, ők mindenképpen túl fiatalok ahhoz, hogy tudatos és felelős döntést hozzanak saját életük nagy kérdéseiről. A Jézust körülvevő tanítványok épp a tudatosság hiánya miatt akarják távol tartani őket, ám Jézus — itt kivételesen megharagudva saját tanítványaira — arra mutat rá, hogy éppen ez a tulajdonságuk teszi a gyermekeket példaértékűvé. Nem azért ilyeneké a mennyek országa, mert a gyermekeknek különleges helyzetük lenne (például „még ártatlanok”), vagy mert még nem jellemzi őket valamilyen állapot (például „még nem bűnösök”). Sokkal inkább azért ilyeneké a mennyek országa, mert ők ténylegesen, objektíve tehetetlenek. Ők valóban semmit, egyetlen lépést sem tudnak tenni azért, hogy elérjék a mennyek országát. Ők „csak” hagyják, hogy odavigyék őket Jézushoz, és a legbensőbb (ős)bizalommal mernek függeni azokon, akik viszik őket, s azon, akihez megérkeznek.

¹Luther: *Az idegen hitről és hatalmáról*, 1525.
In Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya (szerk.): *Luther Válogatott Művei*
6. Luther Kiadó, Budapest, 2015. Vö. Kodácsy-Simon Eszter: *Milyeneké az Isten országa? A gyermekek teológiája Luthernél*. In Szabó Lajos (szerk.): *Teológia és reformáció*. Luther Kiadó, Budapest, 2017, 193–202.

A mennyek országa nem emberi törekvéseink eredménye, hanem egészen Isten kegyelmének ajándéka. Emberi oldalról, tanítványként végiggondolva csupán egyet lehet tenni: ráhagyatkozni arra, aki utat mutat ebbe az országba. Ez a ráhagyatkozás, s ezzel együtt saját kapaszkodásunk őszinte felülvizsgálata jelenti felnőttként a legnagyobb kihívást. Amikor nem a saját cselekedeteinkben bízunk, nem újabb és újabb eszközöket és még hatékonyabbnak vélt módszereket keresünk az Istenhez való közeledésre, nem akarjuk mindenáron saját kezünkben tartani a sorsunkat, el tudunk szakadni a teljesítményközpontúságtól, a megfelelési kényszerektől és az állandó rivalizálástól, vagy merünk az „itt és most” világában élni, s a kegyelmet komolyan venni. Ebben a ráhagyatkozásban segítenek bennünket jó példával a kisgyermek. Luther Márton is ezt a gyermeki hitet emeli ki a gyermekek különleges értékeként, amikor a gyermekkereszttség mellett érvel.¹

Egyfajta fordított vallási szocializáció ez, amelyben a kisgyermeken keresztül a felnőtt kap segítséget ahhoz, hogy részese lehessen Isten országa közösségének, s hogy hitkérdéseit és egész életét valódi távlatában szemlélhesse. Már az Ószövetségben is megvannak az alapjai (például Zsolt 8,3) ennek a tanulási lehetőségnek, Jézus pedig számos példán keresztül mutat rá, így a templomtisztítás történetében is. A templomtisztítás után még a Jézust kritizáló főpapok és írástudók is elnémulnak (Mt 21,15–16) akkor, amikor a gyermekek a kimondott szavaikkal (15.v) — és Jézus még visszább vezető fokozásában a csecsemők (16.v) szó nélküli kiáltásaikkal — megkérdőjelezhetetlen tekintélyként tesznek dicséretet Istenről. Olyan mélyről jövő és valódi belső istenkapcsolatról tanúskodó bizonyosság ez, mely bár nem megformált mondatként kerül elénk a csecsemők szájából, de amelyet még a formális operativitás szakaszában élő felnőtt ember tanult és kiforrott gondolkodása sem tud megcáfolni, csak csodálni, s mellette elnémulni. Ennek, az emberi tapasztalatok által még el nem torzított

belső istenkapcsolatnak és tiszta látásnak fontos szerepe van az ember önvizsgálatában, Isten kijelentésének meghallásában, s a ráhagyatkozás tanulásában. Az üdvösség szempontjából nézve a csecsemők és kisgyermek nem erkölcsi szinten, nem kognitív képességeikben, de nem is érzelmi megnyilvánulásaikban különböznek a felnőttektől, hanem abban a személyes istenkapcsolatban, amely lehetővé teszi számukra a feltétlen ráhagyatkozást, és ennek kinyilvánítását.

Egy további tanításban, a kisgyermek (paidion) példájában (Mt 18,1–5) pedig a közösségi és ezzel összefüggésben az eszkatológiai értelemben vett nagyságot mutatja be Jézus, amivel rámutat a kisgyermek közösségben felismerhető szerepére. Az igazi nagyságot, a mennyek országában megvalósuló nagyságot — melyet a tanítványok oly buzgón, egymással versengve szeretnének elérni (Mt 18,1) — nem lehet mással megközelíteni, mint a gyermeki attitűd elfogadásával. A mennyek országában nem egy hierarchikus társadalmi felépítést kell elképzelnünk, ahol urak és szolgák, vezetők és vezetettek, nagyok és kicsik vannak, s ahol egy elképzelt ranglétrán mindenki keresi a helyét, például a legtöbb más ókori társadalom elképzelése szerint a létra legalsó fokán csücsülő kisgyermekhez viszonyítva. A mennyek országában ehelyett olyan család van, ahol mindenki egyformán befogadott és elfogadott kisgyermek az Atyának.

Márk ennél a történetnél (Mk 9,33–37) még azt is hangsúlyozza, hogy Jézus „kézen fogva... átölelte” a kisgyermeket (Mk 9,36), vagyis nem szégyellt a kiszolgáltatottságot és esendőséget megtestesítő kisgyermekhez leereszkedni, őt felkarolni és vele törődni. Különösen szép szótérilógiai vonása van ennek a tanításnak, ha a megelőző versekre (Mk 9,30–32) is figyelve észrevesszük, hogy ennek a kisgyermeki alázatnak a gyakorlása segít abban is, hogy Jézus kiszolgáltatottsága és szenvedése megszólíthasson minket, s bátorítson bennünket a ráhagyatkozásra.

PÉCSI RITA

Pedagógus,
neveléskutató

Örömesz leszek

A Vigilia mindegyik inspiráló kérdésére szívesen válaszolnék, ám a keretek ezt nyilván nem engedik. Ezért kettőt választottam közülük, egy személyeset és egy közkincsnek kíváncsot...

Az Ön számára mit jelent gyerekkorának élményvilága? Beváltotta-e felnőtt élete gyerekkorának ígéreteit?

Igazi gyermekkorom volt. Sok játék, zenélés, egy jó báty — aki azért testileg-lelkileg-szellemileg megedzett —, barátok, kert, kiserdő, bicikli, kedves felnőttek, otthon lévő édesanya, jelen lévő apa, mozgalmas és békés otthon, állatok, munka — amennyi szükséges, és mindez egy természetes természetfölöttibe ágyazva. A Jóisten jelenléte, vigasztalása,

gondviselése és a síráson is átragyogó mosolya — szinte tapintható közelségbe került. Amikor már cseperedtünk, persze sokszor megkérdezték, hogy mi akarok lenni? Mindig nehezemre esett a válasz. Mit mondjak a sok közül? Zongorista, tanár, feleség, anya? Egyszer rájöttem, hogy lám, ha van fodrász, cipész, kertész, nyelvész — akkor én *örömész* szeretnék lenni. Ebben meg is nyugodtam, hiszen belefér a zene, az iskola, a család is! Ezt az ígéretet beváltotta a felnőtt életem. Bár némelykor kemény leckét kaptam abból, hogy az öröm igenis komoly dolog, de ez ugye egy „hivatásos örömésznek” vállalható! Nagyon hálás vagyok ezért a Jóistennek, a Szüleimnek, a Férjemnek, a Gyermekünknek, és mindazoknak, akikkel összeszővődtek útjaink.

Ön szerint mivel magyarázható, hogy Jézus ilyen értékesnek tartja a gyermekkort? És mit tehetünk azért, hogy olyanok legyünk, mint a gyermekek?

Erre a kérdésre régóta kerestem a választ. Sokan írtak e témában hosszan és röviden is. De számomra mind közül Josef Kentenich atya összefoglaló megkülönböztetése jelentette az igazi útmutatást. Röviden megpróbálom összegezni mindazt, amit tőle tanultam.

Gyermeki vagy gyermeteg? Jézus egyértelműen figyelmeztet: „ha olyanok nem lesztek, mint a gyermek...” Ám Szent Pál azt is mondja: „...amikor férfivá nőttem, elhagytam a gyermek szokásait” (1Kor 13,11). Milyen az a *magatartás*, amit a gyermekkorból *megőrzi*ünk — hiszen erre épülhetnek majd az Istengyermekség természetfölötti készségei is. És melyek azok a tulajdonságok, amelyek infantilis, éretlen személyiséget eredményeznek?

Gyermeki vonások: *Bizalom. Teljes odaadás.* Ez az a mérhetetlen (ös)bizalom, ami már csecsemőkorban kialakulhat a szüleink iránt: „Mindig bízhatok Benned. Minden bajban és örömben Hozzád fordulok. Tiéd vagyok, és ez örömmel tölt el!” *Megelégedettség.* A csecsemő megelégszik, sőt boldog az alapszükségletek kielégítésével: anyatej és együttlét. Nem kér epres tejet, sem mintás pelenkát. *Mindent Tőle vár* — a szüleitől — Istentől. Sosem gondolja, hogy „majd ha nem tetszik, elmegyek és megpróbálom másokkal...” *Mindent neki tesz meg.* Csak a szüleinek akar megfelelni. Mit szól ehhez Anyu? Mit mond majd Apu? Mintha így érvelne: „Tudod, mondanom kell, hogy nem, de ha szigorúan nézel, az fáj nekem, és akkor — bár nem értelek, de — nem fogom megcsinálni.” Bárcsak tudnánk a kísértés idején felnőttként is így gondolkodni! *Gyorsan megbocsát, nem verseng.* Nem őrzi a sértést, csak a harmonikus együttlét a fontos számára. (Érdekes, hogy Jézus gyermekekre utalása mindig a tanítványok versengő magatartását követően hangzik el...) *Nem keresi a rangot.* Számára egyetlen rang létezik: apa és anya, illetve ténylegesen létrejött kapcsolat számít kizárólag. *Nagynak lát.* Természetesen nem jelent neki problémát, hogy a másik embert igazán nagynak lássa. — Ilyenek a legkisebbek. A személyiségnek erre az egyszerűségére épülhet az Istengyermekség is.

Gyermeteg, infantilis vonások: Mit *kell elhagynunk*, bár ugyanúgy a gyermeki lét sajátossága? *Önzés*. A saját magam körüli forgás. Ez 23–33–43 évesen a fejlődés makacs gátja. *Féltékenység*. A gyermek féltékeny, mert csak a saját szempontja létezik. Ezt idővel ki kell nőni. Sajnos sok felnőtt visszacsempészi ezt a nézőpontot: „hogyhogy nem hívott meg?”, „jól esik, hogy csak nekem fogad szót” stb. *Kedélyfüggő magatartás*. Természetes, ha óvodásunk így viselkedik. A gyermek idegrendszere nem képes az indulatszabályozásra. Ám van kedélyfüggő felnőtt is... *Nyakasság*. Ennek is az énközpontúság a gyökere. Nem tud váltani. Csak így lehet (például a kék cumihoz való konok ragaszkodás). Később jó esetben kifejlődik a több szempontú gondolkodás, és képes más nézőpontot is mérlegelni. *Dac*. „Azért sem! Legyen neked is rossz, ha nekem sem jó!” Felnőttek között is sok 3–5 éves gyermek szintjén ragadt párbeszéd zajlik... *Meggondolatlanság*. Egy gyermek nem képes a következményeket felmérni. Ám ha egy felnőtt nem számol például a megjegyzései következményével, fejlődése megrekedt az óvodás korban, amikor meggondolatlanul odavágta, ami a keze ügyébe került. *Döntésképtelenség*. Nem képes felelős döntést hozni. Tömegember. Azt teszi, amit mások, azért, amiért ők... *Önuralomhiány*. Ez a gyermekeknél még az idegrendszeri pályák fejletlensége miatt természetes. És az „ami a szívemen, a számon” — ősz fejjel? *Hisztéri*. A belső indulatok felnagyított kifejezése. Vannak hisztériás felnőttek, esetleg finomabban fogalmazunk. *Alacsony tűrőképesség*. Nincs állóképessége a fizikumnak és/vagy a személyiségnek. Felnőtteknél ez például a kellemetlenségek, nehézségek elviselésekor mutatkozik meg. „Kényelmesen, fájdalommentesen, olcsón.” *Nyafogás*. Nem szorul magyarázatra. Felnőtteknél valóban infantilis dolog. Jó, ha házastársunkkal, vagy egy közeli barátunkkal megbeszélhetjük a nehézségeket. De nincs többre szükség. Élő hitű emberek Istennel is tudnak párbeszédet folytatni. Érett szeretetkapcsolatban nincs szükségünk állandó panaszkodásra, nyafogásra.

A gyermeki személyiség tehát kilép önmagából a „Te” felé, a gyermeteg ember viszont önmaga körül kering, az „Én-öszön” áll a középpontjában. (Kapni szeretne, ahol adni kellene, megértést vár, ahol megérteni kellene.) Az infantilis felnőtt mindig azt hiszi, hogy őrá van szó.

Az élet szolgálata a gyermeki énünk kitüntetése, ápolása. Ez a *via excellentiae* (kitüntetett út). A gyermeteg vonásokat előbb-utóbb elhagyjuk. Ez a *via negativa* (a tagadás útja). És továbblépve, a gyermeki énünket a felnőtt kor kiegészítő erényeivel ötvözzük. Ez a *via connexionis* (a kapcsolat útja), amelyben a látszólag ellentétes vonások (például a bölcsesség és az egyszerűség) harmonikus egységgé kovácsolódnak. Kis Szent Teréz szavaival: *az Istengyermek csecsemő és agg egyszerűre*. Ez az egység válasz lehetne korunk sok nyomorúságára. Azt hiszem, a mai fiataloknak és felnőtteknek mindkét út megerősítésére szükségük van. Hódítsuk vissza az igazi gyermekkort, és álljunk alá a felnőtt lét kihívásainak. Légy azzá, ami vagy — és boldog leszel!

Otthonosság és szabadulásvágy a Duna mentén

PLÉH CSABA

Pszichológus, nyelvész

Egy kis Duna menti faluban nőttem fel, bonyolult időkben és bonyolult családi helyzetben. A bonyolult idő a Rákosi-kor Magyarországa, a bonyolult helyzet pedig az volt, hogy igen korán elvált szüleim helyett özvegy nagymamám nevelt, két, szinte testvér korú nagynénémmel. Különös volt a világunk azért is, mert egy sváb faluban magyar telepesek voltunk. Ez a gyermekkor egyszerre volt számomra az otthonosság, a szabadság és az elvágyódás világa.

Nehéz elképzelni, milyen szegények voltunk. Az erdőszéli faluban ősztől kezdve úgy jártunk fát gyűjteni a 'hátyival', hogy vigyázni kellett, milyen komoly a fa, mert a misztikus 15 centit meghaladó vastagságú fáért elvisznek a börtönbe. (A szomszédot el is vitték.) Békekölcst is persze a nyomor közepette is kellett jegyezni, még a 300 forintos nyugdíjból is, házhoz jött az agitátor.

A három nő között elkényeztetett, jó dolgom volt. Az otthonosságot a női közeg teremtette meg, mind a törődéssel, mind a rózsaszín emlékkönyvek világával, mind a felnövő nagylányok szaporodó udvarlási pletykáival. Világunk nagyon zárt volt, de nagyon meleg és biztonságos. A csikorgó hidegben a konyhai sparhelt sütőjéből hoztuk be a meleg téglát, hogy aztán mikor még hidegebb lett, az éppen a sötétségbe kibújt kiskecskét is becsempésszük a dunyha alá.

Az otthonos világban a hatalom idegen és félelmetes volt. A főutcán csíkos ruhás rabokat kísérték a fegyőrök, s az utóbbiak a messzi kőrakodónál néha lövöldözéssé fajult féltékenységi kocsmajeleneteket rendeztek. Másik világ volt ez, ami néha a kisbíró dobolásával érintkezett a mienkével. A faluban zajlott az osztályharc. A katolikus svábok menekülőfészek voltak az üldözött papoknak. Mi, gyerekek csak kapkodtuk a fejünket, hogy ki is itt a pap civilben, s kiket kell püspöknek tartani. A templom melletti düledező vályogházban laktunk. Ebből is adódott, hogy tanítás előtt, a gyermekszemmel hajnali misén ministráltam.

A saját világunkban mi, gyerekek — nem tudtuk, hogy milyen érásban — szabadok voltunk. Már óvodába is egyedül jártam, nemhogy iskolába. Sötétig szabadon csatangoltunk, hol bandában, hol egyedül az erdőben. A biztonság és szabadság együtt olyan kompetenciaérzést alakított ki a gyermekben, amiért azóta is hálás vagyok a falunak.

A szűk szabadság világából a ma szegényesnek tűnő kulturális világ jelentett nagy kilépést. A vezetékes Néprádió nálunk volt fontosabb is.

Már igen korán szenvedélyes olvasóvá váltam. Hogy milyen korán, arra az emlékeztet, hogy én olvastam fel a hazajutott újságból a nagy képes hírt Sztálin haláláról, hét és fél évesen. Nyáron a diófán lógtam a könyvekkel, télen meg a sámlin kucorogtam vaksin bújva a könyvet a tűzhelynek támaszkodva. Nagymamát, ma már tudom, a szegénység közepette támogatta a falu. Kártyajós nő volt, de ez már akkor sem hozott eleget, bár lenyűgözött a váratlan kártyafelfordításokat kezelő fordulataival: *Katonaviselt férfi... megözegegyülve... házassági szándékkal...* Nagymamát mosott a patikusra, kézilány s mindenese volt a falu körüli üdülőben, s főleg, jegyzedő a moziban. Innen származott másik kilépésem a tágabb világba. Minden szerda és szombat nagy élménye a mozi volt. A képek és kalandok világa, ócska fekete-fehér szovjet filmekkel, meg az *Állami Áruház* és a *2x2 néha* 5 képeségével. Mindkét szenvedélyem máig is megmaradt. Mindazt, amit elértem, a könyveknek köszönhetem, s annak, hogy a három szegény nő bízott bennem, mint a családi ígéretben.

Az erdő mellett a Duna volt az örömek, de az elvágyódás forrása is. A nyár a nagyfiúk kalandjaitól volt hangos, a forgótól meg a szigetre átúszásoktól. De a Duna a hajók világa is volt. Gőzösök, uszályok, s évente egyszer valami nemzetközi Duna-túrán evezősök mentek más városokba, és más-más, messzi országokba. A Duna-part maradt számomra máig annak a jelképe, hogy kis bezárt világunk mellett vannak másik világok is. Örök elvágyódó maradtam, mindig utazni szeretnék. Nekem a Duna a köznapi világ drámai változását is jelképezi. Az 1954-es árvíz, aztán az Ausztriából végeláthatatlanul vonuló szovjet csapatok, majd a forradalom — az utóbbit már Pesten éltem át — elhozták a kisgyermeki világ végét. Ami eddig volt, most nem érvényes, megszaktak a köznapok. Ahol utca volt, ott most lakások, ahol emberek nyüzsögtek, most halottak fekszenek, ahol iskola volt, most katonák vannak. Ezzel elkezdődött a serdülés.

Gyermekkoromból máig megmaradt az érzelmi bizonyosság keresése a kis világokban. Ezzel együtt lenézem a közösségi dumát. Az a hivatalos hazug világ. A közösség és biztonság az erdei együttlépésekben, a sötét mélyút bizalmában, s nem jelszavakban jön elő. Megmaradt a könyvek és képek varázslatos szigete a világ sivársága közepette. S megmaradt az örök hit abban, hogy a folyó elvihet más-hová, vannak más világok, ahová eljut az uszály hátán a lobogva száradó ruhák alatt csaholó puli is. Menet közben is lehet otthonosság.

SKRABSKI FRUzsina

Három Királyfi,
Három Királylány
Mozgalom elnöke

Milyen nő vár otthon?

Van egy mondás, miszerint a nőnek az a fontos, hogy milyen a lakás, amibe hazamegy, a férfinak pedig az, hogy milyen nő várja otthon.

Nem tudom, hogy ez mennyire igaz, mindenesetre az otthon melegének megteremtése valóban elsősorban a nő feladata. A nő tudja be-

levarázsolni a lakásba a szeretetet, a figyelmességet, egymás megbecsülését, a simogatást. Mindig akkor vagyok a legboldogabb, ha ez a varázslás sikerül és mindenki otthon van: a kislányom, a férjem, de lehetőleg még a tágabb család is, és mindenki boldog. Ha így együtt vagyunk, akkor a Mennysorszámban érzem magam. Olyan nagy boldogság együtt enni, nevetni, beszélgetni, ritka szigetpillanatok a rohanó életben.

Az is igaz, hogy nem mindegy, milyen nő van otthon. A szüleim (Kopp Mária és Skrabski Árpád) kutatásai szerint a férfiak belehalnak, ha a nő elégedetlen a család anyagi helyzetével. A boldog házasságokban szeretettel várják otthon egymást a házastársak, és nem stresszelik a másikat elvárásokkal, emberek szidásával, folyamatos rosszkedvvel. Sokszor azt hisszük, hogy ha magunkról beszélünk, akkor panaszkodni kell. Pedig nem. A házastársunk, gyerekünk, szüleink nem a pszichológusaink, hanem a családtagjaink, nem az a feladatuk, hogy a mi boldogságunkat megteremtsék. Mindenkinnek saját magának a feladata, hogy észrevegye a sok szépet és jót a saját életében, ettől boldog legyen, és ezzel boldoggá tegye a környezetét.

Nagyon sok a válás és a magányos ember. Mondják, hogy a rossz házasság pokol. Szerencsére nem ismerem, mert a szüleim és a saját házasságom is jó, de azt látom, hogy a válás nem oldja meg a problémákat, hanem még több problémát okoz. A gyerekek nevelése, az ex és új házastársak, barátok, anyagi nehézségek mind-mind megnehezítik az életet. A Kopp-Skrabski díjas családterapeuta, Mihalec Gábor írja a legújabb könyvében, a *Házasság 2.0*-ban, hogy a rossz kapcsolattal kezdj új életet, más rendszerben, segítséggel, és lehetsz boldog újra.

A Három Királyfi, Három Királynő Mozgalom, amit vezetek, azért jött létre, mert mi magyarok olyan különlegesek vagyunk, hogy sokkal több gyereket szeretnénk, mint amennyi megszületik. Azon dolgozunk, hogy segítsünk a fiataloknak, hogy merjenek tenni a boldogságukért, merjenek elköteleződni, gyereket vállalni. Sok fiatal attól fél, hogy a rossz szülői mintákat viszi tovább, pedig ez nem igaz. Ismerek olyat, akinek csapodár apukája volt, ezért ez a férfi elhatározta, hogy ő hűséges lesz, és ma egy boldog, büszke családapa, egy lovag! Szóval a rosszból tanulni is lehet. Ugyanígy a virtuális világ is használható jóra és rosszra. Persze egy csapda, ami elmagányosodáshoz is vezethet, de egy lehetőség, hogy rengeteg emberrel tartsuk a kapcsolatot. A Három Királyfi is főleg facebookon kommunikál, miközben ezzel az eszközzel próbálunk mindenhol egymást segítő közösségeket létrehozni. Közösség és család — ha ez megvan, már majdnem mindenünk megvan.

Tehát az első, hogy mindenkinnek lehessen boldog otthona, de ha ez adott, akkor sokan az én-időt, az alkotó időt, az egyedüllétet hiányolják. Nyilván a munka és család mellett erre a legnehezebb időt szakítani. Ez luxusnak számít. Pedig töltödni mindenkinnek kell, csak akkor születnek komoly alkotások, tudományos eredmények vagy nem veszekedős, boldog felnőttek. Különösen az anyák érzik azt, hogy nem jó szülők, feleségek, ha pár órára lepasszolják a gyereket, és sétálnak vagy úsznak egyet, vagy esetleg csak elolvasnak egy köny-

vet. Már a gondolattól is összeszorul a gyomruk, hogy egy játszótér helyett pihenjenek két órát. De a szorongásban az apákat se kell féltetni. Alapból szoronganak, hiszen lehetőleg minden percet munkával kell tölteni, a többit a családdal. A saját idő, egy kis elvonulás, sport vagy csak beszélgetés a barátokkal szintén bűn kategóriába került. Nem tudom, mikor lettünk ilyen teljesítményorientáltak. De a halálos ágyunkon biztos, hogy nem azt fogjuk bánni, hogy miért nem dolgoztunk még pár órával többet, hanem azt, hogy miért nem tettünk be egy jó zenét, miért nem dőltünk egy picit hátra, miért nem bújtunk oda a szeretteinkhez, miért nem álltunk meg és csodáltuk azt a gyönyörű világot, amit a Jóisten adott nekünk.

STEINBACH JÓZSEF

Református püspök

Mint a kisgyerekek

Eleven emlék bennem, ahogy anyai nagyanyám, akinek a történelem viszontagságai miatt „kalandos” élet jutott, kisgyerekkorunkban énekelte nekünk a dalt: „Szép gyermekkor jöjj vissza egy szóra, őszi-rózsa, fehér őszi-rózsa”. Ekkor ő már idős volt, szívfacsaró volt látni, ahogy szellemileg teljesen leépül, egy idő után már a közvetlen hozzátartozóit sem ismerte meg; de a gyerekkorára, azok eseményeire kristálytiszta emlékezett. Mindig azokról beszélt.

A művészetek, a szépirodalom, a novellák, a líra, a zene megannyi maradandó alkotása, de az embertudományok modern tudományos kutatásokon alapuló felismerései, a mélypszichológia „kopernikuszi fordulatot jelentő” felismerései mind azt igazolják, hogy a gyerekkor élményei az emberi életet alapvetően meghatározzák, felejtethetetlenek, kihatnak további látásmódunkra, egész személyiségünkre, viselkedésainkra, mindenre.

A művészeti alkotások és a tudományos felismerések igazolása mellett azonban sokkal nagyobb erővel bír maga a tapasztalat, hiszen mindannyian csak igazolni tudjuk: az idő előrehaladtával egyre inkább megéljük a gyerekkor fontosságát, elevenességét, és minden körülmények között szinte gyógyírnak tűnik annak felidézése, a gyerekkorra való visszatekintés. Nemcsak azért, mert az emlékezés édeskés nosztalgia kísért bennünket, és nemcsak azért, mert akkor gyerekként még előttünk volt az egész élet, most pedig az idő vágta az egyszerűen csak rádöbbenünk, hogy nagyon gyorsan leperg e földi lét. Őcsém később nőszül és szülőként szinte nagyszülő korában nevelik most kisiskolás gyerekeiket, akikben tombol az élet, és ők a nagy szeretet és öröm ellenére is hamar lefáradnak. Ezeknek a kisgyerekeknek még eszükbe sem jut, hogy milyen az élet, mik a kihívásai, mi az a halál, mert ők sohasem halhatnak meg, csak a másikat. Ez a vitalitás olyan reménységet és erőt hordoz magában, amely Isten ajándéka, de amely ugyanakkor féltelmetes elbizakodottsághoz is vezethet, noha egy gyereknél természetes

és normális. Erre a felhőtlen életörömről, határtalan reménységre tekint vissza az ember sóvárogva, amikor a gyerekkorára gondol.

A gyerekkor természetesen az a táptalaj, ahová elhinthető a mag, ezért egyáltalán nem mindegy, hogy gyerekeinket milyen hatásoknak tesszük ki, fel sem fogjuk, hogy micsoda felelősség ez. Milyen ajtókat engedünk kinyitni a gyerekeinknek? Mit élünk eljük? Mit mondunk nekik? Mire tanítjuk őket? Mindez életük meghatározó élménye lesz. Ez képezi életük gyökerét, amelyből kihajt életük ága és annak gyümölcsei. Ez képezi majd az önazonosságukat, identitásukat; vagy éppen azoknak hiányát. Ebben a korban alapozható meg a hit. A fejlődéslelektan is kimutatta, a tapasztalataink is igazolják, hogy a gyerek a hitbeli kérdésekre három és hatéves kora között a legfogékonyabb. Piaget foglalkozott az értelem fejlődésével, Erickson az erkölcs fejlődésével, Fowler pedig a hit fejlődésével. Fowler szerint ebben a korban feltétel nélkül befogadja az Istenről hallottakat, a bibliai történeteket, a keresztyén kultúra alapvető értékeit, a keresztyén kegyesség alapelemeit. A gyerek nem a miénk, hanem Istentől kapjuk ajándékba, hiszen az Úr arra méltatott bennünket, hogy egy-egy életet, életeket bízott ránk, szülőkre. Sokszor igen nagy mulasztások terhelnek bennünket, sőt bűnök, hiszen nemcsak nem fordítunk kellő időt gyerekeinkre, nemcsak hiteltelenül élünk előttük, nemcsak anyagi javakkal és jóléttel kényeztetve el őket próbáljuk kárpótolni a nevelés hiányosságait, hanem a hitet sem adjuk át nekik. Ki kellene próbálni: negyedóra minden este ebben a korban, egy-egy bibliai történet a Képes Bibliából, egy ének, egy ima, egy kis közös beszélgetés, vasárnaponta rendszeres istentisztelet. Közben elhintettük a „magot”, amire nemcsak építhet az egyházi és iskolai hitoktatás, hanem amely a kamaszkor válságain is átsegíti serdülő gyerekeinket. Így gyerekeink egy életre megtanulták, hogy kik ők, kiben hisznek, mit remélnek, hogyan kell élniük, hova tartoznak. Ezzel irányba állíthatnánk gyerekeink életét, és gyakran nem tesszük. Kapnak-e a gyerekeink egyházélményt, templomélményt ebben a korban? Így lehetne otthonukká a templom, az egyház, a Krisztus ügye. Később ezt emberileg már nagyon nehéz pótolni, noha Isten kegyelme ilyenkor is könyörülhet.

Öcsémekkel együtt áldjuk szüleinket, akik minden vasárnap vittek bennünket, ki merem mondani, kényszerítettek bennünket a vasárnapi templomba járásra. De akkor nem volt visszabeszélés, nem volt reformpedagógia, nemcsak odahaza, az iskolában is elcsattant egy-két pofon, nem volt ritka a fülhúzás. Nem leszek népszerű e mondattal, s remélem, nem perelnek be, de amit ma egy gyerek megenged magának, az maga a katasztrófa. Szeretettel teli szigor nélkül, káoszban, egy félreértelmezett szabadságban nem lehet nevelni, legfeljebb tehetséges kalandorokat oktatni, vagy aki kevésbé tehetséges, az majd megtanulja az ügyeskedés ezernyi fajtáját. Szóval szüleink minden vasárnap vittek bennünket istentiszteletre, gyakran vettünk részt szentmisén, életünk részévé lett, mióta eszméltünk, a templom, a gyülekezet, az egyház, Isten dicsérete, az imádság, a hit. Ezt soha

nem lehetett kitörölni. Ez egy életre szóló elköteleződés, meghatározottság. A szülő hitet nem adhat, de igenis megadhatja Isten eszközeként azt a keretet, amit Isten kegyelme megtölt mennyei tartalommal, és ami nélkül nem lehet élni.

Miben vagyunk most? Milyen a kapcsolatunk az új generációval? Először is szeressük őket, imádkozzunk értük, és ne kövessük el azt a hibát, hogy a következő generáció tagjaiban automatikusan a hanyatlás jeleit véljük felfedezni, csak azért, mert mi a saját fiatalságunk idején még máshoz szoktunk. Ez a szemlélet ugyanis önző és gyarló nézőpont lenne. Az új generáció azonban mindig más, mint az előtte járók. A mostani generáció pedig a posztmodern világ megváltozott körülményei miatt követhetetlenül megváltozott, egészen más, mint az előtte járók. Hangsúlyozom, nem jobbak és nem rosszabbak, mint mi voltunk, de a körülményeik alapvetően mássá teszik őket. Ezek a körülmények pedig mindannyiunk számára ismertek, hiszen a digitális, ingerdús, kommunikációs robbanással telt világ, amely egy nagy faluvá, nyilvános házzá tette az egész világot, még számunkra beláthatatlan módon fogja strukturálni a társadalmat, a közösséget, az egész világot. Erre neves szociológusok mutattak rá, többek között Ulrich Beck, Niklas Luhmann. Sorolhatnám a mindannyiunk által tapasztalt jeleket: közösségi portálok, napi e-mail mennyiségek, megtelt a Föld, 2018-ban már áprilisra elfogyasztottuk a bolygó erőforrásainak egész évre kiporciózott adagját, és a prognózisok szerint ez 2019-ben már márciusra meg fog történni. A problémákat ugyan sokan harsogják, de konkrét felelős lépések, közös vállalások nincsenek. Éppen ezért az új generáció alapvetően más, mert ezek a még beláthatatlan következményekkel járó körülmények céltudatosabbá, ridegen érdekvezéreltté tették őket, amibe csak a szerepek szintjén fér bele a humánus, és akkor a keresztyén irgalomról még nem is beszéltem, de a problémakezelés szintjén mindenben az önzés diktál. Ebbe a keretbe nem fér bele az elődök tisztelete, semmiféle tisztelet, a tömegkommunikáció miatt minden kiemelt, így semmi sem kiemelt, minden fontos, így semmi sem fontos, mindenki szerepel, így senki sem szerepel, mindenki mondhatja a magáét, így semmiféle igazodási és normarendszer nem áll rendelkezésre.

A jóléti társadalmakban mindenképpen ez a helyzet. A szegényebb, más kultúrájú társadalmakban pedig a jóléti iránt érzett irigység, gyűlölet, agresszivitás előbb-utóbb szintén beláthatatlan következményekkel járhat, ha a problémákat az egész földtekére kiterjedő közös és felelős vállalásokkal nem kezeljük. Igen, az új generációért, gyerekeinkért, unokáinkért, a közvetlenül ránk bízottakért imádkoznunk és cselekednünk kellene, hitben és felelősen.

A mi Urunk, Jézus Krisztus kijelentése meghatározó a gyerekekről: „Bizony mondom nektek, ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kisgyerekek, nem mentek be a mennyek országába” (Mt 18,3–5). Itt a mi Urunk, Jézus Krisztus a földi életszakasz kezdetét, a gyerekkort képként használja a megtért, újjászületett, Őt követő emberre. Jézus Krisztus mintául állítja itt elénk a gyereket. A kép az em-

beri életszakasz azon időszakára vonatkozik, amikor a gyerek még teljesen ráutalt a szüleire, hiszen az ő segítségük nélkül képtelen lenne életben maradni. Ez a korszak fokozatosan elmúlik, ahogy a gyerek óvodába, majd iskolába megy, és a szülők helyett egyre inkább a kortárs csoport hatása alá kerül, így elkezdődik a felnőtté válás folyamata. A hívő ember és Isten népe olyan, mint a kisgyerek, aki még mindenben, önmagát megalázva, azt nem szégyellve, a szüleire hagyatkozik. A gyerek beismeri, hogy magától nem boldogul, szüksége van valaki másra, aki nálánál erősebb, hatalmasabb, mindenható. Ez az Istenre való ráhagyatkozás gyermeki lelkülete, a hit. A kép, valamint a jézusi kijelentés azt az üzenetet is hordozza, hogy a gyermeki életben ott szunnyadnak a jövő csírái, ahogy a mi Urunk, Jézus Krisztus feltámadása által a hitben megélt élet az örök élet reménységének nemcsak csíráit, hanem gyümölcseit hordozza. A hívő ember gyermek, mert Istenre szorultságában már nem akar önhitt módon felnőtté válni, a maga lábára állni, és messze sodródni Istentől. A jézusi kijelentés intést is tartalmaz, mert jaj nekünk, ha gyerekeinket hitetlen életünk, szavaink, felelőtlen nevelésünk megbotránkoztatja (Mt 18,6). Aki a hitben újra gyerekké lett, és Isten népe közösségében e hitben folyamatosan erősödhet, az nem azon kesereg, hogy földi gyerekkorának reménységét nem váltotta be felnőtté vált élete, ahogy azt Arany megfogalmazta: „Az életet, im megjártam, / nem azt adott, amit vártam...” (*Epilogus*). Aki hitben újra gyerekké lett, az tudja, hogy Isten ígéretei beteljesednek, ezért tele van mindenkor örömmel és reménységgel (Fil 4,4; Róm 5,5).

Engedtessek meg még egy személyes mondat, hiszen a témához kapcsolódik. Igen meghatározó gyerekkorom volt. Ezért arra kényszerített Isten, hogy mivel folyamatosan teológiával, egyházzal kell foglalkoznom egyházi nyelven, ebben a keretben kell folyamatosan fogalmaznom — nagy örömmel és hálával teszem —, ezért csupán a magam számára, kizárólag az íróasztalnak, rövid novellák folyamában megírtam a gyerekkoromat, igen tanulságos és áldott volt mindezeket végiggondolni a magam számára.

A lázadó kamasz misztériuma

SZEMELYÁCS JÁNOS

Addiktológus-
pszichoterapeuta

A normális kamasz lázad. A világot akarja megismerni. Élményeket akar, kapcsolatokat, boldogságot. És nem szereti a felnőttek lesajnáló, tényszerű véleményét, értékítéleteit. Nem a hagyományok tisztelete a fő érték számára, hanem a kreativitás és a járatlan utak megtalálása, a lehetetlen kipróbálása és megtapasztalása. A felnőttek gyakran elfelejtik, hogy igazán fejlődni csak a komfortzónán kívül lehet.

Természetesen ilyen kamasz voltam én is, és remélem, maradt ebből bennem valami felnőttkoromra is. Sok minden akartam lenni — csillagász, pap, rendőr, geológus, tanár, operatőr, meg orvos is —, de valójában véleményformáló akartam lenni, a társaság meghatározó szereplője, akinek van véleménye és jól vitatkozik, emellett humánus és szolidáris, szakértője annak, amit csinál, és aki nem tűri a korlátokat, akinél a tisztelet nem pusztán az idősebbek felé áradó ámulat, hanem amit ki kell érdemelni, és ami természetesen el is veszíthető. A szüleim ebben partnerek voltak, ami hihetetlen szerencse. Bizonyos határok között elfogadták az „agyament” ötleteimet is. És én próbáltam élni ezekkel a lehetőségekkel. Emlékszem, például érettségi előtt néhány héttel a pop-artról olvastam egy vaskos könyvet, és anyukámnak, aki aggodalommal kérdezte, miért nem az érettségire tanulok, azt válaszoltam, hogy a felvételimre készülök (akkor a filmművészetire is jelentkeztem...). Nem volt lelkes a válaszomtól, de hagyta.

A kamaszoknál sokszor nem a valós teljesítmény számít. A vagány-ságba a sikertelen próbálkozások is beleszámítanak, mint McMurphynél — a *Száll a kakukk fészkére* című könyvében írja Kesey —, aki ugyan nem tudja megemelni az irdatlan betonlapot a szökési kísérlethez, de büszkén azt mondja, hogy legalább megpróbálta. A fiatal kortársközösség hierarchiájának — csipkedési sorrendjének — kialakításába az ilyen jellegű tapasztalatok/kísérletek erősen beleszámítanak.

Amíg a kamaszból fiatal felnőtt lesz, fontos biológiai, pszichológiai és szociológiai/kapcsolati fejlődésen megy keresztül. Ugyanakkor személyisége, identitása többnyire családi körülmények között csiszolódik. A gyermeknevelésben pedig a következetességnek nincs párja. A jó családnak egy jellemzője van — ahogy ezt családterapeuta-mesteremtől, Székely Ilonától megtanultam —, nevezetesen hogy a családtagok pozitív irányba fejlődnek. Ennek pedig két fontos feltétele van: a szeretet — ami talán egyértelműbb — és a keretek. És ezzel mindenki küzd. A szerepükben bizonytalan szülők pedig szeretnék ezt inkább megúszeni. Egyszerűbb is megvenni a gyerekeknek a bármit, mondjuk egy fagyit, mint üvöltve végigvonszolni a városon...

A keretek azért is fontosak, mert legjobban lázadni valami ellen lehet. De azt muszáj!

Felnőttként sokszor úgy látom, hogy a felnőtt társadalom nem érti a kamaszokat. Nem akarja elfogadni, hogy az értelmetlen próbálkozások, a fölösleges energiapocsékolás igenis lehetnek hasznosak. A gyerek órákat a számítógép előtt ülve, valami „értelmetlen” játéknak negyvenedszer nekifutva olyat tanulhat meg, amit hasznosítani tud a valóságos életben is. Kitartóbb lesz, kreatívabb, gyorsabb, jobban fogja tűrni a frusztrációt stb. Valójában az életnek játszik, mint mindenki, csak van, aki a foci pályán, és van, aki a számítógép előtt. És kicsit biztosan mást tanul meg, de kicsit meg ugyanazt.

Valójában mi — felnőttek — sem tudjuk, hogy 20–40 év múlva milyen készségek, tudás, tulajdonságok, eszköztár fogja jelenteni a „túlélést”, a munkát, a pénzkeresést, a kikapcsolódást... A mai óvo-

dások 80 százaléka olyan munkát fog végezni, ami még nincs is. Mire is kell felkészülnie tanulmányai során egy mai óvodásnak?!

A felnőttek, a társadalom a legtöbbet akkor teheti a felnövő generációért, ha az élménykeresés, a lázadás időszakához biztonságos teret biztosít. Ahol lehet vadulni, és ahol mégsem „ütik” meg magukat annyira. Eindhovenben (Hollandia) például a Polgármesteri Hivatal melletti téren van a gördeszka pálya — nem egy lepusztult gyártelepen —, ahol a képviselők azonnal tudnak mentőt hívni, ha valaki fejre esik. Figyelünk-e például a szórakozóhelyek biztonságosabbá tételére. A hazajutás megszervezésére. Vagy hulljon a férgese...???

Tudunk-e okosabban és körültekintőbben bánni a kamaszok felhasználásával? Vagy mit tenne egy parlamenti képviselő, ha az ő gyerekeit érnék két éven belül másodszorra füvezésen? Kimentené, vagy hagyná elítéltetni a saját csemetéjét? És a más gyerekeit hagyná?

A felnőttek azért is viselik nehezen a kamaszokat, mert jól fejlett igazságérzetükkel, érzékeny pontokat feszegető kérdéseikkel sokszor nem tudnak mit kezdeni. Mit mond az alkoholfogyasztó, cigarettázó, szerencsejátékos, munkafüggő stb. szülő a drogfogyasztó gyerekének?! Hogy te miért nem akarsz boldogabb életet, mint én? Nem, nem ezt mondja. Azt mondja, hogy ne drogozz, mert belehalsz, vagy elvitetlek a rendőrrel. Mert a boldogabb életet meg kellene mutatni, jó példával kellene elől járni. És az nehéz. Azt is nehezen értik meg sokan, hogy a boldogságot nem megtalálni lehet, hanem ha jól élünk, mások és saját magunk öröme, akkor az csak úgy megy az ember után...

És hogy írásomat egy aktualitással zárjam: a magyar parlament ennek a hétnek az elején szavazta meg, hogy szabálysértés az életvitelszerű utcán tartózkodás, és a hét második felében már meg is indultak az elmarasztaló perek a hajlék nélküli emberekkel szemben, akik bizonygatni próbálják, hogy önhibájukon kívül kerültek az utcára. Én pedig azon tűnődöm, hogyan jutottunk idáig?! S arra gondolok, ülünk egy fiatalokból álló csoporttal, és az iskolai erőszakról beszélgetünk. Próbálunk felvázolni valamilyen reális és pozitív jövőképet, amiben alapvető, hogy segítjük a gyengébbet, nem rúgunk bele a földön fekvő emberbe, amiben fontos a nyitottság, a világ megismerése, az érzelmek szabályozásának képessége, az indulatok kezelése/féken tartása, valamiféle valóságon alapuló optimizmus, a személyes hatékonyság érzése. Az, hogy megpróbálom a dolgok mögé látni, gondolkodok, nem ülök fel a hisztérikus médiának és a divatnak, mert képes vagyok érteni és érezni a világot, amelyben élek.

THOMKA BEÁTA

Korok, gyermekek

Irodalomtudós

Több gyermekkor emléke és élménye él bennem egyidejűleg. A leg-távolabbi a sajátom, a 20. század ötvenes éveiből, ennél azonban

meghatározóbb a gyerekeimé, az a tapasztalat, amit születésükkel a század hetvenes éveiben megélhettem. A legközvetlenebb, friss, igen árnyalt élmény a 21. század első évtizedében született unokáim cseperedésének követése. A helyhez, időhöz, életkorhoz kötött testi és lelki tapasztalatok tudatunkban elszakadnak e rögzített-ségtől, elvegyülnek egymással, s idős korunkra valami különös átfonódásban élnek bennünk. A tudat e rétegek között ingázik, hasonlóságokból, másságokból alakítja az éppen aktuális észleleteket. Az egybevillantott megfigyelések és emlékfoszlányok azonban igen távoliak egymástól, s néha minden spontánul kínálkozó párhuzam utóbb feleslegesnek tűnik. Ha átmenetileg mintha egyidejűvé is válnának egyes mozzanatok a három nemzedék azonos életszakaszából, ezeket viszonylag gyorsan háttérbe is szorítják a körülmények változásaiból adódó különbségek. A régi gyermekévek falusi környezete, majd a századközép városi életvitele, illetve az új ezredév fiatal nemzedékének világjárása, a kontinensek és nyelvek közötti váltások dinamikája között szinte csak önmagunkban kereshetünk bármiféle átjárókat. Belátom, önmagam válok virtuális színhellyé, amelyben a különféle gyermekkorok, az átalakulások három modellje találkozik és néma párbeszédet folytat egymással.

A történetírói vélekedés értelmében azonban történetünk nem saját tudatra ébredésünkkel, gyermekkori eszmélkedésünkkel kezdődik, mert abba felmenőink elbeszélései, a szülők emlékeztetése, az elődök gyermekkor-emlékei is beleíródnak. Saját virtuális gyűjtőhelyem tehát legalább még két előttem járó nemzedék felidézett, átadott tapasztalatából építkezhet, s ha felállítanám a képzelt kronométert, akkor a 19. század végi és századfordulós Magyarországgal, a 20. század elejével, Édesapám máig őrzött palatáblájával, valamint a Jugoszláv Királyság idejére eső anyai gyermekkorral bővülne a körkép. Gazdag hagyatéka, a személyes tapasztalatba beépült magyar, német, szerb nagyszülői, szülői emlékek traditumával bővülő örökség. A Közép-Európából, a soknyelvű, monarchiabeli Magyarországról és a több kultúrájú Jugoszláviából induló családi szálak unokáim gyermekkorának ausztráliai, majd franciaországi helyszínein vezetnek tovább, ahol a kicsik és serdülők naponta váltogatják a magyar, a francia és az angol nyelvet.

A képzelt családi fotóalbum pontos tükre lehetne a változásoknak, az a másfél évszázad pedig, amit az öröklött és a megélt gyermekkori tapasztalatok íve átfog, egyébre sem figyelmeztet, csupán a hasonlítgatás és a viszonyítás hiábavalóságára.

Nemrégiben emlékeztettem gyerekeimet arra, hogy születésük idején kezdtek az akkori amerikai fiatalok latolgatni a személyi számítógép létrehozásának lehetőségeit. Doktori értekezésem írásakor, a nyolcvanas évek jugoszláviai áramszünetei idején, nem volt még komputerem, így az írógép és a gyertya, petróleumlámpa kombinációja kifejezetten előnyös megoldást jelentett számomra. Milyen értelmes következtetés származna abból, ha mindezt egybevetném az internetre

alapozó oktatásra és a digitális tanulási módszerekre utalt unokáim intellektuális fejlődésével? E téren nekem volt és van mit elsajátítanom, megtanulnom a két új nemzedéktől. Jó, ha bizonyos mértékig követni és hasznosítani tudom mindazt, ami számukra természetes edukációs, művelődési, kommunikációs és szórakozási közeg, kreatív lehetőség, perspektíva, adottság és az életmód nélkülözhetetlen eleme.

Ha a szülői nemzedékek múltja, történelmi és élettapasztalata is imaginárius örökségünk része, akkor ez mégis valamilyen folyamatosságra utal. Újabban mintha mind törékenyebb, keskenyebb lenne az a szál, ami két nemzedéknél többet így vagy úgy összeköthet. A felgyorsuló változások korjelensége ma több vonatkozásban nagyobb távolságot ékelt a generációk közé, mint korábban. Gyerekeimnek még felidézhettem a falusi református paplakon eltöltött gyerekkorom eseményeit, templomi, gyülekezeti szokásait, ünnepi örömeit. Unokáimnak, akik szekularizált társadalmi közegben nőnek fel, nehéz lenne mesémhez bármiféle konkrét vagy éppen többlettartalmat társítani. Nemzedékük világnézetek, vallások, meggyőződések sokaságában, vagy éppen a bármiféle szellemi és hitbéli tartalmak nélküli közömbösségben élők között mozog. Nem az ő nevelődésük tanújaként, hanem sokkal korábban, tanárként jutottam a belátásra, hogy a Biblia ismeretének fontosságát függetlenítsem a felekezeti hovatartozástól vagy éppen a közömbösséggel indokolt tájékozatlanságtól. A szocialista időkben óvatosan igyekeztem közvetítésére az ismeretre, műveltségre, kultúránk és mint a nemzeti irodalmak egyik forrására hivatkozva.

Az imént a továbbadás vagy a folytathatóság lehetőségére utalva a bibliai tanításban benne foglalt erkölcsi tartalmakra is gondoltam. Nem áltatom magamat azzal, hogy elértem volna az alapszövegek megismertetését vagy Jézus példázatainak megértését bármikor, bármilyen szülői vagy tanári szerepben. Ám hogy morális tartás, emberiség, odaadás, önzetlenség, segítőkészség, szerénység, belátás, elfogadás mindezek nélkül nincs, ezt bizonyosságnak tekintem. E tartalmakat viszont átadhatónak tartom, s ha a forrásukat képező Biblia akár irodalmi tananyagként be is kerül (vagy be sem kerül) a fiatalok olvasmányai közé, magatartásuk, közösségi viszonyaik alakításában jelentősége lehet. Mindebben a tárgyi ismerettel együtt és attól függetlenül is mérvadó példa lehet a magatartásbeli, viselkedésbeli minta.

Változatlanul meggyőződésem, hogy gyermek–szülő viszony nincs kölcsönös méltányolás és egyenrangúságon alapuló viszony nélkül. A rendkívüli lehetőség, hogy gyermekek felnövekvésének részesei lehetünk, hogy ránk van bízva eredeti adottságaik észlelése, egyéniségük megismerése, hajlamaik fejlesztése, hogy későbbi helytállásukban támaszaik lehetünk, semmilyen emberi feladat jelentőségével nem mérhető. Az igyekezetből, a gesztusokból, a viszonyból és abból az életszakaszból, amit a feltétlen elfogadás, serkentés, ösztönzés, támogatás, odahajlás, oltalmazás, megértés, játékoság, nyíltság, bizalom jegyében gyerekeinkkel eltölthetünk, felbecsülhetetlen

gazdagság származik. Azt a gyermeki ártatlanságot és tisztaságot, amit Jézus példaként állít elénk, felnőttként már nem érhetjük el. Meg nem érdemelt ajándékként azonban részesülünk abban a nagy elégtételben, amit az oktalanságból az okosodáson át, az éretlenségből az érettségig vezető testi, lelki, értelmi folyamatok részeseiként megélhetünk általuk, velük együtt, tőlük elválaszthatatlanul.

Gyermekkorom és gyermekeim

TÓTH SÁRA

Irodalomtörténész

Úgy tűnik, a saját gyerekkorához való viszony tekintetében több korszakot különböztethetünk meg a felnőtt ember életében. Legalábbis én így tapasztaltam. A pszichológiai, lelki növekedés, érés maga is felfogható saját életnarratívánk folytonos újraértelmezéseként. Vannak boldog és vannak traumatikus tapasztalataink, amelyek radikális újraértelmezésekhez vezetnek, de többnyire inkább módosításokról van szó, ugyanannak a történetnek az elmélyültebb, más és más szinteken való megértéséről.

A húszas-harmincas éveiben az ember a jövő felé orientálódik. Ha hordoz sebeket a gyerekkorából (és talán lehet mondani, hogy mindenki megsérül, mindenki sebződik, én leginkább így tudom értelmezni az eredendő bűnt), a fájdalmat általában eltemeti magában, úgymond tárgyilagosan viszonyul a történetéhez, vagy legalábbis ezt hiszi magáról. Nem feladata még a feldolgozás, általában nem is képes még rá, a lelki energiák másfelé kanalizálódnak. Ilyenkor, az élet első felében harcolunk meg a magunk porciójáért a világban, megerősítjük az egónkat, kialakítjuk szerepeinket, beszállunk a versenybe (Richard Rohr *Emelkedő zuhanás* című könyve kiválóan írja le ezt a folyamatot).

Én végletesen szülősitett gyerek voltam: ez azt jelenti, hogy nagyon korán, tíz-tizenkét éves koromtól kezdve felnőtt felelősségeket kellett a nyakamba vennem, mert édesanyám alkoholista volt. Gyerekkorom nagy részét szorongva töltöttem el. Ennek ellenére, amikor a házasságkötésemre készülve valakinek megemlítettem, hogy jövő hét elején lesz egy szigorlatom a doktori iskolában és a hét végén pedig az esküvőm, és az illető felkiáltott, hogy ez aztán a stressz, én elcsodálkoztam, mert nem igazán tudtam, mi az a stressz, ezt a szót sosem vonatkoztattam önmagamra. Ennyire nem volt a mélyben ülő szorongás tudatosítva. Énképemet úgy igyekeztem megerősíteni és felépíteni, hogy minden helyzetben maximálisat és tökéleteset teljesítsek. Tudtam magamról, hogy felnőttesebb vagyok és többet bírok, mint kortársaim többsége, és erre büszke voltam. A felszínen igen magabiztos és öntudatos fiatal nő voltam. Ezt a képet a környezetem el-

hitte és megerősítette. Amikor édesanyánk haldoklott (apánk akkor már vidéken élt), huszonhárom évesen, két kisebb testvéremmel idősebb, támogató rokon segítsége nélkül, egyedül csináltuk végig, egyedül intéztem a temetést. Aztán mikor egy váratlan pillanatban zokogva omlottam össze, apám, aki jelen volt, mélyen megrendült, és azt mondta: azt hittem, hogy te erős vagy.

Halála előtt négy évvel édesanyánkat a Református Iszákosmentő Misszióban mélyen megérintette Isten Szentlelke, és megszabadult az ital rabságából. Valódi csodás, bibliai szabadulás volt ez (írtam is róla közel tíz évvel ezelőtt a Vigilia hasábjain, válaszul arra a körkérdésre, hogy voltak-e csodák az életünkben). Saját öntudatos hívő életem kezdete, megtérésem szorosan összefonódik ezzel az élménnyel. Ilyenkor kezdődik el egy komolyabb életértelmezés, azt hiszem. Belepillanthattam abba a titokba, hogy a nagy szenvedés, a mélység és a sötétség Isten szeretetének és szabadításának az átélését készíti elő. Így kezdtem el élettörténetem értelmét keresni. Ekkor még a nagy szabadításélmény teljesen beragyogta a gyerekkoromat és édesanyám alakját, az árnyékok láthatatlanok maradtak. Hosszú éveken át mintegy hithősként tekintettem rá (merthogy az volt), ez a keretezés azonban nem tette lehetővé, hogy az általa okozott sebekkel is szembenézzek. Pál Feri atya kifejezését kölcsönvéve: ekkor nagy spirituális ugrást tettem, amelynek lendülete igen sokáig elvitt.

Negyvenes éveimben kezdődött el az a fájdalmas folyamat, amikor rádöbrentem arra, hogy az egykori bizakodó kisgyermeket bedarálta az élet: először a szülősítés, majd a felnőttkor válságai és nehézségei. A gyermekként kapott sebeket nem lehet életünk végéig takargatni, elfedni, kizárni a tudatunkból. Amikor az erős felnőtt összeomlik, egyszerre újra szorongó, védtelen gyermekké válik. És ez nem csak pszichológia. Kérgesre keményedett szívünket csak Isten szeretete törheti fel. Az élet második felében újra találkozoznunk kell a szorongó gyermekkel, és minden eddiginél mélyebben szembesülnünk kell gyengeségünkkel, összetörtségünkkel. Meg kell tanulnunk az elengedést. Aki ilyenkor ragaszkodik az erő illúziójához, énkép-tákolmányaihoz, kontrollmániájához, az jó úton halad afelé, hogy dogmatikus, merev megmondóemberré, mézes-mázos farizeussá, majd végül narcisztikus, egoista vénséggé váljon. A szent emberek ismertetőjegye ezzel szemben éppen a gyermeki nyitottság, a laza, bolondos bizalom, az öniro-nikus, szelíd humor.

Azt hiszem, hátralévő életszakaszomban egyik legfontosabb feladatom e gyermeki nyitottság ápolása. És ennek fontos része az is, hogy derűsen viseljem a kultúrsokkot, amelyet a kultúra vizuális-digitális fordulata okoz a magamfajta betűvető embernek. Két fiam felnőtt, az egyik néhány nap múlva tölti be a tizennyolcat, a másik három hónap múlva húsz éves lesz. Nap mint nap szembesülök azzal, hogy gyorsabbak, okosabbak, mint én, összehasonlíthatatlanul otthonosabban mozognak az internet világában, az okostelefon és a számítógép rejtelmeiben. Az ő világuk nem az én világom, mondhatnám. Nagy a kísértés,

hogy lamentáljunk az olvasás visszaszorulásán, a digitális eszközök sok-sok káros hatásán, az idegrendszer túlterhelésén, és folytathatnám. Sajnos én is teszem ezt. Pedig csak az történik, ami mindig is történt: változik a tudás szerkezete és médiuma. Jobb pillanataimban ezért igyekszem érdeklődéssel fordulni a fiatalabb generáció felé. Fiaim folyékonyan beszélnek angolul: az internetbe belemerülve csak úgy mellékesen rájuk ragadt. Rendkívül tájékozottak sok területen, ami érdekli őket. Csak éppen nem írott szövegekből, hanem előadásokból, podcastokból, videókból szedik össze a tudásukat. Jó érzékkel válogatják ki a nekik szükséges, színvonalas forrásokat. A hagyományos oktatás hierarchikus tekintélyi rendszerét lerázzák magukról, mint kacsa a vizet, viszont megtalálják a saját mestereiket, akiket tisztelnek. A politikában és a közéletben jóval tájékozottabbak, mint mi voltunk ilyen idősen. Éles és ironikus a gondolkodásuk, remek a humoruk és sok mindent, egyre többet tudnak, amit én nem. Sokat tanulok tőlük.

TRINGER LÁSZLÓ

Professor emeritus

Pályám erőforrásai

80. évemet taposva letisztulnak az élet nagy kérdései. Elválík az érték és a talmi. Egyre markánsabb, erőteljesebb mindaz, ami meghatározóan végigkíséri életemet.

A minap egy baráti társaságban Budapest egyes kerületeinek „rangsoráról” esett szó. Magam, a „nyócker” lakója több mint fél évszázada, némi csodálkozással figyeltem az előítéletek kavargását. Persze, könnyű nekem: 18 éves korom óta Budapesten élek, de igazában nem vagyok budapesti. Sőt, egyre kevésbé az. Már csak kevesen tudják, hogy szülőfalum, Gyórszentmárton 1964-ben felvette a kebelében lévő „Pannonhalma” nevet. Itt nőttem fel, a főmonostor árnyékában, ezeken a dombokon, a fenyvesben, a „Búsuldában”. Egy-két fa-matuzsálemet még ma is ismerősként üdvözölhetek múltkereső sétáimon. Szülőházamra, (dédanyám háza) a Boldogasszony kápolna tövében már csak egy vályog-falcsonk emlékeztet. Bár kétéves koromban a falu (város) nagyobb, nyugati („lenti”) részébe költöztünk, időm jelentős részét dédanyámmal töltöttem (aki számomra az igaza nagyanya-model). Ő háborús özvegyként egyedül gazdálkodott egy siketnéma házi „szolgával”, akit fiatal gyerekként árvaházból vett magához. Miklós-nak állandóan a nyomában totyogtam, mivel csodálatos dolgokat művelt. Például ürgét öntött, fára mászott, a teheneket gondozta, szántott.

Dédanyám történetei a 19. századra nyúlnak vissza (1862-ben született). A milleniumi ünnepségekről különösen is szeretett mesélni, akkor ő már fiatal, többgyerekes asszony volt. Mindig is vonzódtam a múlthoz, s ahogy idősödöm, annál inkább. Meggyőződése, hogy a múlt nem eltörölni, hanem ápolni való. Az ember a saját történelméből növi ki magát, a személy egy történelmi narratívum.

Budapestre „kényszerülván” feleségemmel hamarosan keresgél-
ni kezdtük a „hétvégi telket”. Már három gyermekkel Esztergomban
kötöttünk ki, ahol lassan megteremtettük gyermekkorom térben kö-
zelebbi mását. Szerencsémre feleségem (igazi pesti polgárlány) és gyer-
mekeim ebben nagyszerű partnereim lettek. Ma, „emeritus” korom-
ban, kétlaki életet élünk: a hét első fele Budapesten, a második pedig
Esztergom hegyei között. Gyermekeim ugyanúgy „vidék-kedvelők”,
legalábbis pihenésként.

Gyerekkoromban szegények voltunk. Amikor összeházasodtak,
szüleimnek egy tehén volt az összes vagyona. A tehénből lett egy fél
parasztház, benne lakókkal, villany, komfort nélkül. A szegénységet
már az általános iskolában is takargatni igyekeztem. A tanulás mel-
lett szüleimnek segítettam — kert, bérelt föld, amelyen megterem a
hízónak való eleség. Nyaranta (13 éves koromtól) munkát vállaltam,
állami gazdaságban, majd a helyi téglagyárban.

Önálló egyetemi életemet 1957-ben nulla „anyagi tőkével” kezd-
tem. Apám 1958-ban munkahelyi baleset következtében végleg meg-
rokkant, s három év múlva a szövődményekbe bele is halt. Anyám-
nak kellett fizikai munkát vállalnia, hogy még iskolás két kisebb
testvéremet el tudja tartani.

Apám családja valahai német nincstelen bevándorlókra vezethe-
tő vissza. Anyámé (Friedrich) ugyancsak. Mindketten, saját családjukkal
összevetve is a hátrányosabb testvérek voltak. Apám kiházásította nő-
véreit, anyámat nagyanja nevelte, nővérei városba kerültek „szolgálni”.
Szüleim kapcsolati „hálója” nem terjedt túl a helyi szomszédságon,
szegényparasztok, kisiparosok, munkások körén. Budapesti indulá-
somat a „kapcsolati tőkét” illetően is szinte nullával kezdtem. Hívó
fiatalok között találtam később társakat és feleséget.

Maradt nekem a társadalmi tőke harmadik eleme, a „tudás-tőke”.
Ezúttal a Jóisten tenyerén hordozott. Könnyen tanultam, az érdek-
lődés és a szorgalom se hiányzott. Az egyetemi diplomáig mindvégig
kitűnő voltam. Egy négyest azonban sikerült szereztem a „szocia-
lizmus politikai gazdaságtana” című tárgyból. Emiatt nem kaptam
„Sub auspiciis” diplomát. Kaptam viszont „Népköztársasági ösz-
töndíjat”, amelynek segítségével minden támogatás nélkül elvé-
gezhettem orvosi tanulmányaimat.

Az „alacsony sorból” való kiemelkedésben kulcsszerepe volt a Pan-
nonhalmi Bencés Gimnáziumnak, ahova szüleim — helyben lévén —
akaratom ellenére beíratnak. A „fényes szelek” oldalvizén a korábbi buz-
gó ministráns, a helyi káplán csapatának aktív tagja fellázadt, új érté-
kek felé kacsintgatott. Lázadásom kimerült abban, hogy „ha már ben-
cések, én latint nem tanulok”, s a reál tagozatba iratkoztam. Másodikos
koromban viszont már latin különórára jelentkeztem, lekörözve szá-
mos kötelező latinost. A bencés gimnázium akkori légköre kiválóan al-
kalmas volt arra, hogy a társadalmi rétegek viselkedés-kultúrájának
hátrányait „behozzam”. Szegénységi, kisebbségi komplexumaim —
nagyrészt a „tudástőke” segítségével — lassan a mélybe sülyledtek.

De nem szűntek meg teljesen. Ahhoz, hogy féken tartsam adleri reflexeimet, az iskolákhoz hasonlóan „elsőnek” kellett lennem. A „tudástőke” mellett némi vezetői adottságok is hozzájárultak ahhoz, hogy az adott közösségben életem folyamán többnyire meghatározó szerepem volt. A mezítlábas falusi „félproletár” suhancból egy nagy egyetem professor emeritusáig terjedő hosszú — talán túl hosszú — út utolsó szakasza táján egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a „társadalmi tőke” másik két eleme erőtlenül működik. Soha nem tudtam élni a „kapcsolati tőkével”, amelynek forgatása számos „mi lett volna, ha...” típusú kérdéstől és tépelődéstől megszabadíthatott volna. Ugyanúgy nem tud érdekelni az anyagi gyarapodás, szebb ház, „előkelőbb” kerület, azon túlmenően, hogy közvetlen megélhetési gondjaim nincsenek. Ma már látom, hogy a „tőke” másik két eleme birtokában a társadalmi „felemelkedés” útja esetleg túl hosszú lett volna, lehetetlenné téve egy családjának, gyermekeinek és unokáinak körében eltöltött békés öregkort.

Gyermekkorom meghatározó személyiségei papok és szerzetes-tanárok voltak. Magam is a lélekkel foglalkozó orvos és tanár lettem, aki a betegek és tanítványok hálás tekintetében látom visszaigazolva, hogy hosszú életem folyamán arra az erőforrásra támaszkodtam, amelyet a Teremtő rám bízott.

Vissza a gyermeki bizalom erőterébe

VARGA LÁSZLÓ

Kaposvári megyéspüspök

Véleménye szerint milyen jelentősége van a gyermekkorának az emberi életben?

Magzati és gyermekkorban kapjuk első örökségünket, genetikailag, pszichológiailag, szociológiailag és vallásilag is. Nem választhatjuk, és nem válogathatjuk meg, melyik családba, melyik történelmi korbba, melyik nép fiaként-leányaként születünk a világra. Erre egyedül Jézusnak volt lehetősége!

Azt viszont eldönthetjük, hogy mit kezdünk a kapott örökséggel és nevelési mintával. Kibontakoztatjuk, kamatoztatjuk vagy elássuk? Mindenképpen hat! Kutatók szerint már az anyaméhben eldőlt minden. Lehetséges, de a szabad akarat és isteni DNS-ünk, a Szentlélek bennünk való léte, hozhat és hoz is meglepetéseket.

Ön milyennek látja a mai gyermekeket és fiatalokat? Valóban gyökeresen mások, mint azok, akik néhány nemzedékkel korábban voltak gyermekek?

Ugyanaz a Szentlélek van mindegyikben, emiatt hiszem, hogy nem vakoknak beszélünk színekről, amikor Istenről, az élet nagy kérdé-

seiről szólalunk meg. Egyetemes bennük is a teljesség utáni vágy, legyen az szeretet, boldogság, élet. Számukra is a legfontosabb kérdés: lehet-e engem szeretni és tudok-e én bárkit szeretni? Amennyiben erre igenlő választ kapnak, akkor egészségesen bontakozik az életük, amennyiben nemlegeset, akkor megbetegszenek és belép az életükbe a halálvágy és a haláltól való félelem.

Ugyanaz a szeretetéttség és -szomjúság mozgatja őket, mint a korábbi generációkat, sőt talán még erőteljesebben, mert individualista kultúra gyermekei, akik személytelen korban születtek. Ők erre a kérdésre: ki az ember, már másképpen válaszolnak, mint elődeik. Adathalmaznak tekintik magukat, akiket a „gépi demokrácia” irányít minden szinten. Fájdalmasan szembesülnek azzal, hogy az internet, a technika sok mindent tud, szinte mindent, de személyes szeretetet, amire a legjobban vágnak, nem képes adni.

Miként kellene viszonyulnunk hozzájuk? Mit igényelnek, mire van szükségük, és mitől kellene megóvnunk őket?

Meghallgatni őket és meghallani, amit mondani szeretnének. Megértésre vágnak, és arra, hogy amikor szenvednek, kioktatás helyett együttérzést kapjanak. Azt szeretnék, ha tisztelnék őket, akkor is, ha mások, mint mi voltunk, és amikor elvétik az irányt, bocsássunk meg nekik. Nekik is szükségük van arra, hogy megerősítsük őket a jóban! Közösségre vágnak, és bizalomra, arra, hogy higgyünk bennünk. Szükségük van az imáinkra, arra, hogy megmutassuk nekik az igazi reményt, Isten országát és a mennyországot!

Talán a legnagyobb kihívás megtanítani őket az igazi szabadságra és annak használatára. Korunk lélekvadászai a szabadság illúzióival tömegesen terelik őket az „önzés vályújához”, amelynek mindig rabszolgaság, a szabadságuk elvesztése lesz a vége. Fontos segítenünk őket abban, hogy felismerjék, elfogadják és megőrizzék az igazi szabadságot, ha szükséges, akár szellemi harc árán is!

Várják, hogy tanúságot tegyünk nekik az Igazságról, Jézus Krisztusról. Akik ezt vállalják, azoktól elvárják, hogy hitelesek legyenek! Ők sem tudnak független életet élni, ezért szolgáljuk őket abban is, hogy önként, szabadon, szeretetből választhassák Istent, aki a Szeretet!

Ön szerint mivel magyarázható, hogy Jézus ilyen értékesnek tartja a gyermekkort?

Jézus Krisztus Istent Atyaként mutatja be, akinek mi a gyermekei vagyunk. A gyermekek pedig féltétel nélkül elhiszik, amit az Apjuk mond, képesek rábízni magukat, engedelmeskednek neki, és hisznek abban is, hogy ha szükséges, Apjuk csodákra is képes. A gyermekek még egy-ségben látják és élik a természetes és természetfölötti valóságot!

Talán ezért mondja Jézus: „Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be az Isten országába” (Mt 18,3).

Jézus Krisztusban a bizalom új korszaka érkezett el hozzánk. Ő, a megtestesülésével, rábízta magát az emberiségre, és várja szeretet-

válaszunkat, hogy mi is bízunk rá magunkat az Atya gondviselő szeretetére. Nem mehetünk vissza anyánk méhébe, és nem kezdhettük újra csecsemőként az életünket, de újjá tudunk születni a Szentlélekben. Őt adta nekünk első ajándékként, aki, ha figyelünk rá, arra is megtanít, hogy miként lehetünk olyanok, mint a gyermekek, és bevisz bennünket az Isten országába.

ZAMFIR KORINNA

Katolikus teológus

Gyermekkorról, gyermeki lelkiületről

Elég kevés emlékem van a gyermekkoromról. Inkább mozaikkockák. Nem tudom, a természetes felejtés-e az oka, vagy a kellemetlen emlékek kiiktatása. Gyermekkorom a kommunizmus idejére esett. A szegénység súlyos volt; a társadalom nagy része a mai gyerekek, fiatalok számára elképzelhetetlen körülmények között élt. Édesanyám tartotta a frontot, szerény jövedelméből tartotta fenn a családot, s közben otthon is helyt kellett állnia. Amikor már eszmélni kezdtem, azt is megtanultam, hogy félni kell, mert a rendszer folyamatosan figyel; hallgatni kell, a beszédben óvatosságnak kell lenni. Egy bezárt világban éltünk. Határon túlra alig lehetett utazni. Nyugat-Európa úgy élt bennem, mint a szabadság, a civilizáció és jólét elérhetetlen világa (ezt ma is így látom, az elérhetetlenséget leszámítva). Persze nem volt minden sötét. Néha szüleimmel vagy nagyszüleimmel nyaraltunk. Jók voltak az iskolák, lehetett tanulni, jó tanáraim voltak. Szüleim végig támogatottak a tanulásban, és ez megalapozta a jövőmet.

Mindent együttvéve mégis azt hiszem, hogy gyakran idealizáljuk a gyermekkort. Úgy tekintünk rá, mint idilli korszakra, a gondtalanság időszakára. Biztosan vannak olyanok, akik számára a gyermekkor valóban életük eszményi szakasza volt. Vagy a múlt megszépült. De kétségtelen, hogy a gyermekkor személyes formálódásunk döntő szakasza, amikor elsajátítunk értékeket vagy előítéleteket, magatartásformákat, alapvető ismereteket (vagy megfosztatunk ettől a lehetőségtől). Önazonosságom formálódása szempontjából például meghatározó volt családom etnikai és felekezeti sokszínűsége. Ez volt mindennapjaim magától értetődő tapasztalata. Magyarul és románul beszéltünk otthon, és tudtam anyai nagyapám osztrák gyökereiről. Édesanyám katolikus volt, édesapám görögkeleti, nagymama református. Ez magyarázza minden bizonnyal, hogy mind a mai napig nem tudok mit kezdeni az olyan identitástudattal, amely kirekesztő és megvető a másikkal, a mássággal szemben, a más nemzetiségű, más felekezetű, más vallású, vagy másként gondolkodó emberekkel szemben, és értetlenül állok az intolerancia és a gyűlöletbeszéd előtt.

Jobbak voltunk, mint a mai gyerekek, fiatalok? Úgy tűnik, hogy már ókori gondolkodók szembeállították koruk fiatalságát a korábbi generációkkal, és magatartásukban a hanyatlás jeleit látták. Ez örök kérdés. Biztosan van egy generációs váltás. Van, amiben mások a mai gyerekek és fiatalok. A többségük már szabadságban és (viszonylagos) jólétben nőtt fel, a technika, a világháló teljesen új távlatokat nyitott számukra. Könnyebben hozzáfutnak az információhoz, könnyebben kommunikálnak. Ez magyarázza, hogy sokkal felszabadultabbak és bátrabbak. A tekintély — a szülői, tanári, papi tekintély — már nem magától értetődő, azt ki kell érdemelni. De nem hiszem, hogy a mai gyermekek és fiatalok rosszabbak lennének. Azt sem, hogy a technikai eszközök valami súlyos veszélyt jelentenének fejlődésükre vagy kapcsolataikra nézve. Általában nem hiszek a pesszimista, apokaliptikus forgatókönyvekben. Talán inkább egyes szülőkkel van baj, akik az anyagi jólét biztosítása mellett feladták, hogy neveljék gyermekeiket, hogy a jól végzett munka öröme, a felelősségtudatra, a másokra figyelésre tanítsák őket. Fennáll az a lehetőség is, hogy sok mindent magától értetődőnek tekintenek — a jólétet, a biztonságot, a békét, a szabadságot, a demokráciát. De itt sem lehet általánosítani. Egyre inkább látom, hogy felnőtt egy olyan fiatal réteg, amely civil bátorsággal és öntudattal rendelkezik, és kész elköteleződni a társadalom jobbra tételeért, a társadalmi igazságosságért, a korrupció megfékezéséért, a környezetvédelemért. Ez bizakodóvá tesz a jövő iránt.

Eszmény-e még ma a gyermek, a gyermeki lelkiület? Nem könnyű megmondani, miért tekinti az Evangélium a gyermeket példaképnek, főként, ha tudatosítjuk, hogy a gyermek(kor) megítélése más volt az ókorban, mint ma. A mai gyermekközpontú világban elképzelhetetlen, de a gyermek státusa nem sokban különbözött a rabszolgáétól, és csak felnőtté válásakor lett önrendelkező személy. Ezért a Mt 18,3 nem véletlenül állítja szembe a tanítványok hatalmi törekvéseit a gyermeki állapottal. Nem biztos, hogy ezt ma értjük, és ebben az értelemben gondolunk a gyermekekre mint eszményképre. Ami talán ma mégis példaképpé teszi a gyermeket, a gyermeki lelkiületet, az a nyitottság. A gyermek kérdez, kíváncsi, nyitott. Ha súlyos gondok meg nem keserítették, bizakodó, derűlátó, derűs, és ha szeretetet, bizalmat tapasztal, készségesen megnyílik. A Mk 10,14–15-ben talán ilyesmiről beszél Jézus. Talán ezek azok a tulajdonságok, amelyek miatt ma, megváltozott társadalmi körülmények között olvasva az Evangéliumot, értékesnek, példaértékűnek tekinthetjük a gyermeket. Persze az sem ártana, ha feladnánk hatalmi törekvéseinket, a vágyat, hogy mások fölé emelkedjünk, mások fölött uralkodjunk (ez a kísértés öröknek tűnik). Vissza tudjuk szerezni a gyermek nyitottságát? Nem könnyű feladat, mert az élet sokszor kiábrándulttá, akár cinikussá is tehet. És úgy gondoljuk, hogy mi már mindent tudunk. Kategóriákban gondolunk. A gyermeki nyitottság arra is felszólíthat, hogy merjünk újból nyitottan, bizakodva, derűsen tekinteni a világra és egymásra.

SZÉP/ÍRÁS

Nem számított az se...

JOSZIF BRODSZKIJ

1940-ben született Lenin-grádban (a mai Szentpéterváron). Nobel-díjas költő, esszéíró. 1972-ben kiutasították a hazájából, az Egyesült Államokban telepedett le, 1996-ban hunyt el New Yorkban. – A versek forrása: *Сочинения Иосифа Бродского*. Санкт-Петербург, 1997–2001.

*Nem számított az se, mi van körülöttük,
és az se, a hóvihar mit üvöltött,
hogy szűk helyet ad csak a pásztori hajlék,
s nincs más menedékük, hiába keresnék.*

*Először is, együtt lehettek a házban,
és nem egyedül, nem is ketten, de hárman,
s mi félelem, kényelem, élelem volt ott,
immár legalább háromfele oszlott.*

*A jéghideg égen — így, óva, féltve
hajol le a nagy a kicsinyke fölébe —
csillag ragyogott, s hogy a fénye özönlött,
a kisdéd tekintete rászegeződött.*

*Aludtak. A tűz ropogott hunyorogva.
A csillag a fél eget is beragyogta.
De a fő csoda más volt: a fénye varázsolt,
összevegyítve közelt meg a távolt.*

Presepio

*A Kisdéd és Mária, s József vele,
a bölcsek, a jószág, a málhás teve,
s a pásztor is mind, ki a Jöttet imádná,
itt átalakultak agyagfigurákká.*

*Villószik a tűzfény a vatta haván,
és ujjad a fóliacsillag után
kívánczik, s érzed is már tenyeredben,
akárcsak a Kisdéd akkor, Betlehemben.*

*Ott minden sokkalta nagyobb lehetett.
Itt pedig az évezredes szerepet*

*eljátssza örömmel a sziürke agyag, meg
a fólia, vattapamacs-piheszőnyeg.*

*Százszorta nagyobb vagy most, mint amazok,
s a messzi magasból — te, éji gyalog,
a ládikaablakon át kandikálva —
az úrból lesel le a kis figurákra.*

*Nem állt meg az élet amott: az idő
emezt zsugorítja, órjásira nő
amaz, amiképp magad látszol a mából.
Ott kergeti őket a hódarazápor.*

*A legkisebb szopja az anyja tejét,
pislog, hunyorog, s ha akarja, kilép
egy másik galaktikus vad sivatagba,
a csillag ahol — Palesztína homokja.*

Bölcsődal

*Szültelek a pusztaságba,
kisfiam,
ezredéve várt királyra
hasztalan.*

*Benne hiába kereslek,
s ha a tél
megjön, erre több a hideg,
mint a tér.*

*Más gyereknek labda, kocka,
kisvonat,
homokozni néked ott a
sivatag.*

*Szokd a pusztát, ez lesz sorsod,
végzeted.
Bárhová mész, benne hordod
éltedet.*

*Szoptattalak, kisfiam, a
mellemen.
Szoktatott ő, hogy milyen a
végtelen.*

*Messze, messze, ama fényes
csillag ott
jobban látja benne ékes
homlokod.*

*Szokd a pusztát, s ne feledd:
a nap alatt
nincs ekívül föld, hová tedd
lábadat.*

*Sorsod benne messze látszik,
nem ereszt.
Dombtetőn már ott világlik
a kereszt.*

*Ösvényein ember lába
nem tapod.
Néptelen, hogy szálljanak a
századok.*

*Szokd a pusztát, mint csipet por
a szelet.
Nem csak test vagy. Ezt semmikor
ne feledd.*

*Szokd e titkot, elkísér egy
életen,
megsegít a véghetetlen
semmiben.*

*Nem rosszabb, csak hosszabb, mondom,
mint emez.
Hol szeretnek, benne otthon
ott lehetsz.*

*Szokd a pusztát, s azt a messze
csillagot,
melynek fénye benne este
felragyog:*

*mint ki lámpást gyújt fiának,
várja már,
hívja haza a kiáradt
fény sugar.*

Soproni András fordításai

CZESŁAW MIŁOSZ

Meditáció

Uram, nagyon is lehetséges, hogy tévedtek, akik Téged dicsérnek.
 Nem voltál trónon ülő király, akihez a földi siralom völgyéből áradnak
 Imák és tömjén füstje.
 A trón, amit képzeltek, üres volt és keserűen neveltél
 Látván, hogyan fordulnak reménykedve Tehozzád,
 Hogy megvédjed gabonájukat a jégveréstől és testüket a betegségtől,
 Hogy megmentsed őket a járványtól, éhségtől, tűztől és háborútól.
 Vándorként megpihenve láthatatlan folyóknál, kicsiny méceszt őriztél meg
 csak a homályban,
 És mellette, elgondolkodva, megráztad fejedet,
 Annyira szerettél volna segíteni nekik, boldogan, ha ez sikerült.
 Együtt éreztél velük, megbocsájtva hibáik,
 És minden csúfságért, amit templomaikban összehordtak.
 Uram, szívem tele ámulattal és szeretnék Veled beszélni,
 Mert azt hiszem, ellentmondásaim ellenére megértesz.
 Úgy tetszik, most már tudom, mit jelent embereket szeretni
 És miért gátol meg bennünket ebben a magány, a részvét s a harag.*
 Elég erősen és sokáig meditatálni egy életen,
 Például egy asszony életén, ahogy én most teszem,
 És megmutatkozik ezeknek a nagyon is gyöngé embereknek a nagysága,
 Nekik, akik becsületesek és bátrak tudnak lenni, mindvégig türelmesen.
 Mi más tehetnék Uram, mint hogy erre emlékezzem,
 Térdet hajtván könyörgőn megállva Előtted,
 Hősies tetteikért kérve: dicsőségedbe fogadj be.

*...Un vieil amour / Usé
 par la pitié, la colère et la
 solitude" (Oscar Miłosz).

Gömöri György fordítása

A VIGILIA KIADÓ ÚJDONSÁGA

VASADI PÉTER: Tenger mögötte

Vasadi Péter legutolsó, *Csönd születik* című kötete 2016 tavaszán jelent meg a Napkút Kiadó gondozásában. Az ezután született verseit egy fekete színű, „Új versek, 2016. IV.” felirattal ellátott dossziéba gyűjtötte. Könyvünk ennek a dossziénak az anyagát, vagyis a költő életének utolsó bő másfél évében írt költeményeit tartalmazza. Ára: 1900 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető
 a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:
 1052 Budapest, Piarista köz 1.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu

IMRE FLÓRA

Je t'attends

*és várlak téged tudhatod
diszjunkt időalakzatok
a hangszál a rég letépett
terek idők és várlak téged
az utcák közt a kék ragyog*

*egy tört gregorián lebeg
az Acqua Paola felett
hajnali fény fél-alsó nézet
és várlak téged tudhatod*

*én várlak téged felnevetnek
lányok fiúk a romos kertek
bújkálva át meg át a térnek
darabjai közt visszatérnek
ifjúságunk az ősz halott
a fűben narancsok hevertek
és várlak téged tudhatod*

Cinkék

*Miben bíztok, kis borzas tollú cinkék
a szentjánoskenyér-bokor
vékonyka ágai között matatva?
Fészket raktok vagy csak magot kerestek?
Most ketten vagytok. Így talán
könnyebb kibírni a szelet,
amely fázósan bújik szárnyatok,
tollaitok alá, a puszta bőrt
megborzolva, karmolva, tépve-marva.
Csivegéseitek biztat és
melegebb napról álmodik,
vagy csak a mozgást sürgeti,
tevés-vevéstek ritmusát?
Vajon egymáshoz kapcsol-e,
hogyan a fészekben összebújva
a lassan kitüskésedő
sárga szájú és vakon tátogó
fiókkák nődögéljenek?*

*Héjakaromra, macskafogra,
korgó gyomorra, fagyos márciusra
ónos esőben ázó ág hegyén.*

CSENDES SIRÁLY TOLL

Gyerekdal felnőtteknek

*a földet magamhoz ölelem
az eget magamhoz ölelem
a gyerekeket magamhoz ölelem*

*mert általuk ölel az ég vissza
mert a föld általuk ölel vissza
gyerekként ölelni mindent magadhoz
ami tiszta*

*ami elmúlt soha nem jön vissza
ölelj ölelj csak magadhoz mindent
mintha
gyerekként magadat ölelnéd vissza*

Jász Attila fordítása

SOPSITS ÁRPÁD

Emlékfoszlányok kommentárokkal

1952-ben született Szegeden. Színház- és filmrendező, forgatókönyvíró.

A gyermekben még megvan a képesség a reményre... szeretjük, mi több, akarjuk ezt hinni. Pedig mennyi, de mennyi gyermekből hiányzik ez. Láttam, ismertem, ismerek ilyen arcokat. Micsoda veszteség és fájdalom, ha a remény képessége nem adatik meg egy gyermeknek, ha csak a jelenben képes élni, érezni, gondolkozni. Micsoda szörnyű „jelenre” ítélet ez. Aki önzőnek születik, az nem ismeri a reményt, számára a jövő megközelíthetetlen, értelmetlen, de aki önzővé válik, az útközben vesztette el a reménybe vetett hitet, s ezért és így lesz kikerülhetetlenül a Jelen, a Most rabja, rabszolgája.

Apám Szegeden mindig magával hordott a piacra, aminek a hatvanas években Marx tér volt a neve. Előtte Mars térnek hívták, de nem tudom, a bolygóra vagy a katonai menetelésre utalt-e a név, ám most újra ez a neve. Micsoda spórolás ez az utcatábla-felirattal, mindig csak egy betűt kellett átfesteni, és mintha közben méretet is cserélne: S-ből X-be, majd vissza S-be. De vajon a történelem is méretet cserélt itt?

Gyermekként ezt a teret szinte bejárhatatlanul hatalmasnak és titokzatosnak láttam, a maga sátraival, bódéival, különös figuráival; ma egy alig közepes, szimpla piacnak érzékelem. Felnőttkorunk a dolgok titoktalanodásának fájdalmasan szomorú időszaka. Józanodásba szürkülés.

Amikor beszakadt alattam a jég és kétoldali tüdőgyulladást kaptam, a halál folyton a 41 fok fölé emelkedő lázgörbével ijesztgetett, és egyre forróbb lett közös leheletünk. De távozásom nem ekkorra íratott meg, és nem én, de a szervezetem, a zsigereim a végkimerülésig küzdöttek ellene. Ő hirtelen meggondolta magát és odébbállt. De távozóban még egyszer visszanézett és félreérthetetlenül rám kacsintott. Nem emlékszem, hogy melyik szemével kacsintott, de kacsintásának mély, súlyos hangja volt. Mikor meggyógyultam, a doki azt mondta, hogy „jó barátod neked a halál, mert nem téged, hanem a hűtlenséget választotta. De vigyázz magadra, mert csak egyszer kacsint” — és rám kacsintott.

A nevelőotthon poros udvarán ültünk a rozoga asztal két oldalán anyám és én. Csendes, őszeleji eső szitált.

— Elvisz innen? — kérdeztem.

— El.

— És mikor? ... Mikor?

— Még nem tudom.

— Csak akkor jöjjön, ha már tudja — mondtam keményen és felálltam, hogy otthagyjam. Ő hirtelen magához ölelt és azt suttogta:

— Akkor férjhez kell mennem... megint.

— Hát menjen!

Döbbsenten nézett rám és lassan elengedett. Folyt az eső a hajunkról, az arcunkról.

Csók és ölelés nélkül váltunk el.

Nem tudtam, nem ismertem én még akkor a test parancsait, pusztító vágyait, sem idegenkedéseit, a kényszer lehunytt szemű némaságát, a megadás poklát... ahogy azt sem, hogy akkor én ott tulajdonképpen ítéletet tartottam anyám fölött.

Legközelebb egy idegen férfi jött értem, hogy hazavigyen anyámhoz karácsonyra. És ez a férfi, míg élt, idegen is maradt nekem örökre. *Mostohaapa*. A kezét nyújtotta — óriási keze volt —, de én nem tettem bele a magamét. Az a kéz gyakran ütötte később az arcom, és sovány testem is. Máig tudom, milyen gyorsan közeledhet az archoz

a talaj, s milyen a hang, mikor a test, a csont a frissen beeresztett padlóhoz csapódik.

...vagy nem felejttem 52 vaságy éjszakai nyikorgását, sodronyok rágását, riadt hangok egymásra torlódását — ma így szólna a konkrét zene, ha én szerezném —, az álmukból felriadók kiabálását, sírását, nyüsztését, anyasóhajok és apaátkok kórusát, s a védtelenséget, ahol nem lehetett jelen (mert nem is volt) sem Isten vigasza, sem Jézus imája érettünk, csak félárva fiúgyermek Mária-siralma szólt minden (rohadt) este, 52 hangra hangszerelve...

December 22-én délután apámmal a Móravárosban felszálltunk a vilamosra, és csak a Felsővárosban szálltunk le. Még soha nem jártam előtte arrafelé. A házak nagyobbak és rendezettebbek voltak, mint ahol mi laktunk. De a frissen esett hó itt sem volt eltakarítva. Alig volt közlekedés. Nem messze a megállótól egy víztorony magasodott. Arra vettük az irányt. Ahogy a hidrolóbusz alá értünk, apám megállt és azt mondta:

— Te itt megvársz! Itt nem esik rád a hó, a szélről is védve vagy. Mozogj, hogy meg ne fázz! Nem leszek el sokáig. Visszafelé megyünk be majd a henteshez!

Nem kérdeztem, hogy hova megy, vagy hogy miért nem visz magával. Ismertem indulatos, makacs szófukarságát, és féltem is tőle. Csak bólintottam, és néztem gyorsan távolodó, határozott alakja után. Ő nem nézett vissza. Bakancsa hangjai lassan elhaltak a hóban. A harmadik sarkon befordult és eltűnt a szemem elől. A közeli templom harangja fél négyet ütött. A környéket néztem, az egy-két cekkerrel, táskával siető gyalogosokat, egy elhúzó oldalkocsis motorost, akinek lámpája megvilágította a túloldalon hajtó biciklist, aki egy nagy karácsonyfát cipelt. Tudtam, az idén nekünk nem lesz karácsonyfánk. Majd az utat néztem, amin apám elment. Észrevettem mély lábnyomait a friss hóban, a jellegzetes bal talpat, amin egy majdnem hatszögletű folt volt. Én vittem két hete a suszterhez javíttatni, és pár napja én is hoztam el. Gyorsan hűlt az idő. Fázni kezdtem, és hiába ugráltam, a hideg egyre inkább az ingem alá lopakodott. Töprengtem, hogy mit csináljak, végül bátortalanul, de elindultam a lábnyom után. A harmadik sarkon én is befordultam. Egy végeláthatatlanul hosszú utcasor tárult eléem, sok-sok sarokkal, gyéren fel-felkapcsolódó lámpákkal. Már igencsak sötétedett. A harang épp a négy órát ütötte el. Követni kezdtem apám egyre kivehetetlenebb lábnyomait. Egy idő után azt vettem észre, hogy nincs lábnyom, hogy felszívódott, és hogy valaki másét követem. Nem volt zseblámpám, hogy valóban ellenőrizni tudjam, és arra is figyelnem kellett, nehogy a visszafelé tartó apámba botoljak. Egy ideig még néztem a villanyfényes össze-vissza ablakokat, de amikor két sarokkal lejjebb egy alak befordult a hosszú utcába és felém tartott, óvatosan elindultam visszafelé a víztoronyhoz. Majd a saroktól eszeveszetten futni kezdtem, hogy

ha mégis apám lenne az, és a víztorony utcájába befordul, alatta lásson állni engem, ha épp odanézne.

Másnap ebéd után azt hazudtam, hogy át kell mennem egy osztálytársamhoz a téli szünetre feladott lecke-anyagért, mert mikor a tanár néni diktálni kezdte, nekem eltört a ceruzám, nem tudtam min-dent felírni.

Felszálltam a villamosra és izgultam, hogy jó helyen szálljak le. Si-került. De a megállóból merre tovább? És miért is akarom én tudni, hogy hova ment előző nap az apám? Talán, mert amikor visszajött, nyugodtabb és jobb kedvű volt? Miért hagy ki engem egy ilyen él-ményből? A víztorony alá mentem, de mivel az minden oldalról egy-forma, fogalmam sem volt, hogy az öt utcából, ami a téren keresztül a toronyhoz vezetett, melyiken indult el az apám. Megkerestem a láb-nyomot. Egy kissé letaposva, de még megvolt. Jól kivehető, szinte hat-szögletű folt a bal talpon. Most vittem magammal zseblámpát, hogy ha besötétedne, ne veszítsem el, de tudtam, hogy van időm, hisz még csak két óra volt. Szigorúan a hol eltűnő, hol előbukkanó nyomot kö-vetve, két további sarkon is irányt változtatva, ha nehezen is, de el-jutottam egy zöldkerítéses, sötét, egyszintes, okkerszínű, nagy füg-gönyös ablakokkal teli házhoz. Ennek kapujában eltűnt a nyom. Óvatosan belestem. A ház hátsó részében égett a villany, de nem volt semmi mozgás. Azon gondolkodtam, hogy becsengetek és valami in-dokkal, például hogy nagyon kell WC-re mennem, vagy mert rosszul vagyok, valahogy bejutok a házba és körülnézek. Egy kisgyerek alig-ha gyanús. Akkor még meglehetősen ártatlan képem volt... Ekkor egy nő lépett ki a folyosóra az egyik szobából, földig érő kék pongyolában. Felkapcsolta a folyosói villanyt. Az éles fényben egy magas, hosszú, hullámos, szőkésbarna hajú nő állt meg a tükör előtt, és kissé álmosan fésülködni kezdett. Szinte szálanként láttam sűrű, mézszínű kócos ha-ját, ahogy a fésű alatt lassan, lassan kisimul. A mozdulatok fáradt ál-mossága és puhasága elvarázsolt. Nem láttam tisztán az arcát, sem a szemét, csak húsos, piros ajkait. Közelebb léptem, hogy jobban lássam a vonásait. A nő váratlanul leejtette a fésűt. Káromkodva hajolt le érte. A pongyolából kivillant szépformájú balcombja, telt mellei, majd elő-bukkant tompora határozott, de finom íve, ahogy megigazította a fél-recsúsztott pongyolát. A tükörből észrevett. Hirtelen az árok partján ma-gasodó akácfa mögé húzódtam, de már késő volt. A nő feltépte a bejárati ajtót. Hangosan, de nem ordítva kiszólt:

— Már megint leselkedsz, rohadt kis nyavalyás? Gyere elő! Hal-lod! Megmondalak az apádnak. Ne légy gyáva, ha akarsz valamit, gye-re elő! Hallod? Egyébként meg üzenem neki, hogy elromlott a rezsó.

Összetéveszt valakivel — gondoltam megkönnyebbülten —, az apám nem villanyszerelő, sőt kifejezetten fél az áramtól.

— Jó, megmondom — hazudtam rekedten a fa takarásában.

— Kérsz teát?

— Nem — mondtam, pedig igazán jólesett volna, annyira átfáztam.

— Meg ne fázz ebben a hidegben.

A nő a hideget megérezve visszahúzódott. Aztán szándékosan lekapcsolta a villanyt, és eltűnt a folyosóról. Egy kis ideig még vártam, de mivel sokáig nem történt semmi, hazamentem. Sem dühöt, sem féltékenységet nem éreztem. Csak valahogy a nyál keseredett meg kissé a számban. De nem köptem ki. Otthon nem mondtam semmit. Az apámat néztem, ahogy az újságját olvassa. Vártam, hogy az anyáma néz, majd rám és mond valamit. Valamit. De csak becsukta az újságot és bement lefeküdni.

Reggel azon kaptam magam, hogy az anyámat figyelem a szárnyas tükör előtt, ahogy fésülködik. Sokszor láttam már ezt, de most valahogy mást jelentett minden mozdulat, gesztus, a hulló hajcsomók, a szisszenések, a grimaszok, pedig anyám ugyanúgy fésülködött, mint tegnap, vagy tegnapelőtt, vagy bármikor azelőtt. Először életemben az anyámat mint nőt néztem meg. Anyám metszett, kemény arcéle, határozott vonásai, a szerető lágy, finom, puha vonásaival szemben. A törékeny test véznasága, soványsága, a telt, érzéki, hullámozó mozgással szemben. Kontraszt, amitől megborzongtam.

És apámra is mint férfira, és nem mint apára kezdtem nézni. Összezavarodtam. Hogy van ez? A szülők sokáig, néha nagyon sokáig csak szülők, anyák és apák, és nem nők és férfiak. A gyermeki tekintet különbözősége a tudat, az érzélem ösztönös védekezése lenne? Lehet. De mi, mikor és mit ír fölül?

Karácsony. Karácsonyfa nincs, ajándékok se nagyon. Egy meleg zokni, egy könyv, egy szép műanyag csat gondosan becsomagolva néhány fenyőgallyon, hat szaloncukor. Apámmal marónit, sült gesztenyét csinálunk. Ez az én igazi karácsonyi ajándékom. Ahogy „beírdaljuk” éles késsekkkel a gyönyörű gesztenyék hasát. Ahogy a tűz fellobban az öreg sparheltben. Ahogy a sütőben halkán bűg, sikít, zenél a gesztenye, ahogy nedvességét lassan elveszíti. És az a csodálatos illat, ahogy betölti a kis lakást. Anyám távolról figyel minket. A rádiót hallgatja. Magánya sokszor megoszthatatlan és áthatolhatatlan. Kiszedjük a megsült gesztenyéket. Már enném is, de forró. Várni kell. Apámmal dobálni kezdjük egymásnak — repülés közben gyorsabban húl —, de megtartani nem lehet, éget, rögtön tovább kell passzolni. A fontos, hogy többet legyen levegőben, mint kézben. Szeretem, mert megtarthatatlan, mint annyi igaz dolog az életben. Anyámnak dobom. Ő nem kapja el. Koppan a parkettán. Még egyet dobok. Azt sem kapja el. Aztán a harmadikat végre elkapja. Kibontja. A szájához emeli. Egy kicsit leharap belőle. — Finom — suttogja. Majd továbbadja nekem, én apámnak. Csak ezután kezdünk el enni. Mindenki, amit felbont, a másiknak adja. Harmadik éve próbáljuk játszani ezt így...

FERDINANDY GYÖRGY

Möszjő Ürben

1935-ben született Budapesten. Író. 1956 után Franciaországban, majd 1964-től Puerto Ricóban élt. A kétezres évek elején költözött haza Magyarországra. Legutóbbi írását 2018. 1. számunkban közzöltük.

Ez a kis történet a szeretetről szól. Ülök dédapám mázsás íróasztalánál, forgatom a szókincstáramat. Skribler vagyok, szövegekkel dolgozom.

És most nem találok a pontos, az adekvát szavakat. A szeretet? Vannak langyos kifejezések, mint a hajlandóság vagy a vonzalom. Mások érzelgősek, nyálasak. A rajongástól vagy az imádattól pedig végigfut a hátamon a hideg.

Van szótárom, ahol a szeretet után zárójelben az áll: rég – pont. Azaz régies. Lehetséges-e, hogy egy idejét múlta, elavult érzélem után kutatok? Vagy rosszul vágtam volna bele? Végül erre az eredményre jutok. Az úrt kellene megírni. A vákuumot, ami ott tátong, ahol hiányzik a szeretet. Az embertelenségre talán könnyebben találnék szavakat.

Folytatom mégis. Hátha — mint harmatcsepp a gyöngyvirágon — felcsillan valami váratlan. És itt kezdődik a történetem.

✱

Húsz éven át készültem haza az óvilágba. Kis híján egy emberöltőt éltem a trópuson, ahová kétségbeesésemben könnyelműen száműztem magam. És most újra itt vagyok.

No nem ott, ahol a nyakamba szedtem a világot. Ahhoz nem volt meg bennem a merészség. Valahol a kontinensen. A közelben. Félúton.

Galliában élek, egy Isten háta mögötti faluban. Valaha volt egy francia feleségem. Ez itt az ő vidéke. Vele, annak idején, megszoktam ezeket a dombokat.

A települések errefelé a trákoktól kapták a nevüket. Ezer éve nem változott a lakosság. Az én falumnak alig száz lakosa van.

A ház, amit kinéztem magamnak, völgy mélyén árválkodik, magányosan. Az út, ami ide vezet, boltíves kőhídon halad át. Azt mondják, római emlék. Megelőztek a rómaiak.

Hát igen, ez már az óvilág. Körbejárom. Az emberek rámköszönnek, csakúgy, mint odaát, a trópuson. Megszoktak már. Csak én tudom, hogy itt, Galliában is idegen vagyok. Egyetlen küszöböt sem léptem át. A szomszédoknak csak a nevüket tudom.

A hely, ahol születtem, itt van a közelben. Ezer? Kétezer kilométer? Én meg itt ragadtam, valahol félúton.

Múltak az évek, továbbálltam innen is. Nem lett második hazám Gallia. Itthon élek immár, a szülőföldemen. Ott, ahonnan útnak indultam negyven éve. Tanulom, ami meg sem fordult a fejemben a száműzetés holtidénye alatt. Azt, hogy hazatérni nehéz. Hogy itt már nem kívülálló vagyok.

Szerencsém van, a régi házban találtam magamnak lakhelyet. Csak hát itt minden megváltozott. Az utcák és az emberek. Múlnak az évek, és én nem találok a helyem.

Igaz, az emberek itt is rámköszönnek. Ismerem erre felé is a nevéket. Apám sírját is meglátogathatom. Mégis, mégis! Azt mondtam, nehéz? Lehetetlent kellett volna mondanom.

Néha keresnek, ez is az igazsághoz tartozik. Egy kicsit irigyelnek. Beülök az asztal mögé és elmondom, újra meg újra, hogy milyen a világ. A szálnalmas kalandjaimat.

✱

Most is, ülök a mikrofon előtt. Előttem üres már a terem. Kifújom magam. És akkor megáll előttem egy asszony. Elegáns, ősz, talán hetvenes.

— Nem zavarom? — kérdezi.

— Ön — folytatja — egy faluról tett említést. Jól mondom?

Kimondja:

— Valami trák neve van.

És hogy élt ott egy Urbán nevű ember.

— Az én időmben? — kérdezem.

Tudnom kellett volna róla. Pedig kétségtelenül egyeznek a dátumok.

— Ne haragudjon! — szabadkozik. A kísértője kint várja őt a kapuban.

— Utánanézek! — ígérem.

És már nincs is itt. Nem megyek utána, pedig nekem már rémlik valami. Csak a neve! Az, hogy Urbán, nem így maradt meg a fejemben. Mert hogy tényleg élt valami möszjö Ürben nevű ember a faluban.

✱

Soha nem láttam őt, ebben biztos vagyok. Kint éltem a tanyán, ő pedig nyilván távolabb. Mintha a báró említette volna. Nem figyeltem? Vagy nem akartam tudni róla? Nem is néztem utána. Pedig nem lett volna nehéz.

Múltak az évek. Galliában nem közösködnek a népek. És hát még csak szentmise sem volt abban a faluban. Valami azért megmaradt. Tudtam róla, hogy meghalt az az ember. Meghalt és eltemették. Név nem volt a fejfán, ezt észrevettem volna, amikor én is ott, a templom mögött kerestem magamnak sírhelyet.

Ennyi. Cs. Tamásné hagyott egy névjegyet az asztalon. Vőfély utca három. És egy hétjegyű, vonalas telefon. Felhívtam, emlékezett rám:

— Franciaország! — sóhajtott, és megbicsaklott a torkában a hang.

Hamarosan érkezett tőle egy csomag.

— Késve adom fel — írta. Nehezen olvashatók a betűk. Nem volt könnyű elkészíteni a fénymásolatokat.

Mert hát Urbán István — möszjö Ürben — nyolc kéziratos levele lapult a borítékban.

— Legjobb belátása szerint! — írta Cs-né.

— Micsoda marhaság! — mérgelődtem.

És a fiók mélyén kötött ki a nyolc kézirat.

✱

Most pedig újra a kezembe akadt ez a régi csomag. Belelapoztam, olvasni kezdtem a kockás papírra vésett apróbetűs sorokat.

Nyolc levél. Írója légiós Indokínában. Francia katona. Minden száműzetésnek hosszú története van. Az első küldeményt még „egy ismeretlen kislánynak” postázza ez a húszéves gyerek. Csak később válik az ismeretlenből „kedves Ágika”. A nyolcadik levéllel pedig véget ér a kapcsolat. A két szerelmes soha nem találkozott.

A két szerelmes, igen, mert ebben a nyolc üzenetben egy szerelem egész története benne van.

De ne siessünk! „Kedves sorai nagy örömet szereztek nekem.” — áll a második füzetlapon. „Hát még akad odahaza valaki, akinek eszébe jutok!” A két fiatal ezután elmondja egymásnak az életét. Ekkor már „rég ismerősök” Pista és Ágika.

✱

Mint annak idején daloltuk: „muszka földre lassan jár a posta!” Késnek, elvesznek a levelek. De Ági és Pista kapcsolata nem szakad meg. A fiú makacs, elszánt: a túlélők között van az egyre véresebb bevetéseken.

„Vajon találkozunk-e egyszer?” — kérdezi. Eleinte még bizakodva, de amint múlnak az évek, a reményen átüt a lemondás. Az elkeseredés. Ekkor már nem „drága gyöngyöm!” áll a sorok közt, legfeljebb itt-ott egy-egy halk, bánatos „édesem”.

„Valamikor olvastam az *Aranyembert*” — írja a fiú. „Volt abban egy sziget, ahol nincsenek emberek. Néha oda vágyom én is. Most kaptam a hírt, hogy meghalt az édesanyám. Édesem, bevallom neked, hogy én már nem szeretem az életet.”

„Milyen jó lenne valakivel beszélgetni!” — fejeződik be a levél. „De itt, az őserdőben, tegnap az utolsó magyar fiú is elesett.”

Végül pedig ez az utolsó üzenet. „Tőled megkaptam” — írja a vietnámi légiós — „amit a hazámtól elszakadva olyan hosszú idő óta nélkülözök. Azt az anyai, testvéri szeretetet, amiből hitet és bátorságot merítettem. Köszönöm — így fejeződik be a levél —, minden erőmből köszönöm neked! Mert én — érted-e, Ági? Én mindent neked köszönhetek!”

Ezen a borítékon már francia cím áll. Valami Dijon környéki lak tanya. Mégis itt, Galliában veszíti el István nyomát Ágika. Pedig addigra már megtanult franciául is.

Köszönöm, hogy segít nekem kideríteni — írja most —, hogy mi lett a sorsa annak a fiúnak, akire még annyi év után is szeretettel gondolok.

✱

Kedves Ágika! Igen, meglettem Pista — möszjö Űrben — nyomát. Ott élt a közelemben. Tudtam róla, mégsem kerestem. Nincs ment-ségem rá. Elvadított a magány. Az idegen.

Maga, Ágika, tudta, hogy mi az önzetlen szeretet. Én későn jövök rá. Későn fedezem fel az ilyen „rég – pont” dolgokat. Rágom a tollam: mi mást tehetnék? Megkeressek egy névtelen sírt abban a francia faluban?

EMLÉKEZET ÉS KIENGESZTELŐDÉS

AZ ISKOLAHÁBORÚ avagy az egyházi iskolák államosítása 1948-ban

A világnézetileg semleges oktatási rendszer kívánalma a dualizmus kora óta jelen volt az oktatáspolitikában, de államosításra egy gyorsan múltó epizód erejéig csak a tanácsköztársaság alatt, 1919-ben került sor. Az 1920-as és 1930-as években az iskolafenntartás megkérdőjelezetlenül az egyházak jogosítványa maradt, ám az állami befolyás igen nagy mértékben megnőtt.¹

Főbb oktatáspolitikai lépések 1945–48-ban

Az örökölt oktatási rendszeren a második világháború utáni politikai erők azonnal változtatni kívántak. Az esélyegyenlőség elvéből kiindulva általánossá és kötelezővé tették a 8 osztályos iskolai képzést (ami már a nyolcosztályos népiskolák létesítését megalapozó 1940. évi XX. törvénycikkben is megfogalmazódott). A rendelet váratlanul érte az iskolafenntartó egyházakat, mivel hiányoztak a magasabb szintű oktatáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételek. Az egyházak fenntartással fogadták az intézkedést, a nyolcosztályos általános iskolában az egységes állami iskolák előfutárát látták. Ebben nem is tévedtek: az általános iskolák modern programja elsőként ütött rést az egyházi iskolafenntartói szerepen.²

Az oktatás intézményi *struktúrájának* átalakításával párhuzamosan zajlott az oktatás *tartalmának* módosítása. A baloldali politikai erők ekkor még nem felekezeti jellegük miatt foglalkoztak az egyházi iskolákkal, hiszen egy élesebb egyházzellenes fellépés szakadást idézhetett volna elő a kormánykoalícióban, hanem a reakciónak minősített tanárokat, tanítókat és diákokat bíralták, illetve a háború előtt kiadott s most újból engedélyezésre kötelezett tankönyvek egyes tartalmi elemeit állították pellengérre. 1946 tavaszán–nyarán, összefüggésben az első „diák-összeesküvések” leleplezésével, a katolikus egyesületek feloszlatásával megszorodtak az egyházi iskolákat, azok oktatóit és diákjait támadó cikkek, s nem egy kétségbe vonta az egyházi iskolák létjogosultságát.

1946 szeptemberében a parasztpárti Keresztury Dezső kultuszminiszter személyesen kereste fel Mindszenty József hercegprímást, és „szükségnek mondta, hogy nagyobb rossz megelőzése és elkerülhetése végett falatot kellene dobni”.³ Hogy mi lenne az a „falat”, ami jóllakítja a politikusokat? Beleegyezés a vegyes felekezeti vidékeken fenntartott osztatlan iskolák államosításába (mert két-három felekezeti iskola működtetése egy kisebb

helységben túlságosan költséges). A miniszter javaslatait azonban sem a hercegprímás, sem a püspöki kar nem fogadta el.

Míg a hercegprímás a vele rokonszenvező kultuszminiszternek sem engedett, a háttérben sokkal rosszabb készülődött: a Magyar Kommunista Párt (MKP) III. kongresszusán (1946. szeptember) Rákosi Mátyás főtitkár a reakció elleni harc jövődöbeli feladatai között sorolta fel a kötelező vallásoktatás „megoldását” mint a vallásszabadság elvének gyakorlati megvalósítását.⁴ 1947. március 6-án a koalíciós pártok három alapvető kérdésben egyeztek meg: a kisiskolákat egyesíteni, a tankönyvkiadást egységesíteni, a hitoktatást pedig fakultatívvá kell tenni.⁵ A három pont együttesen oly mértékben korlátozta volna az egyházakat, hogy az gyakorlatilag államosítással ért volna föl. A terv végrehajtását a parasztpárti kultuszminiszter, Keresztury Dezső nem vállalta, ezért március 14-én (nem először, de ezúttal végérvényesen) lemondott.

Az új miniszter kisgazdapárti színekben a radikális központosító hírében álló Ortutay Gyula néprajzkutató lett, ő már vállalta a fakultatív hitoktatás — eredendően kisgazdapárti felvetésének — kezelését, holott az a vártnál sokkal nagyobb felzúdulást váltott ki. Tiltakozó táviratok és levelek ezrei árasztották el a kormánytagok és a politikai pártok hivatalait. A közvélemény hitte is, nem is, hogy a kezdeményezés mögött a kisgazdák és nem a kommunisták állnak, akik próbáltak is gyorsan kihátrálni a népszerűtlen kezdeményezés felelőssége alól. Sűrűn mentegetőztek, hogy a javaslatot nem ők vetették fel, sőt a párt az egyház barátjának álarcát öltötte magára. Nőgrád megye járt az élen — a húsvéti feltámadási körmeneten a kommunista párt járási titkára vitte a feszületet, a bányászok meg a szentsírt őrizték a templomban.⁶ A Tolna megyei Murgán máig ott lóg a katolikus templom falán egy Szűz Mária-kép, rajta a felirattal: „A Murgai MKP ajándéka, 1947.”

A tiltakozás mértéke meglepte a politikusokat, gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy az iskolák fokozatos és demokratikus szekularizációjának programja megbukott az egyházak tömegbefolyásán, szervezetségén és egységén. Így június elejére, még mielőtt döntés született volna a kérdésben, a fakultatív hitoktatás bevezetése — legalábbis egyelőre — lekerült a napirendről. Átmenetileg visszavonult fújtak a fenntartótól független, egységes tankönyvek bevezetése terén is.

„Magánemberek” első találkozása

Miután 1947-ben az iskolák fokozatos államosításának terve megghiúsult, illetve alárendelődött

a közelgő parlamenti választásoknak, a kormányzat azt a tanulságot szűrte le, hogy az *egyoldalú kezdeményezések helyett* az egyházak és az állam közti vitás kérdéseket *tárgyalások* útján kell rendezni. 1947 nyarához képest azonban lényegesen megváltozott történelmi helyzetben, más politikai erőviszonyok között került erre sor. Akkor egy veszített hitoktatási csata utáni kényszerhelyzet volt, mostanra a hamisított választásokban megerősödött Magyar Kommunista Párt (MKP) egyértelműen átvette az irányítást.

Ezért is kapott különös figyelmet, amikor Rákosi Máttyás a budapesti funkcionáriusok 1948. január 10-én tartott értekezletén az oktatást az egyházi reakcióval összekötve hozta szóba: „*Most a demokrácia negyedik évében jutunk oda, hogy a közoktatást megtisztítsuk az oda behúzódtott reakciós elemektől; (...) a demokrácia ez évi feladatai között ott van az egyház és a népi köztársaság viszonyának rendezése. Meg kell szüntetni azt a tarthatatlan állapotot, hogy a magyar nép ellenségeinek zöme, az egyházak, elsősorban a római katolikus egyház palástja mögé búvik. A szomszédos népi demokráciákban a döntő egyházak már mindenütt megtalálták az állammal való együttélés módját.*”⁷ A leszámolás módszertani receptjét illetően egyaránt utalt „*megegyezésre*”, „*rendezésre*” és „*megszüntetésre*”. A kérdés csak az volt: diktátumról vagy megegyezésről lesz szó?

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) 1947 végén még mindig az iskolák *fokozatos szekularizációjával* számolt. A minisztérium céljai között ugyanis úgy szerepelt a felsőfokú és állami nevelőképzés megvalósítása, hogy a meglévő államosítása helyett csupán tilalmazta volna új egyházi felsőoktatási intézmények létesítését, új egyházi pedagógusállások szervezése helyett állami pedagógusok kinevezését tervezte felekezeti iskolákba is, és minden olyan felekezeti nevelő átvethető állami státusba, aki ezt kéri. A fakultatív hitoktatás kérdésében elszenvedett kudarc tehát nem változtatta meg a baloldal stratégiai célját, csak taktikáját módosította.

Épp ezért a „*tárgyalás vagy ütközés*” kérdése elől nem lehetett sokáig kitérni. 1948. január 8-án egy szűk körű püspöki értekezleten Czapi Gyula egri érsek váratlanul megemlítette, hogy időszerű felvenni a kormányzattal a tárgyalások fonalát. A jelenlévők meglepetésére Mindszenty József bíboros primás nem tiltakozott. „*A tárgyalásokat nem elleneztem. Volt is. Nehéz lett volna kitérni előle, mert a teljes elzárkózás ingerli a másikat, még inkább az olyan másikat, aminővel mi álltunk szemben. És a tárgyalással még nem is sértünk elvet*” — írja emlékiratainak egyik kéziratban maradt előzményében.⁸ A taktikát többször egyeztetette is a delegáció vezetésére felkért Czapi Gyula egri érsekkel: kész tárgyalni, de csak négy feltétel tel-

jesülése — a Szentszék és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolat helyreállítása (1), az 1946 óta betiltott katolikus egyesületek (2) és egy katolikus napilap engedélyezése (3), illetve a marxista pártok vallásellenes támadásainak beszüntetése (4) — esetén. Ugyanakkor az első pillanattól kezdve gyanakodott: mi állhat a kommunisták hirtelen támadt megegyezési szándéka mögött?

Az állam és a katolikus egyház közötti *első, nem hivatalos tárgyalásra* 1948. február 7-én szombaton, egy svábhegyi villában került sor. A túlhangsúlyozott magánjelleg miatt mindkét oldal tudatosan kihagyta a hivataluknál fogva illetékest: az egyház részéről a bíborost, a kormány részéről a kultuszminisztert. Így a püspöki kart Czapi Gyula egri érsek és Papp Kálmán győri püspök, a kormányt Rákosi Máttyás miniszterelnök-helyettes képviselte, oldalán több kommunista politikus-sal, Révai Józseffel, Kádár Jánossal és Horváth Mártonnal. „*Magánemberként*” Barankovics István, a Demokrata Néppárt főtitkára is jelen volt. Bánáss László veszprémi püspök előrehaladott rákbetegsége miatt nem tudott elmenni. Bár Rákosi esküdözött a diszkrécióra, és a felek kikötötték, hogy írásos feljegyzést nem készítenek, az elhangzottakat Farkas Vladimir, a BM ÁVH munkatársa titokban mégis magnóra vette. Még a kávésbögrék csörgését vagy a levélpapír zizegését is rögzítették, emiatt időnként nem is lehetett pontosan érteni a szavakat.⁹ Czapiknak nem állt rendelkezésre a technika, ő a megbeszélés után emlékezetből jegyezte le a történéseket: „*...nagy óvatosságra volt szükségem, nehogy olyasmit mondjak, amit kihasználhatnak, másrészt hogy ne mondjak többet, mint kell és így egyrészt argumentumaimat ne használjam föl már most (későbbiekre is kell új), másrészt ne engedjek mélyebb szemléletet a mi magatartásunkról.*”¹⁰ A tárgyalás hangneme kulturált volt, távolról sem emlékeztetett a sajtó lebütített stílusára, Rákosi és Czapi kölcsönösen jó benyomást tettek egymásra.

Rákosi azt kérte, hogy a katolikus egyház tegyen *hivatalos* nyilatkozatot a köztársaság és a földreform mellett. Kevesellte a katolikusok hetilapjában, az *Új Emberben* megjelent cikket, amelyben arról volt szó, hogy az egyház *nem tett* semmit a köztársaság és a földreform ellen, *nem ellenzi* a hároméves tervet, azaz negatív módon elismerte a változásokat. „*...ez nem elég a lelki üdvösséghez — mondta. Hanem azt kell mondani valamilyen formában, hogy mi látjuk, hogy a köztársaság megvan és mi ezt a köztársaságot támogatni fogjuk, mint a nép politikai államformáját.*”¹¹ Czapi érsek azt fejtegette, addig nem jöhetnek elő híveik előtt pozitív elismeréssel, amíg a kormány egyházellenes lépéseket tesz. Az államforma az egyház számára nem lényegi kérdés, a köztársaság tудо-

másulvétele nem ütközik nehézségbe — vélte. Ám e kijelentését követően Czapi kényszerű szituációba került: Rákosi ugyanis előhozakodott Mindszenty és Habsburg Ottó 1947 nyári, egyesült államokbeli találkozásával, amiről az egri érsek mit sem tudott. De kiállt Mindszenty mellett, és nem ment bele abba, hogy Mindszenty politikájáról vagy személyéről vitakozzon, viszont egy ésszerű kompromisszum reményében maximálisan képviselte egyháza érdekeit. Az ő személyéhez köthetően 1946 után az egyházon belül ismét kialakult egy olyan vonal, ezúttal a püspöki karban, amely kereste a *modus vivendit* az állammal.

1948. február 14-én Ortutay miniszter meglátogatta Mindszentyt Esztergomban, hogy tárgyaljanak az egyházat ért sérelmekről. Az iskolák államosítása semmilyen összefüggésben nem merült fel. Annál inkább a tárgyalások hivatalos megindítása, ami elől Mindszenty arra hivatkozva tért ki, hogy a kánonjog értelmében a magyarországi katolikus egyházra vonatkozó általános érvényű megállapodás megkötésére nincs joga, azt csak az Apostoli Szentszék teheti meg. Mindent összevetve a miniszter és a hercegprímás találkozója jó hangulatban telt. A végén Mindszenty a lépcsőházig kísért Ortutayt. Udvariassága szöges ellentétben állt a Szent István Akadémián másnap tartott beszédével, de legalábbis nem volt elégságs a kormány kapcsán a „hazugság igáját” emlegetni, amit persze a sajtó nem mulasztott el szövé tenni.¹²

Gyógyítatlan sérelmek

1948. március 5-én Mindszenty levelet írt Dinnyés Lajos miniszterelnöknek az emberi jogokon és a vallásszabadságon esett sérelmek miatt. Az egyházat sújtó intézkedéssorozat azonban tovább folytatódott. Az 1948. március 18-i püspökkari konferencia Mindszenty kezdeményezésére egy tetszés szerint felhasználható egyházi figyelmeztetés (*monitum*) elkészítésében állapodott meg, amely szerint „a marxista pártokba öntudatos ember nem léphet be, aki belép, azt el kell ítélni, a gyóntatás szentségében nem részesül és nem oldozható fel”.¹³ A mintát Ildefonz Schuster milánói érsek februári körlevele adta, amely a kommunistáktól megtagadta a szentségek kiszolgáltatását. A monitumot csak a gyónásokon, titokban kellett volna terjeszteni, mégis már aznap magas rangú miniszteri tisztviselőkhöz került. Az indiszkrécio hírére Mindszenty elismerte, hogy a kellemetlen helyzet miatt retorzió várható.¹⁴ Tompítandó a következményeket Mindszenty 1948. március 20-án viszontlátogatást tett Ortutay Gyula kultuszminiszternél. Az eseményről szűkszavúan, az utolsó oldalon számolt be az *Új Ember*. Több találkozó nem is volt kettejük között, sőt Mindszenty

ezentúl nem jelent meg olyan rendezvényen, amelyen a miniszter is részt vett.

Mindez beárnyékolta a tárgyalási hajlandóságot, mígnem Rákosi Mátyás a katolikus egyház elleni kampány kidolgozására tett javaslatot. Április 16-án ilyen előzmények után került sor egy újabb nem hivatalos tárgyalásra a kormány és a püspöki kar megbízottai között. Míg a februári találkozó szinte kedélyes, ez egy rossz hangulatú összeövetel volt. Rákosi felrótta, hogy a prímás keresztülvitte a püspöki karon a kommunisták és a szocialisták exkommunikálhatóságát. „Ez hadüzenet! A demokráciát mocsokráciának nevezi”¹⁵ — háborgott a miniszterelnök-helyettes, miközben étellel, itallal kínálta látogatóit. Hosszasan sérelmezte Mindszenty legitimizmusát, aki szerinte inkább levágná a karját, semhogy elismerje a köz társaságot. A prímás törekvései nem lehetnek közömbösek a püspöki karnak, mivel „Mindszenty nem akárkí! Nem egy piripócsi plébános — bár az embernek sokszor az az érzése, hogy nem nőtt ki belőle — bocsássanak meg a tiszteletlenségért, hogy nem nőtt túl ezen a nővön. (...) Nem mindegy, hogy X. Y. káplán szövegeti bugyuta terveit a legitimizmus szellemében a királyság helyreállítására, vagy a magyar katolikus egyház feje csinálja ezt.” Majd megkérdezte: „Nem tudná-e bármilyen alapon a püspök urak valamilyen módon megakadályozni, hogy ez az ember mindent tönkretegyen?” Czapi lakonikus válasza: „Ugyanilyen joggal azt kérhetik tőlem, hogy a Holdat változtassam meg útjában.” Rákosi végül a protestánsokkal azonos tartalmú megegyezést ajánlott, és „nagyvonalúan” 16 egyházi középiskola megtartását helyezte kilátásba (a minisztertanács május 28-ai ülésén viszont az akkor még elképzelhetőnek vélt három-négy mentesítendő evangélikus iskolával arányos számot is sokallta, ami 13 intézmény meghagyását jelentette volna).

A tárgyalásról Czapi érsek rögvest beszámolt a prímásnak. Benyomása az volt, hogy a kormány már kevésbé akar megegyezni, de a sikertelenségért az egyházat tenné felelőssé. Mindszenty nyugodtan végighallgatta Czapikot, nem is kifogásolt semmit, de attól elzárkózott, hogy ismét személyesen tárgyaljon a kultuszminiszterrel. Egyik bizalmasát viszont azzal a kérdéssel küldte el 1948. április 27-én Chapin amerikai követhoz, hogy adjon tanácsot: *kitartson-e a keresztény erkölcs talaján, avagy alkalmazkodjon a pillanatnyi helyzethez?* A követ nem adott konkrét választ, diplomataként ilyet nem is tehetett. Mindszenty embere erre elárulta, hogy a bíboros igazából arra gondol, „vajon rövid, avagy hosszú távú együttélésre kell-e berendezkedni a kommunistákkal, mivel — szerinte — a háború nyilván elkerülhetetlen. Azt válaszoltam neki — jelentette feletteseinek a követ —, hogy én személyesen nem osztom azt a véleményt, miszerint a há-

ború elkerülhetetlen. Elmondtam, hogy úgy érzem, ebben egészen odáig elmehetek, hogy azt állítsam: az USA bizonyosan soha nem fog először támadni és legjobb tudomásom és hitem szerint maga a szovjet kormány sem kíván háborút...”¹⁶ A Washingtonból érkezett válasz az amerikai külügyminiszter egyetértését tartalmazta: „nem célszerű az USA-nak beleavatkozni az állam és az egyház között folyamatban levő ügyekbe”.¹⁷ Csupán az Amerika Hangja adásain keresztül ígért támogatást. Mindszentynek tehát magának kellett döntenie.

Elismerési nyilatkozat és egyházi fenyték

A kormánypártok belső fórumain április végére eldőlt a politikai szándék: időszerű a nem állami kezelésben lévő iskolák államosítása, és az új tanévet már így kell indítani. Április 21-én a két munkaspárt közös politikai bizottsági ülésén Rákosi Mátyás kifejtette, hogy a részletekről való tárgyalás előfeltétele egy olyan nyilatkozat, amelyben a katolikus egyház elismeri a köztársaságot, a földreformot, a felszabadulás óta elért demokratikus vívmányokat. Eközben az egyház és állam közti viszony egy önmagába visszatérő vég nélküli folyamathoz hasonlított: egyházi tiltakozás és kormányvádaskodás váltogatták egymást.

Az MKP PB május 7-én döntött az államosítási törvény tervezetéről, s hogy az összes pedagógust állami státusba veszik. Csak egy-két történelmi múltú iskola lehet kivétel. Ugyanezen a napon Rákosi levélben fordult Czapik érsekhez, és ismételten kérte a protestáns egyházakéhoz hasonló tartalmú nyilatkozatot, s általában a helyzet normalizálását.¹⁸ A protestáns egyházakkal ekkor már valóban folytak a hivatalos tárgyalások, hamarosan már tervek is készültek költségekről, iskola-vezetői megbízatásokról, osztálylétszámokról, tankönyvekről, és körvonalazódtak is a megállapodások, de aláírni csak a régi vezetők eltávolítása után, az ellenállást immár feladó új vezetőkkel sikerült az év utolsó negyedében.¹⁹ A katolikusok esetében azonban nem sikerült átlendülni a hivatalos tárgyalásokba.

Rákosi levele (május 7.) és az arra adott válasz (május 16.) között eltelt bő egy hétben mindkét oldalon sorsfordító lépésekre került sor. Mindszenty nem hezitált tovább. A katolikus pedagógusokat figyelmeztette, fegyelmi vétséget követ el az, aki a hitvallásos iskolák államosítását kívánja, majd május 11-én — még csak figyelmeztetésként — egyházi fenytéket helyezett kilátásba az államosításban közreműködőkkel szemben.²⁰ Ennek hírére Rákosi május 13-án újabb levelet írt Czapiknak, amelyben kérte, hogy ezt a körlevelet ne olvassák fel a templomokban, „mely alkalmas arra, hogy a demokratikus köztársaság és a katolikus egyház viszonyát elmérgesítse”. Vajon a viszonyt

mi mérgeztette el jobban? Az egyház védekezése avagy a megmászhatatlan politikai akarát? Ortutay Gyula kultuszminiszter ugyanis a kormány egyoldalú elhatározásaként május 15-én hivatalosan is bejelentette az iskolák államosítását. Czapik nem tehetett semmit, de május 16-án, az iskolaállamosítás bejelentése után válaszolt Rákosi első levelére, miszerint kérését „illetékes egyházi tényezőkhöz”, azaz a prímáshoz juttatta. Ezúttal sem ment bele egy olyan játékba, hogy a magyar katolikus egyház első emberének háta mögött önhatalmúan egyezkedjen. A kifogásolt körlevelet a legközelebbi vasárnapon (május 16-án) felolvasták a templomokban.

Május 19-én öt kisgazdapárti katolikus képviselő tett újabb — sikertelen — kísérletet Mindszenty meggyőzésére: ismerje el a földreformot, a köztársaságot és az államosításokat, mert ez kedvezően befolyásolná a hivatalos egyeztetéseket.²¹ Ortutay Gyula ugyanis ugyanezen a napon, tehát május 19-én immár a régóta ígért hivatalos tárgyalásra hívta a püspöki kart az iskolák ügyében, és annak napját május 24-ére tűzte ki. Ez volt az utolsó pillanat, amikor halványan, de még kivehető volt a katolikus egyház számára bizonyos alternatíva, bár elsősorban a javíthatatlan optimisták számára. A kultuszkormányzat tárgyalási törekvése viszont azt a látszatot kelthette, hogy az még mindig fontos politikai érdek, amiért áldozatokra is kész — netán az államosítási tervek visszavonására is. Ez azonban irreális volt. A tárgyalások — a nyilatkozathoz való ragaszkodás miatt az egyik oldalról, előfeltételek támasztása miatt a másik oldalról — végleg holtpontra jutottak. Ortutaynak Mindszenty József egy „nem”-mel felérő halogató válasz írt: a püspöki kar újabb tanácskozása nélkül nem áll módjában senkik a tárgyalásra kiküldeni.²² Tanácskozni viszont egyhamar nemigen lehet, tekintettel az éppen folyó bérnakörutakra... — így május 24-én nem történt semmi.

A prímás a felekezeti iskolák államosítási terve miatt ekkoriban már tüntetően nem érintkezett egyetlen kormánytaggal sem. Így nem vett részt a május 27-ei úrnapi körmeneten. Isíászra hivatkozott, de betegsége „diplomáciai eredetű” lehetett, amit az okozhatott, hogy a körmeneten a kormány képviselőjében megjelent Ortutay Gyula kultuszminiszter. A miniszteri meghívást megvitatni hivatott püspökkari konferencia május 29-én ült össze. A püspökök elsőként a kiközösítést immár nem csupán „ígérgető”, hanem elrendelő körlevél szövegét kiegészítették a kánoni hivatkozásokkal, és arról tanakodtak, hogy kik esnek a hatálya alá. Harmincezer embert (tanítókat és családjaikat) nem lehet exkommunikációba kergetni — szögezte le a hajdúdorogi püspök. A püs-

pökök végül abban maradtak, hogy a kiközösítés beálltát egyénenként kell elbírálni. Mindszenty József tájékoztatta a püspököket a kiszáraztatott politikusok látogatásáról és Ortutay leveléről a tárgyalásokat illetően, ezután a püspökök megvitatták a válaszlevél szövegét. A lényeg: a tárgyalásokra elvileg készek, de változatlanul előfeltételekkel (iskolakerdés visszavonása, sérelmek orvoslása), és ezt követően nem zárkoznak el attól, hogy az egyház méltóságával és tanításával összeegyeztethető nyilatkozatot tegyenek a majdan engedélyezett katolikus napilapban. A püspökök engedtek is, meg nem is. A tárgyalódelegáció vezetésével újfent megbízott Czapiak érsek kompromisszumkészebb volt, de kisebbségben maradt: ő nem egy majdan megjelenő sajtóorgánumban gondolkodott, hanem már a hivatalos tárgyalásra kiküldendő bizottságot felhatalmazta volna a nyilatkozat kiadásával a demokrácia és a köztársaság elfogadásáról, ennek szövegtervezetét fel is olvasta. Sokat dolgozott azon, hogy minden betűje összhangban legyen a hitelvekkel és az egyház tanításával, ugyanakkor feloldja, de legalábbis puhítsa a patthelyzetet.²³

Mialatt a püspökök a válaszlevél tartalmát egyeztetették, az MDP Politikai Bizottsága már ki is tűzte az államosításról szóló törvényjavaslat tárgyalását: június 15-én kezdődött volna a vita és tíz nap múlva, június 25-én szavazott volna róla a parlament. A katolikus püspöki kar láthatóan késésben volt, hiszen rendre többnapig vagy hetes késéssel reagált a politika nap mint nap gyorsuló tempójára.

Pócspetri

Május végén, június elején szerte az országban túlfűtött hangulatú gyűlések sora követte egymást, gőzerővel beindult a kampány, a nyílt és a „sutogó” propaganda, a postások kilószámra kézbesítették az államosítás elleni és melletti követeléseket — csak éppen más-más címre. Több, főleg szabolcsi és hajdúsági községben volt zavargás, néhol bántalmazásig fajultak az események. Kiváltképp ott, ahol a rendőrség beavatkozott. Az indulatok mesterséges felkorbácsolása gyakorlatilag annak a módos parasztságnak a megfélemlítését szolgálta, amely a katolikus egyház fontos bázisát jelentette. A felforrósodott légkörben csak egy szikra kellett a tragédiához...

Ez a szikra a Szabolcs megyei Pócspetriben pattant ki, ahol június 3-án gyilkosságnak kikiáltott, véletlen fegyverbaleset következtében meghalt a községházánál posztoló rendőrök egyike.²⁴ Aznap este a község képviselőtestülete az iskolaállamosítás kérdését tárgyalta. Az esti litánia után a falubeliek a községháza elé vonultak az államosítás ellen tüntetni, s a jegyző megnyugtatósnak

szánt felszólítására sem oszlottak fel. A rendőrök megpróbálták hazaparancsolni az embereket, ám dulakodás keletkezett, s eközben egyikük, Takács Gábor tizedes saját fegyverétől halálos lövést kapott. A Pócspetri-ügy nem akármilyen ügyvé dagadt. Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettes vette kézbe az irányítást, először Décsi Gyula rendőr alezredest küldte a helyszínre, majd miután Décsi azt jelentette, hogy nem állapítható meg a gyilkos kiléte, leküldte Péter Gábort és Timár Istvánt, az ÁVO országos vezetőjét és helyettesét is. Állítólag odautazott Rajk László belügyminiszter, sőt Kádár János is, aki akkor az MKP főtitkárhelyettese volt.²⁵

Döbbenetes a június 4-ei minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve. Rajk László belügyminiszter — bár ő sem kételkedett a gyilkosságban — korrekt kivizsgálást ígért, ehhez képest Ries István igazságügy-miniszter már ítéletet hirdetett: „Az ügy tipikus statáriális eset. A statáriális bíróság Nyíregyházán kell, hogy lefolytassa a tárgyalást. Semmiféle olyan intézkedést nem kell tenni, ami enyhítené a statáriális ítéletet. A büntetés halál, s lesz időnk közben gondolkodni afelett, hogy az ítéletet végrehajtsuk-e vagy kegyelmet adjunk.”²⁶ Ortutay a kormány felhatalmazásával tájékoztatta Mindszentyt a pócspetri eseményekről, hangsúlyozva a demokrácia elleni katolikus agitáció felelősségét. Az ugyanekkor kiadott minisztertanácsi közlemény a tárgyalások késéséért, a deklaráció megtagadásáért Mindszentyre hárította a felelősséget, aki viszont aznap válaszában a kormányzatot okolta.

Feltűnő, hogy a sajtó — ahelyett, hogy azonnal hírül adta volna a történeteket — még két nap múlva is arról értekezett, hogy a katolikus egyházzal folytatandó tárgyalások azért késlekednek, mert Mindszenty nem akarja elismerni a Magyar Köztársaságot, a földreformot és az államosításokat. Csak három nap késéssel, június 6-án, vasárnap jelent meg Révai József, a kommunista párt főideológusának vezércikke a *Szabad Népből*: „Mindszenty vetése Pócspetrin kikelt.” A politikus a történeteket úgy tálalta, mintha a katolikus egyház még bűncselekményre is képes lenne iskolai megtartása érdekében. Így lett a balesetből gyilkosság, a szemtanúkból gyilkosok, a katolikus papból felbujtó. A sajtó — helyi és országos lapok egyaránt — a bűnösök fejét követelte.

A pócspetri ügyben 1948. június 10-én kezdődött a statáriális tárgyalás Budapesten, a Markó utcában. Másnap halálra ítélték és a késő esti órákban felakasztották az ártatlan Királyfalvi (Kremper) Miklós községi segédjegyzőt, aki a brutális vallatások hatására és családját féltve „bevallotta” a bűncselekményt (holttestét a budapesti Rákosparkos temető 298. sz. parcellájában földelték el jeltelen sírban, a rendszerváltás után temették

el hamvait faluja temetőjében). Asztalos János plébános halálbüntetését a köztársasági elnök kegyelemből életfogytiglani fegyházbüntetésre változtatta.

Pócspetri évtizedekre az ország keleti részén uralkodó „szellemi sötétség” szimbólumává vált, még inkább alátámasztva a modernizálás indokával elindított államosítás és általában a közoktatásügy megszervezésének szükségességét. Bár négy évtizeddel később, 1990. január 17-én a Fővárosi Bíróság hatályon kívül helyezte az ítéletet, Asztalos Jánost, Királyfalvi Miklóst és a többi vádlottat felmentette, mégis máig tisztázatlan néhány körülmény. Különösen az, hogy valóban spontán fajultak el a történetek vagy kifejezetten provokálták az embereket? Egy korabeli tanú egykorú, majd 1989-ben tett vallomása, valamint néhány egyéb információ alapján felmerül ugyanis a gyanú, hogy a debreceni politikai rendőrség helyszínén tartózkodó egyik tagja is használta hangtompító fegyverét. A gyanú egyelőre nem igazolható, igaz, a bizonyosság sem módosítaná a lényegét, de a politikai ármány legsötétebb bugyrait rávilágítana.

Finisben az államosítás

Szinte egy időben futottak be jelzések a kommunista párthoz és a püspöki hivatalokba arról, hogy a feszültséget nem kívánatos tovább gerjeszteni. A tömegek belefáradtak az őket két oldalról érő propagandába. Közelgett az aratás, és a megélhetés fontosabb volt minden más kérdésnél. Várható volt tehát, hogy mihamarabb pont kerül az államosítási kampány végére. Mindszenty még megpróbálkozott a nemzetközi közvélemény mozgósításával. 1948. június 8-án tájékoztatta Spellman amerikai bíborost az egyházi iskolák államosításának előrehaladásáról, az eddigi tiltakozásokról, és kérte, hogy „*minél gyorsabban küldjenek táviratokat és leveleket kormányunknak vagy parlamentünknek, és ezekben ők is lépjenek fel az egyház magyarországi súlyosbodó üldözése ellen*”.²⁷

A püspöki kar június 7-én tartott konferenciáján, Mindszenty javaslatára továbbra is elnapolta a kiküldendő tárgyalóbizottság, a miniszternek adandó válasz és a deklaráció kérdését. Viszont úgy határozott, hogy szerzetes és szerzetesnő az esetleg államosításra kerülő iskolákban állást nem vállalhat. Az elhalasztott kérdésekkel a június 10-i konferencia foglalkozott. Czapik fogalmazta meg a válaszlevelet. Ő — ahogy eddig is, most is — a tárgyalások mellett érvelt, Mindszenty viszont elutasította azokat. A primás sérelmezte, hogy a püspöki kar feltételeiről és esetleges teljesítésükről nincs szó, előzetes biztosítékot nem kaptak, ellenben az egyháznak nagyon nehéz előfeltételeket szabtak. „*Ilyen körülmények között a tár-*

gyalásba-bocsátkozás veszedelmes és céltalan.”²⁸ Egyedüli járható útnak a további időnyerést tekintette. Az Ortutay miniszterhez intézett válasz stílusában végül is egy kiáltványhoz hasonlított. Szinte minden bekezdés az ünnepélyes „tiltakozunk” tétellel kezdődött, s csak a legutolsó sorokban fogalmazódott meg, hogy a „*püspöki kar hajlandó az egyház égő sebei mélységesen fájó érzései ellenére is a kormányzattal, az egyház és az állam egymáshoz való viszonya rendezése végett, a tárgyalásokba belekezdeni*”. Június 12-én viszont nyilvánosságra hozott a primás körlevele, amelyen bejelentette a leg súlyosabb egyházi fenytéket, a kiközösítést mindazokra, akik az államosítási törvényre szavaznak vagy annak végrehajtásában közreműködnek.

Mivel a püspöki karral ezek után nem indulhattak meg a tárgyalások, a kultuszminiszter a férfi tanítórendek főnökeivel próbálkozott: június 12-én táviratban hívta őket egy kötetlen megbeszélésre, de hiába, mivel Mindszenty nem járult hozzá, hogy elmenjenek. Az államosítási törvényjavaslat parlamenti vitája előtt, június 15-én ült össze utoljára a püspökkari értekezlet. Mindszentyt igazolta a pápai államtitkárság üzenete, amit Hamvas Endre csanádi püspök hozott Rómából: „*Az iskolaügybeni magatartásunkat helyeslik*.”²⁹ A csata azonban eldőlt, holott (vagy inkább épp ezért) a nem egészen 3000 állami iskolával szemben közel ötezer felekezeti iskola állt. Ebből 3148 volt katolikus (1706 általános iskola, 1205 népiskola, 52 gimnázium, 87 polgári iskola, 32 tanító-, tanítónőképző és líceum, 3 óvónőképző, 27 dolgozóknak működtetett iskola, 36 egyéb, mint például betegápoló-, gazdaasszony-képző, ipari iskola, kereskedelmi iskola, gyors- és gépíróiskola stb.). Ezekben az intézményekben 463 ezer 405 diák tanult.³⁰ Az Országgyűlés június 16-án — éles és sértő közbejárással tarkított ülésén — 230:63 arányban megszavazta a felekezeti iskolák államosítását kimondó 1948. évi 33. törvényt. Évtizedekig ekkor voksoltak utoljára név szerint a törvényhozában... Nemmel a Demokrata Néppárt és a Keresztény Női Tábor képviselői szavaztak. A küzdelem az egyház és az iskola elválasztásáért ezzel lezárult, de Mindszenty és a „klerikális reakció” elleni harc még csak ezután izzott fel igazán.

Tanévkezdés katolikus iskolák nélkül

A megyéspüspökök legfontosabb nyári feladata a szerzetesek és szerzetesnők elhelyezése volt. Több mint 2 és félezer szerzetestanári pálya tört derékba, mert a püspöki kar döntése értelmében nem taníthattak tovább az államosított iskolákban, kivéve a hittanárokat, mivel a hitoktatás 1949 szeptemberéig kötelező maradt. A döntés elsiegett volt. A munkanélkülivé vált szerzetesek sem az egyháztól, sem az államtól nem kaptak ked-

vezményt. A rendfőnökök — Mindszenty engedélye nélkül is — elmentek tárgyalni a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba. A négy érintett rendfőnök — Sárközy Pál bencés kormányzó apát, Endrédi Vendel ciszterci apát, Sík Sándor piarista és Borbély István jezsuita tartományfőnökök — mellé felsorakozott Tomek Vince piarista generális, aki kimondottan a szerzetesi iskolák és a szerzetestanárok érdekében utazott haza Magyarországra 1948. július 25-én, pedig a pápai államtitkárságtól azt a felvilágosítást kapta, hogy „*az iskolák ügyében azt tegyük, amit a Prímás úr mond. Ha azt mondja, hogy tárgyaljunk a kormánnyal, akkor tárgyaljunk, ha pedig nemleges álláspontra helyezkedik, akkor is engedelmeskedjünk neki: otthon jobban lehet látni a helyzetet, mint Rómában.*”³¹ Egyértelmű, hogy Róma a megoldás kulcsát Mindszentyre bízta, aki csupán annyi engedményt tett, hogy a rendfőnökök helyett egy tanügyi szakbizottságnak engedélyezte az egyeztetést, de döntést csak a püspöki kar hozhatott.

Tomek Vince piarista generális mégis megpróbálta más belátásra bírni a bíborost. 1948. augusztus 11-én elutazott Esztergomba, de találkozása a prímással nem hozott fordulatot, nem sikerült meggyőznie a prímást arról, hogy nem érdemes sem a kommunizmus gyors bukásával, sem egy közeli háborúval számolni. A tárgyaláspártiak közül Czapik érsek volt az, aki még ezek után sem adta fel. Eljuttatta Mindszentyhez Barankovics István augusztus közepi tervezetét, amelyet Ortutay Gyula kultuszminiszterhez nyújtott be: bizonyos számú katolikus iskola esetében egy esztendőre függeszték fel az államosítási törvény végrehajtását, és csak akkor hajtsák végre, ha egy év elteltével sem sikerül megállapodnia egymással az egyházzal és az állammal. Mindszenty ebben is csak kommunista ármánykodást látott, míg Ortutay — Barankovics információi szerint — hajlandó lett volna ezt elfogadni, sőt egyházi jóváhagyás esetén a tanév kezdetét két héttel későbbre tenni.³²

Az államosított iskolákban szeptember 6-án, hétfőn nyílt meg a tanév, említésre méltó incidens nélkül. Az évkezdést minden plébánián Veni Sancte előzte meg, az iskolákban pedig — sokszor a VKM képviselőjének jelenlétében — szülői értekezleteket tartottak, ahol elmagyarázták az államosítás értelmét és érdemét. Mindszenty talán arra számított, hogy az állam nem tudja megoldani az egyháziak és a szerzetestanárok pótlását, és megoldhatatlan problémával szembesül, de ebben csalatkoznia kellett. A kivont 2500 főnyi tanerő helyettesítésére mintegy 1500 új pedagógust állítottak be, ami az értelmiségi munkanélküliségnek és a „gyorstalpaló” pedagógusképzésnek köszönhetően könnyen ment. Az ezerral kisebb szám azzal magyarázható, hogy a katolikus ele-

mi iskolákban a tanárok többsége a világi hívők köréből került ki, és őket nem kellett pótolni. Mégis, a szerzetesek hiánya minden erőfeszítés ellenére nagy nehézségeket és komoly színvonalcsökkenést okozott.³³

A tanévnyitó előestéjén minden templomban felolvasták Mindszenty újabb pásztorlevelét. A bíboros emlékeztetett rá, hogy az államosított iskolákban — ezer év óta először — nem lesznek a gyermekek mellett katolikus nevelők. Azt is megmagyarázta, hogy miért elfogadhatatlan a kormány papokhoz és szerzetesekhez intézett ajánlata állásuk megtartásáról. Úgy vélte, hogy az államosított iskolákban az oktatás nem lesz semleges. Hiszen ha az állam nem akarna bizonyos politikai és társadalmi doktrínákat bevésni a gyermekekbe, miért volt szükségük az iskolák megkaparintására? Intette a szülőket, hogy ne hagyják a fiatalokat „keresztényellenes és magyarellenos” egyesületekhez csatlakozni, hanem éppen ellenkezőleg, írsák a gyermekeiket katolikus ifjúsági szervezetekbe. A pásztorlevél végül nagyon nyomtatékosan arra kérte a szülőket, hogy helyettesítsék a gyermekekkel foglalkozó szerzeteseket, adják át számukra a keresztény erkölcsöt. A körlevél erőlyes, de higgadt hangvétele nagyon különbözött a hercegprímás korábbi megnyilatkozásaitól.

Az egyházi iskolák államosításáról szóló törvény hatálya alól a reformátusok 4 fiú- és 2 leány- (1952 után maradt 1), az evangélikusok 2 (1952 után egyetlen sem maradt), az izraeliták 1 fiú- és 1 leány-, később összevont gimnáziumát mentesítették — cserébe a meg egyezésekért. 1948 és 1950 szeptembere között egyetlen katolikus iskola sem működött. Miután 1950. augusztus 30-án a katolikus egyház — a szerzetesrendek működési engedélye megvonásának és a békepapi mozgalom elindításának kényszere alatt — aláírta a megállapodást az állammal, nyolc középiskolát visszakapott (míg 1948-ban még 16, illetve 12 középiskola megmaradását ígérték). A hajlíthatatlan elvhűség akaratlanul is az eredetileg felkínált iskolaszám csonkításához, és ezzel a jövőendő katolikus értelmiségi generációk csökkenő utánpótlásához vezetett. Nem tudhatjuk persze, hogy az ígéretekből idővel mi maradt volna...

BALOGH MARGIT

³¹Lásd Nagy Péter Tibor: *Az állami befolyás növekedése a magyarországi oktatásban (1867–1945)*. Akadémiai doktori értekezés, Budapest, 2003; http://real-d.mtak.hu/813/1/NPT_Dokt.pdf

³²Lásd Kovács Éva: *A magyar közoktatásügy története 1945 és 1956 között. (A magyar közoktatás-politika ideológiai változásai.)* Doktori (PhD-) disszertáció. ELTE BTK, Budapest, 2003.

³A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945–1948 között. (Szerk. Beke Margit.) Argumentum, Köln – Budapest, 1996, 159.

⁴Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL) 274. f. 1/12. ő. e. Rákosi Mátyás előadói beszéde az MKP III. kongresszusán. 1946. szeptember 29.

⁵PIL 274. f. 7/161. ő. e. Jegyzőkönyv pártközi értekezletről, 1947. március 6. In: *Pártközi értekezletek. Politikai érdekegyeztetés, politikai konfrontáció 1944–1948.* (Szerk. Horváth Julianna, Szabó Éva, Szűcs László és Zalai Katalin.) Napvilág Kiadó, Budapest, 2003, 478.

⁶PIL 1/16. ő. e. 69. fol. Az MKP funkcionáriusainak II. országos értekezlete, 1947. április 12–13.

⁷PIL 274. f. 1/22. ő. e. 39. fol. Az MKP funkcionáriusainak III. országos értekezlete, 1948. január 10–11.

⁸Magyarországi Mindszenty Alapítvány Levéltára, 070. sz., Mindszenty kézírásos munkáját tartalmazó piros dosszié „Emlékiratok” felirattal.

⁹PIL 274. f. 7/261. ő. e. Az MKP és a katolikus egyház képviselőinek tárgyalásairól készült hangfelvétel gépelt szövege.

¹⁰Piarista Rend Magyar Tartományának Központi Levéltára (PMKL) Albert István hagyatéka 4. sz. tétel, „Egyház és állam – tárgyalások” című dosszié, Pro memoria az 1948. február 7-én lefolyt információs megbeszélésről.

¹¹PIL 274. f. 7/261. ő. e. 8. fol. Az MKP és a katolikus egyház képviselőinek 1948. február 7-ei tárgyalásáról készült hangfelvétel gépelt másolata.

¹²Szeged-Csanádi Püspökség Levéltára (SzCsPL) 581/1948. Mindszenty József beszéde a Szent István Akadémián, 1948. február 15. Cikkyűjtemény és a beszéd rövidített szövege.

¹³PIL 274. f. 7/248. ő. e. 128. fol. „Egyházi vonal” – jelentés az 1948. március 18-ai konferenciáról. Vö. *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története...*, i. m. 312.

¹⁴PIL 274. f. 7/248. ő. e. 131. fol. Jelentés, Budapest, 1948. április 11.

¹⁵PIL 274. f. 7/261. ő. e. Az MKP és a katolikus egyház képviselőinek 1948. április 16-ai tárgyalásáról készült hangfelvétel gépelt szövege. (A következő három idézet is innen.)

¹⁶Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XX–10–k LÜ PO 18.300/1989. Amerikai levéltári anyagok. Selden Chapin követ 688. sz. felterjesztése az amerikai külügyminiszterhez. 1948. április 27.

¹⁷Uo. George C. Marshall amerikai külügyminiszter 522. sz. távirata Selden Chapin követhet. Washington, 1948. május 21.

¹⁸PIL 274. f. 7/262. ő. e. Rákosi Mátyás és Czapik Gyula levelezése. (A következő Rákosi-levél ugyanitt.)

¹⁹Átfogó elemzését lásd Horváth Erzsébet: *A református iskolák államosítása Magyarországon (1945–1948).* A Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárának 6. sz. kiadványa, Budapest, 2014.

²⁰SzCsPL 1200/1948. Mindszenty József 3279/1948. sz. levele a tanfelügyelőkhöz. Esztergom, 1948. május 3.; uő 3389/1948. sz. levele a püspökökhöz. Esztergom, 1948. május 11.

²¹PIL 274. f. 7/267. ő. e. Kisgazda politikusok jelentése a primásnál tett látogatásról.

²²Egri Érseki Levéltár 3078/1948. Mindszenty József primás levele Ortutay Gyula kultuszminiszternek, Budapest, 1948. május 20.

²³A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története..., i. m. 336–338. Jegyzőkönyv az 1948. május 29-ei rendkívüli püspökkari konferenciáról.

²⁴A legutóbbi feldolgozások közül lásd Mikó Zsuzsanna: *A Pócspetri-per(ek).* In: *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948.* A Lénárd Ödön Közhasnú Alapítvány évkönyve 2008. Új Ember, Budapest, 2008, 123–138.

²⁵Budapest Főváros Levéltára VII.5.c 10550/1948. 1130. fol. Helmezy László védő perbeszéde [1990. január 17.].

²⁶MNL OL XIX–A–83–a/239. sz. 12. és 41. fol. Az 1948. június 4-ei minisztertanácsi ülés jegyzőkönyve.

²⁷Archives of the Archdiocese of New York Collection 007, Box S/D-10, Folder 8. Mindszenty József levele F. J. Spellman érsekhez. Esztergom, 1948. június 8.

²⁸A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története..., i. m. 353. Az 1948. június 10-ére összehívott rendkívüli püspökkari értekezlet jegyzőkönyve.

²⁹Uo. 359. Az 1948. június 15-ére összehívott rendkívüli püspökkari értekezlet jegyzőkönyve.

³⁰Statisztikai kimutatás a katolikus iskolákról az 1947. február 1-jei állapot szerint. Összeállította a Katolikus Tanügyi Főigazgatóság. Mindszenty küldi Spellman érseknek. Lásd a 27. jegyzetet. – Megjegyzés: a különböző szakmunkák eltérő adatokat közölnek, de a nagyságrend azonos.

³¹PMKL IV. 198. Tomek Vince hagyatéka, 12. tétel, visszaemlékezések (1968–1981). 64. fol. „Utolsó látogatásom Magyarországon”.

³²PMKL IV. 213. Albert István hagyatéka 4. sz. tétel, „Iskolaügy” című dosszié: Barankovics iskolajavaslat; Primási Levéltár, Esztergom 6087/1948. Mindszenty József jelentése XII. Pius pápának. Esztergom, 1948. szeptember 6.

³³Kovács Éva: i. m. 171–173.

SZÉP/MŰVÉSZET

FERENCZY BÉNI (1890–1967)
Kiállítás Tihanyban,
2018. szeptember 23. – november 18.

Majd öt évtizeddel ezelőtt, de már Ferenczy Béni halála után, '69 őszén hivatalosan jártam Svájcban. Előtte, még februárban — akkor, éppen harminc évesen kaphattam életemben először útlevelet! — Itáliában töltöttem néhány hetet. A berni Kunstmuseum raktárában váratlanul, egymás közvetlen szomszédságában láttam meg Maillol életnagyságú, sugárzó szépségű bronzát, a *Három Gráciát* és Ferenczy 1939-ben mintázott egyik kispaszতিকáját, a *Lépő nőt*. Maillol munkáit addig csak reprodukciókról ismerhettem, s csaknem olyan odaadó csodálattal álltam meg előtte, mint hónapokkal korábban Firenzében, Michelangelo *Dávidja* előtt. Lenyűgözött a jelenet eleven, mégis valahogy érintetetlen, csendes közvetlensége, a feltárulkozó női testeknek a hármas kompozícióba záruló harmóniája. — És csaknem közvetlenül mellette, egy polcon a *Lépő nő*, Ferenczy Béni alig negyven centis kis bronzja. Amannak nyugalomával szemben ez maga a mozgás: nemcsak a karok és lábak, az oldalra forduló, fölvetett fej, hanem a figura minden porcikája, a medence, a has izmai, a télt vállak mind együtt vesznek részt a lendületben; mindez pedig úgy, hogy nem inog meg a szobor statikája, a kompozíció harmonikus fegyelme sértetlen marad. Nehéz volt, de valójában nem is akartam eldönteni, melyik mű varázsa volt tökéletesebb.

Ferenczy Béni édesapja, Ferenczy Károly és — szintén festő — édesanyja, Fialka Olga mellett ismerkedett a művészettel. Rajzolni még Nagybányán kezdett, majd Firenzében, Münchenben és Párizsban tanulta a szobrászatot. Mesterei közt volt Bourdelle és Archipenko. Megnézte magának Rodin műveit, lenyűgözte Leonardo szelleme, de ugyanúgy elbűvölte a chartres-i katedrális, a gótikus francia plasztikának ez az igazi nagy csodája. Az első világháborút és ezerkilencszáztizenkilencet követően sok művész társához hasonlóan emigráns lett. Bécsben, majd Berlinben élt és dolgozott, 1932-ben Moszkvába költözött. Moszkvában ismerte meg második feleségét, Erzsébetet. 1935-ben — szerencsésen, még jó időben — visszatért Bécsbe, ahonnan a náci terjeszkedés, az Anschluss elől '38-ban véglegesen hazatért Budapestre.

Korai művein nyomot hagyott a szecesszió. Aztán egy rövid, klasszicizáló periódust követően az avantgard felé közeledett, s a leginkább talán a magyar Nemes Lampérth festészetével rokonítható, kubista plasztikáit 1924-ben Berlinben állította ki. Utána a művészi lehiggadás évei következtek. Egy-

re közelebb került új, és későbbi egész oeuvre-jét meghatározó stílusához, amely a harmincas évek-re teljesedett ki. Ez a választása a korabeli európai szobrászatban sokakéval találkozott. Itthon — mások mellett — elsősorban Medgyessy Ferenc és Pátzay Pál példáját kell említenünk. Közülük Pátzay a mintázásban és látványban is egyfajta szárazabb, érzelmektől mentes, úgy mondhatnám, hogy „németesen pedáns” útját választotta a század klasszicizmusának. Ferenczyhez inkább a francia Mailloléra hajazó Medgyessy plasztikája volt közelebb. Igaz, Medgyessy világa sem azonos a mediterrán vidékről érkező Maillolével, azonban mégis, figuráiknak a földdel, levegővel, a világgal való találkozása valahol nagyon is rokon. Mindkettőjüknél érezzük a mű és a környezet (táj, etnikum stb.) szoros anyagi egységét. Egyébként éppen ez a fajta meghatározottság, azaz ennek a teljes hiánya különbözteti meg kettejüktől Ferenczy Béni munkáit! Az ő hőseinek nincsen nemzetisége, semmivel és senkivel nem, egyedül önmagukkal azonosak. Szobrai és akvarelljei előtt állva ámultan lehetünk részesei annak az önfeledt emelkedettségnek, amely minden külső körülmény kizárásával egyedül a formaadás alkotó örömről szól. Ne essék azonban félreértés: nem gondolom, hogy ettől értékesebb lenne, vagy kevésbé az, amit Béni képviselt! Itt egyszerűen arról a szemléletről van szó, amely megkülönböztette az övét másokétól, arról a viszonyról, amely a művészethez kötötte. — S tegyük hozzá, arról a fajta ritka kulturáltságról, gazdag műveltségről, tudatos európaiságról, amely egész szellemiségét, életvitelét és emberi tartását is meghatározta.

A tihanyi kiállítás — amelyet a Ferenczy Alapítvány és a KOGART közösen jegyeznek — kurátora, Gulyás Dorottya művészettörténész remek válogatásában innen, a harmincas évektől követi az életmű további alakulását. A rendező figyelme elsősorban a műveknek két csoportjára fókuszált.

Az elsőben zömmel erőteljes nőalakokkal, ülő, álló, heverő, fürdőző aktokkal találkozunk. A *Lépő nő* nincs közöttük, de látható az *Asszony felemelt karokkal* (1936), az elsőprőn monumentális hatású *Atalanta* (1937), a felhőtlen nyugalomban ülő *Odalisk* (1939), és egész csapata a rokon műveknek. A plasztikák és színes akvarellvázlatok szinte mindegyikének modellje ugyanaz a feltűnő szépségű asszonyalak, Ferenczy Béni felesége és műzsája, Erzsébet.

A másik, egyetlen kispasztika, az 1947-ben mintázott, kétalakos *Játszó fiúknak* az életműben már egy évtizeddel korábban is föltűnt előzmé-

nyeit járja körül. Amint arra Gulyás Dorottya is rámutat, a kompozíció gondolata Ferenczy Károly egyik korai, még Szentendrén festett főművére, a *Kavicsdobálók* (1890) című képre vezethető vissza. Két álldogáló és egy éppen lehajló kamaszgyerek, s előttük a messze nyúló, nyugalmas víztükör. Nem történik semmi, nincsen akció, csak végtelen csönd és harmónia. Béninek a harmincas években készült, a későbbi plasztikai kompozíciót ígérő akvarelljeiről is ugyanez a világvégi, semmi által sem zavart béke tekint vissza. Az akvarellek készülésével lényegében egyidőben megszülettek az álló és guggoló fiúk plasztikai előzményei, a kiállításon is bemutatott *Miklós-figurák* (1936; 1937; 1940) és a *Golyózó* (1936). Ferenczyt már ekkor is izgathatta az a kérdés, hogyan oldható meg szobrászati kompozícióban az alakoknak ez a fajta csendes, minden egymásra utaló akciót mellőző összekapcsolása. A kérdés elevenségének bizonyítéka, hogy az 1939-ben készített *Őnarckép* érem hátoldalára is ez a kettős kompozíció került. A *Játszó fiúk*, ez a szabadon körbejárható, s minden nézetében egyformán kiegyensúlyozott, harmonikus szobor nemcsak az életmű egyik kimagasló jelentőségű darabjának bizonyult, hanem — és ezt ma már biztosan állíthatjuk — egyike az elmúlt század legfontosabb plasztikai remekeinek!

Külön vitrinben Ferenczy érmeiből is láttunk egy kis válogatást. Még Moszkvában kezdte el a szakmában máig példaértékűnek tekintett művész-érmék sorozatát, amelyből a tihanyi kiállításon is látható a *Michelangelo* (1934); a későbbiek között külön figyelmet érdemel az *Anyja és fia* (1939) és a már említett *Őnarckép* elő- és hátoldala (1939).

1956 novemberének első napjaiban, akkor, amikor a szovjet hadsereg rettentő túlerejével zúdult a forradalmi Budapestre, Ferenczy Béni szélütést szenvedett. Jobboldala teljesen megbénult, elvesztette beszédképességét is. Barátai és tisztelői már-már temették. Orvosai mellett — és előttük — elsősorban felesége, Erzsike érdeme, hogy lassan visszatért alkotói ereje és kedve. Először csak rajzolni, akvarellezni kezdett ép bal kezével. Környezetét rajzolta, a szobában a csodás virágcsokrokat. Majd újra mintázni is kezdett. Tihanyban is látható ezeknek az éveknek, de az életmű egészének is egyik remeke, az *Aranykor* című kisplasztika (1959). Különös darab ez: egyszerre nagyon törekeny, és egyszerre mégis nagyon szilárd kompozíció. Nyomott hagyott rajta a gyakorlatlan bal kéz tétovasága és a művészi akarás változatlan ereje. Ez a kettőség — a test esendősége és a lélek ereje — teszi felejthetlenné a kis szobrot. Bevallom, magam nem is az elmúlt „aranykort” látom benne, hanem a föl-támadás csodájára ismerek!

KOVÁCS PÉTER

Ferenczy Béni: *Aranykor* (1959)

KRITIKA

TAKÁCS ZSUZSA: A VAK REMÉNY
Összegyűjtött és új versek

Hogyan olvassunk Takács Zsuzsát? Hogyan olvassunk egy verseskötetét? Hogyan olvassunk egy összegyűjtött verseskötetét? Vagyis hogyan olvassunk egy életművet? Négy kérdés, melyre adott válasz segítheti ennek a lenyűgöző könyvnek az olvasását.

Nem mondom, hogy ezt a könyvet csak olyan olvassa, aki szokott, szeret és tud verset olvasni. Egyes szövegek, sőt kötetek súlya olyan nagy, hogy akár el lehet kezdeni általuk is a versolvasást. Ebben az esetben az *India*-ciklust vagy a *Viszonyok könnye* 12 soros verseit ajánlanám az induláshoz. Az igazán nagy költészet lehetővé teszi, hogy rajta át lépjünk a vers mágikus birodalmába. Takács Zsuzsa életműve ilyen.

Egy verseskötetnél szívesen ajánlom, hogy elejétől a végig olvassuk el, mint egy regényt. Sok olyan szándék és összefüggés is felszínre kerülhet így, amely a versek közt találmokra kalandozva nem tűnik soha szembe. Egy összegyűjtött kötet esetében viszont másképp jó eljárni. Több helyen belekapva, de következetesen haladva. Aki ismerőse ennek az életműnek, az természetesen kezdje a hiánypótlással. Használjon több könyvjelzőt, és egyszerre olvassa az új dolgokat, és haladjon a valamiért fölfedezetlen régiek között. Én így tettem. Rávettem magam a könyv két szélén elhelyezkedő új anyagra: *A Vak Reményre* egyfelől, és az *Indiára* másfelől. De közben az életmű kezdete is érdekelt, az első kötet, a *Némajáték* (1970). Megdöbbenő és természetes, hogy mennyire erős anyag már az is. A költő még nem alakította ki véglegesen hangját, annál nagyobb öröm olvasni ezt a máris tisztán csengő, nagyon is eksztatikus erejű képekből építkező költészetet. Nem véletlen, hogy a pálya elején épp Pilinszky mutatta be Takács Zsuzsa verseit. Itt még sok minden nem dőlt el. Több a rövid, szinte töredéknek tűnő szöveg, és nagyon erős a képi intenzitás. Például: „A bánat mint egy fémlemez / megüt, és napokig / mint karnevál utáni utcán / egyetlen zengés szól” (*A bánat*). „Néha mint halottra húztam magamra a ruhát, / s váratlan megjöttem este mégis, / és nem tudtam, a rajtuk kívüli milyen, / csak azt tudtam, milyen nem” (*Szüntelen*). A versépítkezés módja még más. Vagy rövidebb, vagy szokatlanul hosszú, de szabálytalan versszaktagolással mozgalmassá tett szövegeket hoz létre. A szerző még nem tartózkodik teljesen a kötött formától.

Ha úgy vesszük, attól később sem tartózkodik, csak teljesen egyéni módját találja meg. Szövegei

emelkedettek, bár nem patetikusak, mintha versforma dübörögne alattuk. Nos, Takács Zsuzsa a forma kattogását és dübörgését is kiiktatja, viszont megtartja a szöveg mives és megmunkált siklását, iramodását. Nem verstankönyvben leírható módszereket alkalmaz. Erősíti a kompozíció eszközeit. Előbb a félhosszú, folyamatosan áradó versszöveget dolgozza ki, nagyjából a harmadik kötettől, a *Tükröfolyosótól* válik ez jellemzővé, majd a nagy intenzitású, gondolati epikát mozgó szövegeit elkezd vágni, és rövid, de egyforma versszakokba tömöríti. Ez utóbbi a *Viszonyok könnyében* válik meghatározóvá, itt a 4x3 soros szabadverses kvázi-szonetteket gyakran nagyobb ciklusokba is összefűzi. A gondolati epikát az érzelmi epika egészíti ki. Szerelmi kétszögek, háromszögek kristályosodnak ki e jellegzetes forma segítségével.

Takács Zsuzsától meg lehet tanulni, mennyire fontos az, amit a vers mond. Nem pusztán azért, mert fontos dolgokról beszél, az fontos, ahogy mondja, az ereje, intenzitása. Takács Zsuzsa költészete rendkívül világos költészet. Nemcsak arról van szó, hogy minden egyes versének világos gondolati magva van, hanem arról is, tudja, fontos, amit mond. És talán még világosabb az egész életmű irányultsága. Nemcsak beszél a szeretetről — legyen az embertársi, felebaráti, baráti, szeretők közötti —, hanem mondja is a szeretetet. Nem egyszerűen mondanivalója van. Az elmondandó kényszeríti irodalmi munkájára és útjára. Valami, amit nem lehet nem mondani, ezért újra és újra mondani kell, nem ismételve ugyanazt, hanem egy hol kisebb, hol nagyobb sugarú spirálban köröket, íveket téve körülötte, körüljárva és előrehaladva, befelé figyelve és világot teremtve. A magyar költészet tipikus szépséges opálosságához képest ez a költészet intenzíven tárgyyszerű, nem enged meg magának forma miatti kitérőket. De nem kell félni, hogy formátlan lesz, az egyik legerősebben formált költészet ez korunkban, a virtuóztatás terhe nélkül. A mondatok viszik a mondandót, és a mondandó parancsol. Mint egy elhivatott, akit az eke szarva vagy a halászhajó kormányrúdjá mellől szólít el a feladat. És ez a feladat kettős. Irodalmi és lelkeségi. Ez a könyv verseskötetnek van álcázva, de mint sok igazi verseskötet esetében, itt is álcának bizonyul mindez. Takács Zsuzsa persze sose kertelt, de a kötet záró ciklusában, ahová a *Vak Remény* nyitányától jutunk el, fölfedi a kártyáit. Elhivatottsága egy szenté. A szent-lét persze nem valamiféle pálya, amit választani lehet, sokkal inkább az választja ki emberét, aki hiába menekül aztán Jónásként. Takács Zsuzsa persze nem menekül, verseit első perctől

kezdve nem a feladat előli menekülésként írja, tudja, hogy a feladatot megoldhatja versben. Hogy ő nem tudja másképp, nem oldhatja meg másképp.

Az *India*-ciklus nagyrészt szonettekkel áll. Olyan kötött szonettekkel, melyek nem a versformát, hanem az európai kultúra legfontosabb formáló erejét, a keresztényi szeretetet szembesítik a szegénység pusztító formátlanságával. Kalkuttai Teréz alakja itt egybeolvad a költőével. Budapest és India ugyanaz a helyszín. A két személyiség felváltva beszél. Egyszerre beszél, egymással találkozással beszél. Nagy bátorság egy szenttel versben ilyen szinten azonosulni — mondhatjuk, ha pusztán irodalomnak nézzük, amit olvasunk. Itt a szükségszerű beszél. Istenkísértő bátorság volna ezt a feladatot nem elvégezni. Bárki mástól kérdés lenne mindez, de tőle nem az. Tőlük, kettejüktől nem az. Teréz esetében az irgalomnak, alázatnak ez a szintje olyan erős és forró, hogy szégyenkezni kezd az ember, nem egyszerűen a méltatlansága, hanem a létnevérté miatt. Maga nem képes ilyesmire, de segítenie kéne, mint egy donátornak egy középkori képen. Ott kéne lennie. Ott, ahol történik valami, mert csak ahol ő van, történik valami. És Takács Zsuzsa a Moszkva téren széttekintve megvilágosodik, egész életműve löki e felé az újabb megvilágosodás felé. Ugyanaz a hiány körülöttünk is itt van. A költő megért, és megértése beszéd, cselekedete a kielégíthetetlen vágyakozás. Más nem írhatná ezt, de ő megtehetette, hogy Kalkutta Teréz élete, levelezése irodalmi nyersanyagul szolgáljon számára ahhoz, hogy alapvetően már ne irodalmi feladatokat oldjon meg. Teréz személye az egyik forma, a szonett a másik ebben a gigantikus irodalmi munkában. És a maga személyét se kell eltüntetnie, személyes tapasztalatait nyugodtan beledobhatja ennek a szövegfolyamnak a forró, intenzív folyamába: az, anélkül hogy fölismerhetetlenné válna, beleolvad az egészbe. És ez történik Teréz csodálatos személyével is. Eltűnik ebben a szövegfolyamban, és az intenzitás kinyúlál felénk, azt kívánja, arra szólít, hogy változtassuk meg az életünket, vagy ha ez nem megy, segédkezzünk mások életmegváltoztatásában, vagy ha ez se megy — mert kinek megy a mai Magyarországon, akkor legyünk tanúi az eseménynek. Belátni, nem megy, de legalább ott lenni. Ha ez menne. 10 millióan bámulunk tehetetlenül magunk elé, és azt kérdezzük, mit is kéne csinálni. Tényleg nem világos? Ott lenni, azzal az egy-kettővel, aki nem tudja, de talán

meri és próbája. 7–8 milliárdan bámulunk magunk elé, az utunkon mögöttünk hatalmas szürke ökológiai lábnyomok sora, körülöttünk elszürkülő és zsugorodó lelki életünk (már a szót leírni is nyelvsercsegetően üres közhely), és nem tudjuk, mit kell tenni. Ha sem Krisztust, sem Terézt nem vagyunk képesek követni, akkor legalább meg kéne érteni tehetetlenségünk mélységeit. Mindannak a durva többségnek, akik nem tudnak magyarul, bele kéne vetniük magukat, hogy megtanulják ezt a nyelvet Takács Zsuzsa olvasásának céljából. És akik azt hiszik, tudják ezt a nyelvet, azoknak magukba kéne szállniuk, és átvilágítani ezt a bizonyosságukat. Ismerem Takács Zsuzsa versnyelvét? Meghallgattam már, miről beszél, miről ordít ez a költészet? A magyar nyelv tudása folyamatos olvasásgyakorlás is, ahogy az erkölcsi élet elválaszthatatlan a személyiségünk érdekein túlinak a keresésétől. Kevesen tesszük azt, amit tennünk kéne. Nagyon nehéz feladatok várnak. Bevezetésként ajánlom *A Vak Remény* szövegeinek olvasását. Merengést fölöttük. Merengést pusztán az olvasás fölött. Merengést a nyelv fölött. Csakugyan annyit jelent magyarnak lenni, hogy büszke vagyok olyan dolgokra, melyekért semmit nem tettem? Melyeket utólag sem erősítettem meg cselekedeteimmel? Csakugyan annyit jelent embernek lenni, hogy büszke vagyok olyan dolgokra, melyekért semmit nem tettem? Melyeket utólag sem erősítettem meg cselekedeteimmel? És mit jelent kereszténynek lenni? Létünket a nyelvben tudjuk megerősíteni. Ha már másképp nem megy. Ha már másképp nem lehet. A kultúrájában él a nemzet, a kultúrájában él az ember. Ha nem tudja megélni, tárgyiasítani, tettesíteni, akkor nem ő veszik el emberként, magyarként, keresztényként, hanem maguk ezek a létezési formák. Melyeket most nem fontossági sorrendben említettem.

Takács Zsuzsa költészete Pilinszky folytatása, de nem stílusosan. Ebben az értelemben nem érzem Pilinszky-tanítványnak őt. Inkább emberként, a rejtett dolgokra éles szemmel rácsodálkozó tanúként. Nem vagyunk egyedül. Jó nekünk, mert az maga a megbocsátás, ha valaki helyettünk végzi el a senkinek nem adresszált, tehát mindenkinek ajánlott munkát. 36 igaz ember van a zsidó hagyomány szerint. És hány költő van a világban? Egyet bizonyosan ismerünk! (*Magvető*, Budapest, 2018)

VÖRÖS ISTVÁN

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük a 80 éves Takács Zsuzsát!

83. évfolyam

VIGILIA

December

SOMMAIRE

CSABA TÖRÖK: Suffragium carnis

La promesse de l'enfance

Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

■ Poèmes de Jozsif Brodskij, Flóra Imre, Attila Jász et Czesław Miłosz

■ Prose de Georges Ferdinandy et Árpád Sopsits

MARGIT BALOGH: La nationalisation des écoles confessionnelles en 1948

PÉTER KOVÁCS: Béni Ferenczy, sculpteur (1890–1967)

INHALT

CSABA TÖRÖK: Suffragium carnis

Das Versprechen der Kindheit

Antworten auf die Umfrage der Vigilia bei bedeutenden ungarischen Persönlichkeiten

■ Gedichte von Jozsif Brodskij, Flóra Imre, Attila Jász und Czesław Miłosz

■ Prosa von Georges Ferdinandy und Árpád Sopsits

MARGIT BALOGH: Verstaatlichung der kirchlichen Schulen im Jahre 1948

PÉTER KOVÁCS: Béni Ferenczy, Bildhauer (1890–1967)

CONTENTS

CSABA TÖRÖK: Suffragium Carnis

The Promise of Childhood

The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

■ Poems by Jozsif Brodskij, Flóra Imre, Attila Jász and Czesław Miłosz

■ Prose by Georges Ferdinandy and Árpád Sopsits

MARGIT BALOGH: Nationalization of Church Schools in 1948

PÉTER KOVÁCS: Béni Ferenczy, Sculptor (1890–1967)

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓRAY LÁSZLÓ, SZÖRENYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekszámla száma: OTP V. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000.– Ft, fél évre 3.000.– Ft, negyed évre 1.500.– Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000.– Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100.– USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Alapítvány
a KözőértNemzeti
Együttműködési
Alap

Ára: 600 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket
kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A kereszténység Ázsiában
- A 21. század lelkiisége
- Baán Izsák, Laczkó Zsuzsanna,
Mustó Péter, Peter Neuner,
Osztroluczky Sarolta, Patsch Ferenc,
Várszegi Asztrik és Zátonyi Maura tanulmánya
- Filip Tamás, Halmai Tamás,
Mariella Mehr, Miklya Zsolt,
Oravecz Péter, Sopsits Árpád,
Visky András és Vörös István írása

Nemzeti Kulturális Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

9

770042 602005

18012